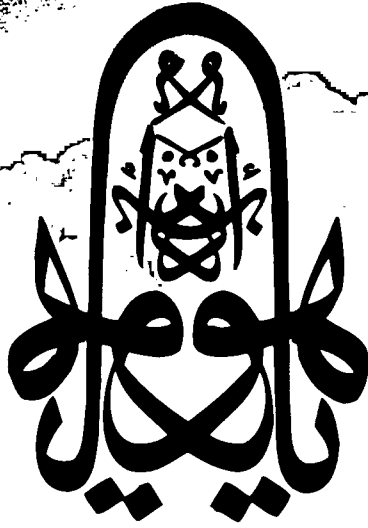

Âyet ve Hadîslerle
İslâm Ahlâkı

İdris Tüzün

SÜEDÂ

طارحه
و، ر، ف

بسم الله الرحمن الرحيم

Âyet ve Hadislerle
İ S L Â M A H L Â K I

Süeda Basım Yayın Sanayi ve Ticaret A. Ş.
Ziya Gökalp Mahallesi Eski Turgut Özal Cad.
No: 40 / 1 Kat: 3 Başakşehir / İstanbul

Tel: +90 (212) 671 51 80 - 81
Faks: +90 (212) 671 17 36

www.sueda.com.tr

Basım: İstanbul / 2011

Baskı: Altınbaşak Neşriyat / +90 (212) 671 17 35

Bu kitabın tüm hakları Süeda Basım Yayın Sanayi
ve Ticaret A. Ş.'ne aittir. Kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

Âyet ve Hadîslerle İ S L Â M A H L Â K I

İdris Tüzün
idris.tuzun@gmail.com

İ Ç İ N D E K İ L E R

İÇİNDEKİLER

5

Önsöz	11
Ahlâkın Tarifi	13
Ahlâk İlminin Tarifi	14
Ahlâk İlmi Farz-ı Ayn İlimlerdendir	14
Ahlâk Değişir mi?	15
Dünya ve Ahiret Saadeti Ancak Güzel Ahlâkla Kazanılır	17
Güzel Ahlâkla İlgili Hadis-i Şerifler	19

BİRİNCİ KISIM: İBADETLER.....25

1. İlim öğrenme ve öğretmek	25
2. Tefekkür	32
3. Kur'an	33
4. Sünnet	39
5. Namaz	44
6. Oruç	48
7. Zekât ve sadaka	51
8. Emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker	55
9. Cihad	60
10. Dua	61

11. Tevessül.....	63
12. İstiğfar.....	66
13. Zikir	69
14. Peygamberimize salât ü selam.....	71
15. Şükür.....	75
16. Takva.....	77
17. Vera.....	79
18. Tevbe.....	80
19. Rıza.....	82
20. Tevekkül ve tefviz.....	84
21. Zühd	86

İKİNCİ KISIM: GÜZEL HASLETLER.....89

1. Adl, adalet	89
2. Affedicilik.....	91
3. Ahde vefa (sözünde durma)	93
4. Ayıpları örtmek	94
5. Azim	96
6. Beşâset (güleryüzlülük)	97
7. Büyüklere saygı (ta'zîm)	98
8. Cûd ve seha (cömertlik)	99
9. Diğergamlık.....	101
10. Dostluk, arkadaşlık	102
11. Edeb	105
12. Emniyet	106
13. Hayâ	107

14. Hıfz-ı lisan	108
15. Hilm	109
16. Himmət ve uluvv-ü himmet	110
17. Hüsn-ü zan ve sû-i zan	111
18. İslah-ı zatî'l-beyn	113
19. İffet	115
20. İhlâs ve niyet	116
21. İhsan	118
22. İktisad, israf	119
23. İnsaf	120
24. İsar	122
25. İstiğna	123
26. İstikamet	125
27. İstirca	128
28. İtaat	130
29. Kadirşinaslık (kıymet bilirlilik)	131
30. Kanaat	132
31. Lâtife, mizah	134
32. Merhamet, şefkat	135
33. Muavenet, teavün	137
34. Muhabbet	139
35. Muhasebe, murakabe	142
36. Mücadele (nefis terbiyesi)	143
37. Müdara	144
38. Münazara, mücadele	146
39. Müsamaha	147
40. Nezaket	148
41. Râbıta-i Mevt	150

42. Rıfk	151
43. Sabır	152
44. Sadakat	155
45. Sebat ve metanet	155
46. Selamlaşma	156
47. Sıdk (doğruluk)	158
48. Sılâ-i rahim	161
49. Sır saklama	162
50. Sözünde durma	164
51. Şecaat	164
52. Tahdis-i nimet, küfran-ı nimet	164
53. Teenni	165
54. Tevazu	166
55. Ülfet	167
56. Vaad	167
57. Vakar	169

ÜÇÜNCÜ KISIM: KÖTÜ HASLETLER..... 171

1. Cimrilik	171
2. Dünya sevgisi	172
3. Ene ve enaniyet	174
4. Gıybet	175
5. Gurur	176
6. Hased	176
7. Hırs	179
8. Hubb-u cah (makam sevgisi)	180

9. İkiyüzlülük	183
10. İstihza (alay etmek)	184
11. Kibir, tekebbür	186
12. Küskünlük	187
13. Malayani	187
14. Minnet	188
15. Medih	189
16. Mubahat	190
17. Nemime	190
18. Nifak	192
19. Öfke, gadap	193
20. Riya	194
21. Tama'	196
22. Tecessüs	197
23. Tül-ü emel	198
24. Ucub	199
25. Zina	201
26. Zulüm	204

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Ö N S Ö Z

*Bize gönderdiği kitap ve peygamberle doğru yolu gösteren
Allah'a hamd ü senalar olsun.*

*Güzel ahlâkın her çeşidini bize öğreterek dünya ve ahiret saadetini kazanmamıza vesile olan onun peygamberi Muhammed
Mustafa'ya da salat ü selam olsun.*

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde çok ciddi anlamda bir ahlâk erozyonu ve ahlâki yozlaşma yaşanmaktadır. Televizyonlar, gazeteler, dergiler, filmler, şarkılar ve bilhassa internet adeta birer ahlâk tahripçisi haline dönüş/türül/müştür. Yaygın iletişim araçları, kontrollü ve müspet manada kullanılmadığından, günümüz insanının ahlâkını mütemediyen tahrip etmektedir.

Garip olan ise, bu tahribatın ve tahribata hız kazandıran kitle iletişim araçları karşısında "Dur!" diyen bir yapının ve çalışmanın olmamasıdır.

Günümüz insanlarını en çok meşgul eden konular içerisinde siyasi, sosyal ve ekonomik konular gelmektedir. İslâmi kesim bile, siyasi meselelerin çözümlüğü içerisindeki kafa dağınıklığı ve karmaşasından bahisle, ahlâki meselelere ve çözümlerine gerektiği değer ve önemi vermemektedir. Kitap piyasasına bir bakınız! Kitaplar arasında bir karşılaştırma yaptığınızda; siyasi, sosyal, ekonomik konularla ilgili kitapların sayamayacağınız kadar çok olduğunu,

buna mukabil ahlâkla ilgili kitapların bir elin parmağını geçmediğini görürsünüz. Bu durum, halk olarak ahlâka verdiğimiz değerlerin ne kadar düşük olduğunu gösteren önemli bir kıstastır.

Bütün bir toplum olarak bu ahlâk tahribine karşı acilen bir mücadeleye başlatılması gerektiğine inanıyoruz. Böyle bir çalışma başlatılmadığı takdirde, yarın çok geç olacaktır. Pişman olunacak, fakat bu pişmanlık hiçbir şeyi değiştirmeyecektir.

Elinizdeki kitap, günümüzde yaşadığımız bu ahlâki erozyona karşı yapılmış mütevazı bir çalışmadır. Kolay istifade edilebilmesi için hacmi mümkün mertebe küçük tutuldu.

Kitabımızda usûl olarak, önce, yaklaşık yüz madde civarında ahlâki kavram tesbit ettik. Sonra bu kavramların izahını yaptık; arkasından konuyla ilgili ayet ve hadisleri kaydettik. Hadislerin hemen arkasına parantez içinde kaynakları ekledik. Konuları mümkün mertebe kısa tuttuk. Fakat önemli olan bazı konularda hadis sayısını çoğalttık.

Kitaptaki maddeleri izah ederken müracaat ettiğimiz başlıca kaynaklar; Üstad Bediüzzaman'ın Risale-i Nur Külliyyatı, Şamil İslâm Ansiklopedisi, Ömer Nasuhi Bilmen'in "Büyük İslâm İlmihali", Ahmet Rıfat'ın "Tasvir-i Ahlâk (Ahlâk Sözlüğü)" kitabı, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarında çıkan "Dini Kavramlar Sözlüğü" dür.

Kitabın hazırlanmasında pek çok hadis kitabından istifade ettik. Bunlar içerisinde Ali el-Müttaki'nin "Kenzü'l-Ümmal", İmam Suyutî'nin "Ed-Dürrü'l-Mensur", İmam Münziri'nin "Et-Tergib vet-Terhib" kitapları başlıca müracaat kaynaklarımız oldu.

Kitabımız faydalı olursa, kendimizi bahtiyar bileceğiz.

Gayret bizden, mavaffakiyet Cenab-ı Hak'tandır.

AHLÂKIN TARİFİ

Ahlâk, Arapça'da "seciye, tabiat, huy" mânalarına gelen "hulk" veya "huluk" kelimesinin çoğuludur. İnsanın fizik yapısı için "halk", manevî yapısı için "hulk" kelimeleri kullanılmıştır.

İslâm âlimleri, fitri (yaratılıştan gelen) ahlâk, mükteseb (sonradan çalışmayla kazanılan) ahlâk olmak üzere ahlâkı iki kısma ayırmışlardır.

Fitri ahlâk; insanın yaratılışında var olan özellikleri, seciyeleri, huyları, insanın tabiatıdır. Örneğin öfke, şehvet gibi duygular yaratılışında vardır.

Mükteseb ahlâk ise; kişinin doğuştan gelen özelliklerini, iradesiyle, iyi veya kötü bir tarafa yönlendirmesi, bu hali benimsemesi, nefesine yerleştirmesiyle oluşur. Öyle ki, benimsediği bu haller onda kökleşir ve kendisinden fiil ve davranışlar düşünmeden, zorlanmadan, kolaylıkla çıkar. İşte mükteseb ahlâk, bu tür davranışların, hallerin, tavırların bütünüdür. İnsanın mükteseb ahlâkının oluşmasında çevre, eğitim gibi dış tesirler; duygular, ihtiyaçlar, arzular gibi iç tesirler rol oynarlar.

Fitri ahlâkda insan iradesinin hiçbir rolü yoktur. Fakat mükteseb ahlâk, tamamen onun iradesine dayanır ve ona göre şekillenir. Tabir caiz ise, insan, Allah'ın verdiği malzemeleri kullanarak, kendi şahsiyetini inşa eder, kendi kendini şekillendirir; fitri ahlâkını, mükteseb ahlâka dönüştürür.

İnsanın iradesiyle oluşan mükteseb ahlâk, güzel ahlâk (ahlâk-ı hasene) ve kötü ahlâk (ahlâk-ı seyyie) olmak üzere iki kısma ayrılır. ¹

1. Güzel ahlâka, ahlâk-ı hasene, ahlâk-ı hamide, ahlâk-ı fazıla, ahlâk-ı memduha; kötü ahlâka ise, ahlâk-ı seyyie, ahlâk-ı redie, ahlâk-ı rezile, ahlâk-ı makduha da denilir.

Eğer nefse yerleşmiş olan haller, Kur'ân ve sünnete uygunsa buna güzel ahlâk (ahlâk-ı hasene), Kur'ân ve sünnete uygun değilse kötü ahlâk (ahlâk-ı seyyie) denilir.

Mesela, insan fıtratında öfke vardır. Kişi olur olmaz her şeye öfkeleniyor, öfke esnasında etrafındakilere zarar veriyorsa, bu kötü ahlâktan sayılır. Fakat Kur'ân ve sünnetin emrettiği gibi, öfke anında nefesine hâkim oluyor veya suçlu kimseyi affedebiliyorsa, bu da güzel ahlâktandır. ²

AHLÂK İLMİNİN TARİFİ

Ahlâk ilmi; insan fıtratındaki seciyelerin, hayra yönlendirilerek, insanın güzel ahlâkı kazanmasına vesile olan bir ilimdir.

Ahlâk ilmi, tıp ilmine benzer. Tıp ilmi beden hastalıkları üzerinde durur, insanın sıhate kavuşması için çalışır. Ahlâk ilmi ise, manevi hastalıklar üzerinde durur, onların tedavisi ile meşgul olur. Tıp ilmi insanın yalnızca dünya hayatının kurtulmasına hizmet ederken, ahlâk ilmi, insanın dünya ve ahiret saadeti kazanmasına vesile olur.

AHLÂK İLMİ FARZ-I AYN İLİMLERDENDİR

Her Müslümanın ahlâkını güzelleştirmesi, üzerine farzdır. Ahlâkı güzelleştirme üzerinde duran ilim, ahlâk ilmi olduğu için, İslâm âlimleri ahlâk ilminin, farz-ı ayn yani her Müslümanın mutlaka öğrenmesi gereken ilimlerden olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda Hanefî âlimlerinden İbn-i Abidin şöyle der:

“Kulun dinini icrası, Allah için amelinin ihlâsı ve kulları ile muâşeret-i hususunda muhtaç olduğu ilmi öğrenmesi İslâm'ın farzlarındandır. (...) Beş farz ile ihlâs ilmini öğrenmenin farz ol-

2. Ahlâk için “İnsanlar arası ilişkilerde uyulması gereken kurallar” da denilmiştir.

duğunda şüphe yoktur. Çünkü amelin sahih olması buna bağlıdır. Helali, haramı ve riyayı öğrenmek de farzdır. Zira ibadet eden kimse riya yaparsa amelinin sevabından mahrum olur. Hasedle ucbu (kendini beğenmek) öğrenmesi dahi farzdır. Çünkü bu iki şey, ateşin odunu yediği gibi ameli yerler. (...) Nefsin diğer afetlerinden kibir, cimrilik, kin, hıyanet, gadab, düşmanlık, buğz, tamah, açgözlülük, böbürlenmek, müdahane, Hakka karşı büyüklenme, hile, hud'a, kasvet ve tûl-ü emel gibi şeyler de böyledir.”³

AHLÂK DEĞİŞİR Mİ?

İnsanda yaratılıştan olan fitri ahlâk yani huylar, melekeler değişmez. Buna işareten Peygamberimiz “Bir dağın bulunduğu yerden yok olduğunu duyduğunuzda bunu tasdik ediniz, inanınız, fakat bir adamın ahlâkının değiştiğini duyduğunuzda buna inanmayınız. Çünkü o ne üzerine yaratıldı ise yine ona döner” (*Ahmed*) buyurmuştur.

Fakat mükteseb ahlâk dediğimiz, sonradan edinilmiş alışkanlıklar, huylar değişebilir. Peygamberimiz Cerir adlı sahabeye “Sen Allah’ın yüzünü güzel yarattığı birisin. Sen de ahlâkını güzelleştir” demiştir. Bu hadisle Peygamberimiz müktesep ahlâkın değişeceğine işaret etmiştir.

Örneğin, yer altından çıkan su menbaları vardır. Bu suları yer altına hapsedmek mümkün değildir. Su menbayı kapatılsa bile, o su başka bir taraftan yol bulup mutlaka çıkar. Suyu yer altına hapsedmek mümkün değilse de, borularla mecrasını değiştirebiliriz mümkündür. İnsan fitratında var olan seciyeler de böyledir. Yok edilemezler, fakat yönleri değiştirilebilir.

3. İbn Abidin, Reddül-Muhtar, Şamil y, c. 1, s. 40- 42.

Mesela, dünyaya karşı bir muhabbet, insan fıtratında vardır. Bu muhabbet, nefsanî arzular yönünden olursa çirkin; Allah namına, ahiret hesabına olursa güzeldir. Nefsanî arzular yönünden dünyaya olan muhabbeti, iradeyi kullanarak, 'dunyayı Allah namına sevmeye' dönüştürmek mümkündür.

İnsan fıtratında var olan duygular, duygu olmaları yönüyle değil, yanlış yolda kullanılmaları yönüyle kötüdür. Eğer onların yönünü hayırlı işlere çevirebilirsek, o duygular güzel ahlâka dönüşürler. Üstad Bediüzzaman pek çok risalesinde hislerin, duyguların hayra yönlendirilmesi gerektiği üzerinde durur. Şöyle der:

"Muhabbet, gerçi ihtiyârî (insanın iradesine bağlı) değil. Fakat ihtiyar (yani irade) ile muhabbetin yüzü, bir mahubdan diğer bir mahbuba dönebilir. Mesela, sevilen bir şeyin çirkinliğini göstermekle veyahut asıl muhabbete lâyık olan diğer bir sevgiliye perde veya âyine olduğunu göstermekle, muhabbetin yüzü, mecâzî mahubdan hakikî mahbuba çevrilebilir." 4

Bu konuda başka bir ifadesi de şöyledir:

"İnsanın fıtratındaki şiddetli merak ve hararetli muhabbet ve dehşetli hırs ve inadlı taleb ve hâkeza şiddetli hissiyatlar, ahireti (umûr-u uhreviyeyi) kazanmak için verilmiştir. O hissiyatı, şiddetli bir surette fânî dünya işlerine yönlendirmek, fânî ve kırılacak şişelere, bâkî elmas fiatlarını vermek demektir.

İnsanlar, kendilerine verilen manevi cihazları eğer nefsin ve dünyanın hesabına kullansalar ve dünyada ebedî kalacak gibi gafilane davransalar, bu hal, ahlâk-ı rezileye, israfat ve abesiyete sebep olur. Tam tersine hafiflerini dünya işlerine ve şiddetlilerini uhrevi ve manevi vazifelere sarfetseler, ahlâk-ı hamîdeye menş'e,

hem -hikmet ve hakikate uygun olarak- dünya ve ahiret saadeti-ne vesile olur.

İşte tahmin ederim ki, nasihat edenlerin nasihatlerinin şu zamanda tesirsiz kalmasının bir sebebi şudur ki: Ahlâksız insanlara derler: ‘Hased etme, hırs gösterme, düşmanlık etme, inad etme, dünyayı sevmek!’ Yani, fitratını değiştir gibi zâhiren onlarca mâlâyutak (güçlerinin yetmeyeceği) bir teklifte bulunurlar. Eğer deseler ki: ‘Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, meccralarını değiştiriniz.’ Hem nasihat tesir eder hem iradelerinin dâhilinde olan bir teklif olur.” ‘

DÜNYA VE AHİRET SAADETİ ANCAK GÜZEL AHLÂKLA KAZANILIR

Güzel ahlâk sahibi insanlar, toplum tarafından sevilirler. Bu yüzden güzel ahlâklı insanlar dünya hayatında rahat ederler. Güzel ahlâk sahibi insanları Allah da sever. Allah’ın muhabbetini kazandıkları için, ahirette de rahat ederler. Bu yönüyle güzel ahlâk, hem dünya hem de ahiret saadeti netice verir.

Üstad Bediüzzaman güzel ahlâk sahibi insanların dünyada saadet içinde olacaklarını şöyle anlatır:

“Cenâb-ı Hak kemâl-i kereminden ve merhametinden ve adâletinden, iyilik içinde muaccel (peşin) bir mükâfat ve fenalıklar içinde muaccel bir ceza yerleştirmiştir. İyiliklerin içinde, âhiretin sevâbını andıracak mânevî lezzetler, kötülüklerin içinde, âhiretin azâbını hissettirecek mânevî cezalar yerleştirmiştir.

Meselâ, müminler arasında muhabbet, ehl-i îmân için güzel bir hasenedir. O hasene içinde, âhiretin maddî sevâbını andıracak

mânevî bir lezzet, bir zevk, bir inşirâh-ı kalb yerleştirilmiştir. Herkes kalbine müracaat etse bu zevki hisseder.

Meselâ, müminler arasında husûmet ve düşmanlık bir seyyie-
dir. O seyyie içinde, kalb ve rûhu sıkıntılarla boğacak bir vicdân
azâbını, âlicenap ruhlara hissettirir. Ben kendim, belki yüz defa-
dan fazla tecrübe etmişim ki, bir mümin kardeşe düşmanlığım
vaktinde, o düşmanlıktan öyle bir azap çekiyordum; şüphe bı-
rakmıyorduk ki, bu seyyieme acele bir cezadır, çektiliriyor.

Meselâ, hürmete lâayk zatlara hürmet ve merhamete lâayk olan-
lara merhamet ve hizmet, bir hasenedir, bir iyiliktir. Bu iyilikte
sevâb-ı uhrevîyi ihsâs eder derecede öyle bir zevk, lezzet vardır
ki, hayatını fedâ etmek derecesine o hürmeti, o merhameti ile-
ri getirir. Annenin çocuğa merhametindeki şefkat vasıtasıyla
kazandığı zevk ve mükâfat için, hayatını, o merhamet yolunda
fedâ etmek derecesine gider. Yavrusunu kurtarmak için arslana
saldıran bir tavuk, hayvan milletinde bu hakikate bir misal-
dir. Demek, merhamet ve hürmette muaccel bir mükâfat var;
âli-himmet ve âli-cenap insanlar onları hissettikleri içindir ki,
kahramanâne bir vaziyet alıyorlar.

Hem mesela, hırs ve israfta öyle bir ceza var ki, şekvâlî, meraklı,
mânevî ve kalbî bir ceza insanı sersem eder. Ve haset ve kıskanç-
lıkta öyle çabuklaştırılmış bir ceza var ki, o haset, haset edeni ya-
kar. Hem tevekkül ve kanaatte öyle bir mükâfat var ki, o lezzetli
muaccel sevap, fakr ve ihtiyaçların belâsını ve elemi izâle eder.

Hem mesela, gurur ve kibirde öyle ağır bir yük var ki, mağrur adam
herkesten hürmet ister ve istemek sebebiyle soğuk muamele gördü-
ğünden dâimâ azap çeker. Evet, hürmet verilir, istenilmez. Hem me-
sela, tevâzuda ve enâniyeti terk etmede öyle lezzetli bir mükâfat var
ki, ağır bir yükten ve kendini soğuk beğendirmekten kurtarır.

Hem mesela, sû-i zan ve sû-i te'vilde, bu dünyada muaccel bir ceza var. 'Men dakika dukka' (Kim başkasının kapısını çalarsa, onun da kapısı çalınır) kaidesiyle, sû-i zan eden, sû-i zanna mâruz olur. Mümin kardeşinin harekâtını sû-i te'vil edenlerin hareketleri, yakın bir zamanda sû-i te'vile uğrar, cezasını çeker.

Ve hâkezâ, bütün ahlâk-ı hasene ve seyyie bu mikyâsa göre ölçül-meli. Ben rahmet-i İlâhiyeden ümid ederim ki, Risale-i Nur'dan bu zamanda tezâhür eden mânevî i'câz-ı Kur'ânîyi zevk eden zâtlar, bu mânevî zevkleri hissederler; kötü ahlâka müptela olmayacaklar inşaallah.” 6

GÜZEL AHLÂKLA İLGİLİ HADİS-İ ŞERİFLER

Cenab-ı Hak Peygamberimiz (sav)'in ahlâkı hakkında Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

“Şüphe yok ki sen büyük bir ahlâk üzerindesin.” (Kalem, 4)

Tabiinden Sa'd b. Hişam şöyle demiştir:

Aişe (ra)'ya vardım ve “Ey müminlerin annesi! Resûlüllah (sav)'in ahlâkını bana anlat” dedim. O da “O'nun ahlâkı Kur'an'dı. Sen Kur'an'da **‘Şüphe yok ki sen büyük bir ahlâk üzerindesin’** ayetini okumadın mı?” dedi. (Müslim, Hâkim)

Aişe (ra) şöyle demiştir:

Resûlüllah (sav)'den daha güzel ahlâklı bir kimse yoktu. Aile-sinden veya ashabından birisi onu çağırdığında o mutlaka “Leb-beyk/Buyur!” diye karşılık verirdi. İşte bunun için Allahu Teâlâ **“Şüphe yok ki sen büyük bir ahlâk üzerindesin.”** ayetini indir-miştir. (İbn Merduye, Ebu Nuaym, Vahidi)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)'den şöyle rivayet etmiştir:

“Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.” (*Hâkim, Taberani*)

Ka'b b. Malik (ra) şöyle dedi:

Beni Seleme kavminden bir adam Peygamber (sav)'e “İslâm nedir?” diye sordu. Peygamber (sav) da “Güzel ahlâktır” buyurdu. Adam sorusunu beş defa tekrarladı, hepsinde de Peygamberimiz (sav) “Güzel ahlâktır” dedi. (*Beyhaki*)

Bir rivayette de “Güzel ahlâk dinin yarısıdır” buyrulmuştur.

Aişe (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Mümin güzel ahlâkıyla, gece sabaha kadar namaz kılan, gündüz de (nafile) oruç tutanlar derecesine çıkar.” (*Hâkim*)

İbn Abbas (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

Güzel ahlâk hataları güneşin yerdeki kırağıyı erittiği gibi eritir. Kötü ahlâk da sarımsağın balı bozduğu gibi ameli bozar. (*İbn Adiy, Taberani, Beyhaki*)

Bazı rivayetlerde “Sabır otu yemeği bozduğu gibi kötü ahlâk da imanı ifsad eder, bozar” denilmiştir.

Ebu Zer (ra) şöyle demiştir; Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“Nerede olursan ol Allah'tan kork, her kötülüğün ardından hemen bir iyilik yap ki onu yok etsin. İnsanlarla güzel ahlâkla geçin.” (*Tirmizi, Ahmed, Hâkim, Haraiti*)

Ali (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“İmandan sonra aklın başı kişinin (güzel ahlâkıyla) kendini diğer insanlara sevdirebilmesidir.” (Taberani)

“Mümin başkalarıyla ülfet eder (dostluk kurar). Başkalarıyla ülfet etmeyen veya ülfet edilmeyen kimsede hayır yoktur.” (Ahmed, Taberani)

Bu hadis, müminlerin cana yakın insanlar olduğunu gösterir. Bazı hadislerde ülfet etmemek, edilmemek münafıkların alametlerinden zikredilmiştir.

Aişe (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“İman yönünden müminlerin en mükemmeli, ahlâkı en güzel olanlar ve ailesine karşı lütufta bulunanlardır.” (Tirmizi, Hâkim)

“Sizin en hayırlınız, ahlâkı en güzel olanınızdır.” (Buhari, Müslim)

Ebu Hüreyre (ra)'dan şöyle rivayet edilmiştir:

Peygamberimiz (sav) “Sizin en hayırlınızı haber vereyim mi?” dedi. “Evet, haber ver, Ya Resûlallah” dediler. O da “Sizin ömrü en uzun olup ahlâkı da en güzel olanınızdır” buyurdu. (Bez-zar, İbn Hibban, Ahmed)

Aişe (ra) şöyle demiştir: Resûlullah (sav) “Allahım yüzümü güzelleştirdiğin gibi, ahlâkımı da güzelleştir.” diye dua ederdi. (Ahmed)

Peygamberimiz (sav) Cerir adlı sahabeye de “Sen, Allah’ın yüzünü güzelleştirdiği bir şahıssın. Sen de ahlâkını güzelleştir” buyurdu.

Ebu'd-Derda (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kıyamet gününde müminin mizanında güzel ahlâktan daha ağır bir şey olmayacaktır.” (Tirmizi, İbn Hibban)

“Mizana ilk koyulacak şey güzel ahlâktır.” (Taberani)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)'den şöyle rivayet etmiştir:

“Allah bir adamın ahlâkını ve yüzünü güzelleştirip, sonra da ona cehenneme ebediyen yedirmez.” (Taberani)

Resûlullah (sav)'den “İnsanları cennete en çok girmeye vesile olan şey nedir” diye soruldu. O da “Allah’dan korkmak (takva) ve güzel ahlâktır” buyurdu. “İnsanları en çok cehenneme girmeye sebep olan şey nedir” diye soruldu. O da “Dil ve tenasül aletidir” buyurdu. (Tirmizi, İbn Hibban, Beyhaki)

Cabir (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Bana sizin en sevgiliniz, kıyamet gününde de meclisime en yakın olanınız, ahlâkı en güzel olanınızdır.” (Tirmizi)

Enes (ra)'dan rivayet edilmiştir:

Ümmü Habibe (ra) Peygamberimize “Ya Resûlallah! Bir kadın dünyada (kocası vefat edince başka biriyle evlenmek suretiyle) iki şahısla evlenmiş olsa, sonra vefat edip cennete girse, o orada hangisinin zevcesi olur. Birincisinin mi, yoksa ikincisinin mi?” dedi.

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: “O kadın muhayyer bırakılır. (Dilediğini seçer). O da zaten dünyada iken hangisinin ahlâkı daha güzelse onu seçer, cennette o onun zevcesi olur. Ey Ümmü Habibe! Güzel ahlâk dünya ve ahiret hayırlarının hepsini alıp götürdü.” (Bezzar, Taberani, Haraiti.)

Ebu Umame (ra)’den, Hz. Peygamber (sav)’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Bir kimse haksız iken münakaşayı terk ederse, ona, cennetin kenarında bir köşk inşa edilir. Bir kimse de, haklı olduğu halde mücadeleyi terk ederse, onun için de cennetin ortasında bir köşk inşa edilir. Bir kimse, ahlâkını güzelleştirirse, onun için de, cennetin en yüksek yerinde bir köşk inşa edilir.” (Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mâce)

Enes (ra) peygamber (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Muhakkak ki kul ibadeti az da olsa, güzel ahlâkıyla ahiretin büyük derecelerine ve menzillerin en şerefliğine ulaşır. Kötü ahlâkıyla da cehennemin en aşağı derecesine iner.” (Taberani)

Meymun b. Mihran (ra) Peygamber (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Allah Azze ve Celle’nin katında kötü ahlâktan daha büyük bir günah yoktur. Çünkü kötü ahlâk sahibi, bir günahdan kurtulur, başka bir günaha düşer.” (İsbehani)

BİRİNCİ KISIM

İ B A D E T L E R

Birinci
Kısım
İBADETLER

25

1. İlim öğrenmek ve öğretmek

İlim öğrenme ve öğretme, İslâm dininin en mühim esaslarından-
dır. Burada ilmin ehemmiyetiyle ilgili hadisleri zikredeceğiz.

Enes b. Malik (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“İlmi taleb etmek, öğrenmek her Müslümana farzdır. İlmi ehil olmayan kimselere öğreten ise, hınzırların boynuna mücevher, inci, altın takan gibidir.” (İbn Mace)

Ebu Bekr (ra)’a Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Ya âlim ol, ya talebe ol, ya dinleyenlerden ol yahut bunları sevenlerden ol, beşincisi olma helak olursun.” (Taberani, Beyhaki)

Enes b. Malik Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Cahile ilim öğretmeyen âlime yazıklar olsun. Âlimden ilim öğrenmeyen cahile de yazıklar olsun.” (Ebu Ya’la, Deylemi)

Enes b. Malik (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Âlimler, denizde ve karada karanlıkta yol bulmaya yarayan yıldızlara benzerler. Yıldızlar söndüğünde, doğru yolda olanlar yolu kaybederler.” (Ahmed)

Abdullah b. Ömer (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim ilmi Allah’tan başkası için öğrenir, Allah’tan başkasını isterse ateşteki yerini hazırlasın.” (Tirmizi)

Ka’b b. Malik (ra)’ın oğlu, babasından Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim ilmi, sırf âlimlere karşı tartışmak ve övünmek, cahillerle münakaşa etmek (onları susturup ilmini göstermek) ve insanların teveccühünü kazanmak için öğrenirse, Allah onu cehenneme koyar.” (Tirmizi)

Abdullah İbnu Amr radiyallahu anhumâ anlatıyor:

“Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm bir gün hücrelerinden birinden çıkıp mescide girmişti. Mescidde ise iki halka vardı. Birinde Kur’ân okuyorlar ve Allah’a dua ediyorlardı. Diğerindekiler ilim öğrenip ilim öğretmekle meşguldü. Peygamberimiz: ‘Bu iki mecliste hayır üzeredir: Şunlar Kur’ân okuyor ve Allah’a dua ediyorlar, Allah dilerse onlara verir, dilemezse vermez. Şunlar ise öğreniyorlar ve öğretiyorlar. Ben de bir muallim olarak gönderildim (bunlar daha üstün) !’ buyurdu ve ilim halkasına oturdu.” (Darimi, İbn Mace)

Ebu Hüreyre (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Dinde fakih (anlayışlı âlim) olmakdan daha üstün bir şeyle Allah’a ibadet edilmemiştir. (Dinde anlayışlı) bir âlim şeytana

bin abidden daha çetindir. Her şeyin (her evin) bir direği vardır. Bu dinin direği de, dinde fakih (anlayışlı, âlim) olmaktır.”

Ebu Hüreyre (ra) dedi ki: “Benim için bir saat oturup (dini meseleleri) anlamam, kadir gecesini ihya etmekten daha sevimlidir.” (Darekutni, Beyhaki)

Abid’le farz ibadetlerini yapabilecek kadar ilmi olup, vaktinin çoğunu ibâdetle geçiren kimse; âlimle de, ibadetlerini eksiksiz yapmakla birlikte vaktini ilmi meseleleri öğrenip, öğretmekle geçiren kimse kastedilmiştir.

Ebu Ümâme (ra) anlatıyor: Resûlüllah Aleyhissalâtü Vesselâm’a biri âbid diğeri âlim iki kişiden bahsedilmişti. Peygamberimiz (sav); “Âlimin âbide üstünlüğü, benim sizden en basitini-ze olan üstünlüğüm gibidir” buyurdu. Sonra Peygamberimiz şöyle devam etti: “İnsanlara hayrı öğretene Allah rahmet eder, onun melekleri, semavat ehli, arz ehli –hatta yuvasındaki karınca, denizdeki balık- da dua ederler.” (Tirmizi, İlm)

Hadis âlimlerinden Bezzar’ın Hz. Aişe (ra)’dan rivayetinde “Hayrı öğretene her şey, hatta denizdeki balık bile istiğfar eder” buyrulmuştur.

Ebu Ümâme (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“İlerde bir takım fitneler olacak, o fitnelerde kişi mümin olarak sabahlar, kâfir olarak akşama erer. (İnsanların küfre girmesi çok kolay olur). (O fitnelerden) ancak Allah’ın ilimle hayatlandığı kimse müstesna kalır.” (Ruyani, İbn Mace)

Enes b. Malik (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim evinden ilim öğrenmek için çıkarsa, geriye dönünceye kadar o Allah yolundadır.” (Tirmizi)

Ebu Zer ve Ebu Hüreyre (ra)’nın ikisi de şöyle demişlerdir:

Kişinin ilimden bir bab (bir konu) öğrenmesi, bana bin rek’at nafile namaz kılmaktan daha sevimlidir. Allah Resûlü (sav) “İlim tahsil eden bu halde iken eceli gelirse, şehid olarak vefat eder” buyurdu. (Bezzar, Taberani)

Ebu’d-Derda (ra) anlatıyor: Resûlullah (sav)’in şöyle dediğini işittim:

“Kim bir ilim öğrenmek için bir yola sülûk ederse Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, ilim talibinin yaptığından memnun olduklarından kanatlarını onun (üzerine) koyarlar. Semâvat ve arzda olanlar, hatta denizdeki balıklar âlim için istiğfar ederler. Âlimin âbid üzerindeki üstünlüğü dolunaylı gecede ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler, ne dinar ne dirhem miras bırakırlar, onlar ilmi miras bırakırlar. Kim de ilim elde ederse, bol bir nasib elde etmiştir.” (Ebu Davud, Tirmizi, İbnu Mâce)

“Allah’ın rahmeti benim halifelerimin üzerine olsun.” “Ya Resûlallah senin halifelerin kimlerdir?” diye soruldu. Peygamberimiz cevaben “Onlar sünnetimi ihya edenler ve onu insanlara öğretenlerdir” dedi. (Ramuzu’l-Ehadis, hn: 3633)

İbn Abbas (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“(Allah rızası için) ilim tahsil ederken eceli gelen kimse, peygamberlerle kendi arasında yalnızca peygamberlik derecesi var olmuş bir şekilde Allah’a kavuşur.” (Taberani)

Sahbere (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Kim ilim öğrenirse bu onun geçmiş günahlarına keffaret olur.” (Tirmizi)

Ebu Derda (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet edilmiştir:

“Kıyamet gününde âlimlerin mürekkebi, şehidlerin kanıyla tartılır, âlimlerin mürekkebi daha ağır gelir.” (İbn Abdülber)

Ebu Musa El-Eş’ari (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kıyamet günü Allah kullarını diriltir, sonra âlimleri onlardan ayırır ve onlara şöyle der: “Ey Âlimler topluluğu! Ben ilmimi, size azab etmek için vermedim. Gidin, sizi affettim.” (Taberani)

Osman b. Affan (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kıyamet gününde üç zümre şefaata eder: Peygamberler, sonra âlimler, sonra da şehidler.” (İbn Mace)

Ebu Ümame (ra)’dan Hz. Peygamber (sav)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“(Mahşer gününde) âlim ve abid getirilir. Abid’e “Cennete gir” denilir. Âlime ise “Sen dur! (Dilediğin) insanlara şefaata et.” denilir.” (İsbehani, Beyhaki)

İbni Abbas (ra) Resûlüllah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Cennet bahçelerine uğradığınızda (meyvelerinden) istifade ediniz, yiyiniz.” Sahabeler: “Cennet bahçeleri nedir?” diye sordular. Peygamberimiz (sav) “İlim meclisleridir.” buyurdu. (Taberani)

Ebu Hüreyre (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Bir grup insan Allah’ın evlerinden bir evde toplanıp, Allah’ın kitabını okuyup, aralarında ders yaparlarsa, mutlaka onların üzerine ‘sekinе’ iner, rahmet onları kucaklar, melekler onların etrafını kuşatır, Allah onları kendi katındaki (mukarrebîn meleklerine övünerek) anlatır.” (Müslim ve Ebu Davud)

Ebu Ümame (ra)’den Hz. Peygamber (sav)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.

“Lokman oğluna şöyle dedi: “Ey evladım! Âlimlerin meclislerine katıl, hikmetli konuşanları dinle! Çünkü Allah, ölü yeri yağdırdığı bol yağmurla hayatlandırdığı gibi, ölü kalpleri de hikmetin nuruyla diriltir.” (Taberani)

İbn Abbas (ra) şöyle demiştir:

Peygamberimize “Ya Resûlallah! Meclisine oturduğumuz insanların en hayırlısı kimdir?” diye sordular. Peygamberimiz de: “Görülmesi size Allah’ı hatırlatan, konuşması ilminizi artıran, ameli de ahireti hatırlatan kimsedir.” buyurdu. (Ebu Ya’la)

Ebu Hüreyre (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“En efdal sadaka Müslüman bir kimsenin ilim öğrenip, sonra da onu Müslüman kardeşine öğretmesidir.” (İbn Mace)

Ebu Mes’ud El-Ensari (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet edilmiştir:

“Hayra vesile olan, o hayrı yapan gibi sevap kazanır.” (Müslim, Ebu Davud)

Bu hadise göre; Kur’ân öğrenen şahıs hayatı boyunca ne kadar Kur’ân okursa, Kur’ân öğreten şahsa da o kadar sevap yazılır. Bi-

rinin namaz kılmasına vesile olan da, o şahıs namaz kıldığı müddetçe sevap kazanır.

Enes b. Malik (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim bir ilim öğretirse, onunla amel edenin sevabı kadar sevap kazanır. Onunla amel edenin sevabından da eksiltilmez.”
(İbn Mace)

Sehl İbnu Sa'd (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Allah'a yemin olsun ki, senin yol göstermenle bir tek kişiye hidayet verilmesi, senin için kıymetli develerden müteşekkil sürülere sahip olmandan daha hayırlıdır.” (Ebu Davud, Buhari, Müslim)

Bazı rivayetlerde “Senin sayende bir adamın hidayete gelmesi, senin için üzerine güneşin doğup battığı herşeyden daha hayırlıdır.” buyrulmuştur.

Ebu Derda (ra)'dan Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet edilmiştir:

“Kim dini mevzularla ilgili kırk hadisi ümmetime öğretmek için öğrenirse, Allah onu kıyamet günü âlim olarak haşreder, ben de ona şahid ve şefaathçi olurum.” (Beyhaki, Şuabü'l-İman)

Hz. Ebu Hüreyre (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Âdemoğlu vefat ettiğinde amel defteri kapanır, ancak üç zümre hariç. Arkasında sadaka-i cariye (bütün insanların istifade ettiği bir hayır) bırakan, insanların istifade ettiği bir ilim bırakan ve arkasında kendisine dua eden salih bir evlat bırakan (kimseler hariç).” (Müslim ve başkaları)

2. Tefekkür

Tefekkür, bilinenlerden yola çıkarak bilinmeyeni bulmaktır, diye tarif edilmiştir¹. İnsanın bildiği şeyleri tekrar etmesine de “tezekkür”, “tahattur” denilmiştir.

Birinci
Kısım

İBADETLER

32

Tefekkür, imanın ziyadeleşmesi için en mühim faaliyettir.

Âlimler imanı, taklidi ve tahkiki olmak üzere iki kısma ayırmışlar ve taklidi imana sahip her müminin imanını tahkiki hale getirmesinin farz olduğunu söylemişlerdir. İmanı tahkiki hale getirmenin en tesirli yolu ise tefekkürdür.

Kur’ânın pek çok ayetlerinde “tefekkür, tedebbür, tefakkuh, takkul, tezekkür” kelimeleriyle insanlar tefekküre teşvik edilmiş, tefekkür edenler övülmüştür. Bu konuda üç ayet şöyledir:

“Onlar ki, ayakta, otururken, yatarken (her hallerinde) Allah’ı zikrederler ve semavat ve arzın yaratılışı hakkında tefekkür ederler” (Al-i İmran, 191)

“Biz bu Kur’ân’ı eğer bir dağa indirseydik, Allah korkusundan onu, baş eğmiş, param parça olmuş görürdün. Biz bu misalleri, tefekkür etsinler diye insanlara veriyoruz” (Haşr, 21)

“İşte böyle Allah size ayetlerini açıklıyor ki tefekkür edesiniz.” (Bakara, 219, 266)

Peygamberimiz (sav) de pek çok hadisiyle tefekküre teşvik etmiştir.

Tabiinden Amir b. Abdikays şöyle demiştir: “Ben bir değil, iki değil, üç değil Muhammed (sav)’in ashabının pek çoklarından “Tefekkür imanın ziyasıdır, nurudur” dediklerini işittim.”

1. Örneğin varlıklar bizim için malum, Allah ise mechuldür. Varlıklardan yola çıkarak, tefekkür ederek, Allah’ı tanımak, marifetullahı elde etmek en büyük tefekkürlerdendir.

İbn Abbas (ra)'dan rivayet edilmiştir:

“Bir saat tefekkür, bir gece sabaha kadar namaz kılmaktan hayırlıdır.” (Ebuşşeyh)

Aynı hadisi İbn Sa'd, Ebud Derda'dan; Deylemi ise, Enes (ra)'dan merfu olarak rivayet etmişlerdir.

Bu hadis, **“Bir saat tefekkür, atmış yıllık ibadetten hayırlıdır”, “Gece ve gündüzün, deveranı hakkında bir saat tefekkür, seksen yıllık ibadetten hayırlıdır”** şeklinde de rivayet edilmiştir.

Ali (ra) Resûlullah (sav)'i şöyle söylerken işittim demiştir:

“Cehaletten daha şiddetli bir fakirlik yoktur, akıldan daha faydalı bir mal yoktur, tefekkür gibi de bir ibadet yoktur.” (Müsned-i Şihab)

Ebu Hüreyre (ra)'dan merfu olarak rivayet edilmiştir:

“Bir adam sırtüstü yatmakta iken, gökyüzüne ve yıldızlara bakıyordu. Adam ‘Allah’a yemin olsun ki, senin bir yaratıcın ve rabbin vardır. Allahım beni bağışla!’ dedi. Allah ona (merhamet nazarıyla) baktı ve onu bağışladı.” (Deylemi, Ebuşşeyh)

3. Kur’ân

Kur’ân, Allah’ın son kitabı ve İslâm dininin de temelidir.

Bazı âlimlere göre Kur’ân kelimesi “cem etmek, toplamak” manasına gelmektedir. Kur’ân, daha önceki kutsal kitapları, bütün ilim çeşitlerini kendi bünyesinde cem edip topladığı için ona bu isim verilmiştir. Ayrıca İmam Suyuti, Kur’ân’da bizzat Allah’ın Kur’ân’a verdiği elli ismi sayar. Onlardan bazıları şöyledir:

Kur'ân "ruh"tur. "Sana tarafımızdan bir ruh vahyettik" (Şura, 52). Kur'ân'ın bir ismi de "şifa" ve "rahmet" tir. "Kur'ân'dan müminlere şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz" (İsra, 82). Bir diğer isim "hidayet" tir. "Bu kitap –kendisinde şüphe yok- müttakiler için hidayet (yol gösterici) dir" (Bakara, 1). Kur'ân'ın bir ismi da "Kerim" yani şerefli, değerli bir kitaptır. O, Allah katında da insanların gözünde de kıymetli olmuştur. "Muhakkak ki o kerim (şerefli, kıymetli) bir Kur'ân'dır" (Vakıa, 77)

Her Müslüman şahsi, ailevi ve toplumsal hayatımızda bize yol gösteren –hidayet olan- Kur'ân'ı öğrenmeli ve onu hayat düsturu yapmalıdır.

İmam Malik'e ulaştığına göre, Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

"Size iki şey bırakıyorum ki, onlara sarıldığınız müddetce asla sapıtmazsınız: (Onlar da) Allah'ın Kitab'ı ve Resûlünün sünneti." (Muvatta)

"Peygamberlerden her bir peygambere insanların iman etmesi için (Allah tarafından) mutlaka mucizeler verilmiştir. Bana verilen mucize ise Allah'ın bana vahyettiği Kur'ân'dır. Bu yüzden kıyamet gününde tabi'leri en çok olanın ben olacağımı umuyorum." (Buhari, Müslim)

Osman (ra) şöyle dedi: "Resûlüllah (sav) buyurdular ki:

"Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğretenidir." (Buhari, Ebu Davud, Tirmizi)

Enes (ra) der ki: Resûlüllah (sav):

“Allah’ın insanlardan dostları vardır.” buyurdu. Sahabeler: “Onlar kimlerdir ey Allah’ın Resûlü?” dediler. “(Onlar) Kur’ân ehli olanlardır. Onlar, Allah’ın dostları ve seçkin kullarıdır.” buyurdu. (Nesai, İbn Mace, Hâkim)

Ebu Ümame (ra)’den Hz. Peygamber (sav)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Kullar Allah’a ondan nazil olan şu Kur’ân’la yaklaştıkları gibi hiçbir şeyle yaklaşılamazlar.” (Tirmizi)

Ebu Zer (ra) Peygamberimizin (sav) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Siz, Allah’ın huzuruna, O’nun kelamı Kur’ân’dan daha faziletli, daha üstün hiçbir şey ile dönemezsiniz.” (Hâkim, Ebu Davud)

Abdullah b. Amr (ra) Resûlüllah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kur’ân’ı okuyan kimse, derece derece peygamberliğe yaklaşır. Şu kadar var ki, ona vahyedilmez (o peygamber değildir). Kur’ân ehlinin, hafızasında Kur’ân varken, kızanla kızması, cahilane harekette bulunanla cahil olması gerekmez.” (Hâkim)

Hiz. Aişe (ra) Resûlüllah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kur’ân’ı okumakta mahir olan, kıymetli, itaatkâr (peygamberlere vahiy getiren) meleklerle beraberdir. Kendisine zor geldiğinden dolayı Kur’ân’ı kekeleyerek okuyana ise iki ecir vardır.” (Buhari, Müslim)

Ebu Hüreyre (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Bir grup insan Allah’ın evlerinden bir evde toplanıp, Allah’ın kitabını okuyup, aralarında ders yaparlarsa, mutlaka onların üzerine “sekine” iner. Rahmet onları kucaklar, melekler onların etrafını kuşatır. Allah onları kendi katındaki (mukarrebîn meleklerine övünerek) anlatır.” (Müslim ve Ebu Davud)

Ebu Zer (ra) Resûlullah (sav)’in kendisine şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Ey Ebu Zer! Gidip Allah’ın kitabından bir ayet öğrenmen senin için yüz rek’at nafîle namaz kılmaktan daha hayırlıdır. Ve kendisiyle amel edilsin veya edilmesin ilimden bir mesele öğrenmen bin rek’at namaz kılmaktan daha hayırlıdır.” (İbn Mace)

Abdullah b. Mes’ud (ra) Peygamber (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Bu Kur’ân Allah’ın ziyafet sofrasıdır. Yiyebildiğiniz kadar onun nimetlerinden yiyiniz. Şüphesiz ki bu Kur’ân, Allah’ın ipi, apaçık bir nur ve faydalı şifadır. Kur’ân kendisine sarılan için koruyucusu, kendisine uyanlar için kurtarıcıdır. Kur’ân’a uyan doğru yoldan sapmaz ki kınansın, eğrilmez ki doğrulsun. Kur’ân’ın acâiblikleri, harikaları tükenmez. Çok okumakla eskimez. Onu okuyunuz. Çünkü Allah onu okumanın her harfine on ecir verir. Dikkat edin “elif, lam, mim” bir harftir demiyorum. Fakat “elif” tek başına bir harf ve “lam” bir harf, “mim” de bir harftir.” (Hâkim)

Ukbe b. Amir (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Biz suffada iken Resûlullah (sav) yanımıza çıktı ve: "Her gün günah işlemeksizin ve akrabalık bağlarını koparmaksızın buthan'a veya akik'a kadar gidip oradan çift hörgüçlü iki dişi deveyi getirmeyi hanginiz sever?" buyurdu. "Ya Resûlallah bunu hepimiz severiz" dedik. "O halde sizden birinin mescide gidip orada Allah'ın (cc) kitabından iki ayet öğrenmesi veya okuması, kendisi için iki deveden daha hayırlıdır. Üç ayet, onun için üç deveden, dört ayet, onun için dört deveden ve böylece ayetlerin sayısı, kendi sayısı kadarki develerden daha hayırlıdır" buyurdu. (Müslim, Ebu Davud)

İbn Ömer (ra) der ki; Resûlullah (sav) şöyle buyurdu:

"Muhakkak ki demire su değdiğinde nasıl paslanıyorsa, şu kalpler de pas tutar." "Ya Resûlallah! Onun cilasası nedir?" diye sordular. Cevaben "Ölümü çok zikretmek, hatırlamak ve çokça Kur'ân okumaktır" dedi. (Beyhaki, Şuabu İman)

Ebu Said (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Rab Tebareke ve Teâlâ buyurdu ki; 'Kimi Kur'ân okumak, benden bir şey istemekten alıkoyarsa, ben ona isteyenlere verilenlerden daha üstününü veririm.' Allah kelamının diğer kelimelere, sözlere olan üstünlüğü, Allah'ın yarattığı mahlûkatına üstünlüğü gibidir." (Tirmizi)

Ebu Hüreyre (ra) şöyle demiştir:

"Her sene (Ramazanda) Peygamberimiz (sav)'e (Cebrail tarafından) Kur'ân bir defa arz edilir, okunurdu. Peygamberimiz vefat ettiği sene iki kere arz edildi, okundu." (Buhari)

İmam-ı A'zam bu hadisten yola çıkarak, her Müslümanın Kur'ân'ı senede iki kere hatmetmesi gerektiğine hükmetmiştir.

Haftada bir cüz okuyan bir kimse ortalama olarak bu hükmü yerine getirmiş kabul edilebilir. (İmam Gazali ayda bir hatim yapmayı bile az bulur. Ona göre haftada bir hatim yapılmalıdır.)

Abdullah b. Amr (ra) Resûlüllah (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Oruç ve Kur’ân, kıyamet gününde kula şefaât ederler. Oruç: ‘Ya Rabbi! Ben onu gündüz yeme ve içmeden alıkoydum. Ona şefaât etmeme izin ver’ der. Kur’ân’da: ‘Rabbim! Gece uykusundan onu alıkoydum. Ona şefaât etmeme izin ver’ der. Böylece ikisi de şefaât ederler.” (Ahmed, İbn Ebi’d-Dünya, Taberani, Hâkim)

Ebu Ümame El-Bahili (ra) der ki; Peygamberimizi şöyle buyururken işitdim:

“Kur’ân(ı çokça) okuyunuz! Muhakkak ki, o, kıyamet gününde dostlarına şefaât edici olarak gelecektir.” (Müslim)

Cabir (ra) Hz. Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kur’ân şefaât eder. Şefaâti kabul edilir. Savunucudur, savunması tasdik edilir. Kim onu önünde tutarsa, Kur’ân onu cennete götürür. Kim onu arkasına atarsa, Kur’ân onu cehenne me sevkeder.” (İbn Hıbban)

Büreyde (ra) Resûlüllah (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim Kur’ân’ı okur, öğrenir ve onunla amel ederse kıyamet gününde ana ve babasına güneşin ışığı gibi parlak nurdan bir taç ve dünyada eşi olmayan iki hulle giydirilir.” Bunun üzerine

onlar: “Bu ne sebeple bize giydirildi?” deyince “Çocuğunu-
zun Kur’ân okuması sebebiyle” diye cevap verilir. (Hâkim)

Ali bin Ebi Talib (ra) der ki; Resûlullah (sav) şöyle buyurdu:

“Kim Kur’ân-ı Kerim’i okuyup ezberler, onun helal kıldığını
helal kabûl eder ve haramını haram sayarsa, o sebeple Allah
onu cennete koyar ve hepsi de cehennemlik olan yakınların-
dan on kişiye şefaât yetkisi verir.” (Tirmizi, İbn Mace)

*Ebu Hüreyre (ra) Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet
etmiştir.*

“Kur’ân’ın dostu kıyamet gününde (Allahın huzuruna) gelin-
ce, Kur’ân: ‘Ya Rabbi ona süsle’ der. Bunun üzerine kendisine
şeref tacı giydirilir. Sonra Kur’ân ‘Ya Rabbi! Ona ihsanını ar-
tır’ der; şeref elbisesi giydirilir. Daha sonra Kur’ân: ‘Ya Rab-
bi! Ondan razı ol’ der. Allah da ondan razı olur ve kendisine:
‘Oku ve yüksel!’ denilir. Okuduğu her ayetten dolayı bir iyilik
de fazla verilir.” (Tirmizi, Hâkim, İbn Huzeyme)

4. Sünnet

Sünnet; Peygamberimiz (sav)’in yeme-içme adabından devlet
yönetimine varıncaya kadar, hayatın her alanıyla ilgili söz, fiil
ve takrirleridir. Sünnet fert, aile ve toplum hayatının her alanını
kuşatır.

İslâm dininde örnek alınacak model şahıs, Peygamberimiz (sav),
model toplum ise Peygamberimizi modelleyen sahabe cemaatidir.

*Peygamberimiz (sav)’in ümmeti için model şahıs olduğu şu ayetle
belirlir:*

“Yemin olsun ki, sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için Allah’ın Resûlünde güzel bir örnek vardır.” (Ahzab, 21)

Sahabelerin Müslüman toplum için model olduğu da şu ayetle belirtilir:

“Sizler, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten de nehyedersiniz. Allah’a da iman edersiniz.” (Al-i İmran, 110)

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

“Ey iman edenler! Allah’ın ve Resûlünün önüne geçmeyin; Allah’tan korkun. Şüphe yok ki Allah semîdir (sözlerinizi işittir), alîmdir (yaptıklarınızı bilir).” (Hucurat, 1)

Bir kısım âlimler bu ayetteki “Allah’ın önüne geçmekten” Kur’ân’a muhalefet, “Resûlün önüne geçmekten” sünnete muhalefeti anlamışlardır. Bu yüzden, bu ve benzeri ayetlerden yola çıkarak “Her hangi bir hususta ayet veya hadis varsa ictihad yapılmaz” demişlerdir.

Mikdam b. Ma’dikerb (ra) Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Dikkat edin! Bana (Allah tarafından) kitap verildi ve onunla beraber bir misli (sünnet) de verildi. Çok geçmez, koltuğu üzerinde, karnı tok birisi ‘Sizin için bu Kur’ân yeter. Onda neyi helal bulduysanız, helal kabul edin. Neyi de haram bulduysanız, onu da haram kabul edin.’ diyecek (ve hadislerimi inkâr edecek).” (Tirmizi, Ebu Davud, İbn Mace, Ahmed)

Peygamberimizin ifadelerini teyid eden şu ayetlere bakalım:

“O (nefsinin) arzusuna göre konuşmaz. (Onun) söyledikleri (kendisine) bildirilen vahiyden başka bir şey değildir. (Necm Suresi, 3-4)

“Allah sana kitabı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediklerini öğretmiştir. Allah’ın senin üzerindeki lütfu çok büyüktür.” (Nisa, 113)

Ebu Hüreyre (ra)’den rivayet edilmiştir. Peygamberimiz şöyle buyurdu:

“Kim bana itaat ederse, o hakikatte Allah’a itaat etmiş olur. Kim benim emirime (tayin ettiğim görevliye) itaat ederse, bana itaat etmiş olur. Bana isyan eden, Allah’a isyan etmiş olur. Kim emirime isyan ederse bana isyan etmiş olur.” (Buhari, Müslim, İbn Cerir, İbn Ebi Hatim)

Bu hadis, şu ayete mutabıktır:

“Kim Peygambere itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse, bilsin ki biz seni onlara muhafız olarak göndermedik.” (Nisa, 80)

“Kim Allah’a ve Resûl’e itaat ederse işte onlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddikler, şehitler ve salih kimselele beraberdirler. İşte onlar ne güzel arkadaşlardır.” (Nisa, 69)

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

Onlara de ki; “Allah’ı seviyorsanız bana tabi olun, uyun. Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah (Resûlünün sünnetine uyanların günahlarını) bağışlayıcıdır (ve onlara karşı) merhametlidir.” (Al-i İmran, 31)

Enes b. Malik (ra)'dan rivayet edilmiştir.

Resûlüllah (sav) bana şöyle buyurdu: "Ey çocuğum! Hiç kimseye kalbinde bir kin beslemeden sabahlamaya ve akşamlamaya gücün yeterse öyle yap!" Sonra bana "Ey çocuğum! Bu benim sünnetimdendir. Kim benim sünnetimi ihya ederse o beni seviyor demektir. Kimde beni severse o cennette benimle beraber olur" dedi. (Tirmizi)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Sizi neden nehyetmişsem ondan kaçınınız, neyi de emretmişsem gücünüz yettiğince de onu yapınız! Zira sizden öncekiler çok soru sormaları ve peygamberlerine muhalefetleri yüzünden helak oldular." (Malik, Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesei, Ahmed)

İbn Ömer (ra)'dan Peygamberimiz (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Rızkım mızrağımın gölgesinde kılındı. Zillet ve küçüklük de bana muhalefet eden kimse üzerinde kılındı." (Buhari, Ahmed)

Şu ayet, yukarıdaki hadisleri teyid eder mahiyettedir:

"(Ey müminler!) Peygamberin çağırmasını, kendi aranızda herhangi birinizin diğerini çağırması gibi tutmayın. Şüphe yok ki Allah, içinizden birbirinizin arkasına gizlenerek sıvışıp gidenleri bilmektedir. Artık onun emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir bela gelmesinden veya elemli bir azaba uğramaktan sakınsınlar." (Nur, 63)

Abdullah b. Amr (ra)'den Peygamberimiz (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“İsrail oğullarının başına ne geldi ise, hepsi karış karış ümmetinde başına gelecek. Hatta onlardan biri aleni olarak annesiyle zina etse ümmetinden de bunu yapan olacak. İsrail oğulları 72 millete ayrıldı. Ümmetim ise 73 millete (fırkaya) ayrılacak. Onlardan bir millet (cemaat) hariç hepsi cehen-nemliktir.” “Ey Allah’ın Resûlü o (kurtulacak olan fırka) hangi-sidir?” diye sordular. O da “Benim ve ashabımın yolunda olan-lar” buyurdu. (Tirmizi, Ebu Davud, Taberani)

İbn Abbas (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet et-miştir:

“Kim ümmetimin fesada uğradığı, bozulduğu bir zamanda benim sünnetime yapışırsa onun için yüz şehid sevabı vardır.” (Beyhaki)

Amr b. Auf el-Müzeni (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyur-duğunu rivayet etmiştir:

“Kim sünnet(ler)imden öldürülen bir sünneti ihya eder, can-landırır ve insanlar onunla amel ederse, o şahsa, o sünnetle amel edenlerin sevabı kadar sevap vardır. Onunla amel eden-lerin sevaplarından da eksiltilmez.” (Tirmizi, İbn Mace)

Rezin, hadisi şu şekilde rivayet etmiştir: “Kim benden sonra öl-dürülmüş sünnetimden bir sünneti ihya eder, canlandırır ve beni seviyor demektir. Kim de beni severse o (cennette) be-nimle beraberdir.”

Cabir b. Abdullah (ra)’den rivayet edilmiştir. Peygamberimiz söy-le buyurdu:

“İslâm (dini) garib olarak başladı, başladığı gibi sonunda da garibliğe döner. Ne mutlu gariblere.” “Ya Resûlallah! garibler

kimlerdir” dediler. Peygamberimiz de “İnsanlar bozuldukları zaman onları ıslah edenlerdir” dedi. (*Taberani, Müslim hadisin ilk kısmını rivayet etmiştir*)

Taberani ve Ahmed’in bir rivayetinde; “Garipler itaat edenlerin az, isyan edenlerin çok olduğu, kötü insanların içinde (bir kısım) salih insanlardır” denilmiştir. *Tirmizi’nin rivayetinde* “Benden sonra insanların bozdukları sünnetimi ıslah edenlerdir” denilmiştir. *Müsned-i Şihab’da ise* “Onlar sünnetimi ihya eden ve Allah’ın kullarına öğretenlerdir” denilmiştir.

İbn Abbas (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Peygamberimiz (sav) “Allah’ın rahmeti benim halifelerimin üzerine olsun!” dedi. Biz de “Ya Resûlallah! Senin halifelerin kimlerdir?” diye sorduk. Peygamberimiz (sav) cevaben “Onlar benden sonra gelip, sünnetimi ihya edenlerve onu insanlara öğretenlerdir” buyurdu. (*Taberani*)

Ebu Derda (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Kim dini mevzularla ilgili kırk hadisi ümmetime öğretmek için öğrenirse, Allah onu kıyamet günü âlim olarak haşreder, ben de ona şahid ve şefaatçi olurum.” (*Beyhaki, Şuabu’l-İman*)

5. Namaz

Namaz, İslâm’ın beş şartının ve bütün ibadetlerin en mühimidir. Peygamberimiz onun için “gözümün nuru” der.

Namaz, Kur’ân’da doksandan fazla ayette zikredilir. Önceki şeriatlerde de namaz ibadeti vardı. Namaz, hicretten bir buçuk yıl kadar önce Mi’rac (İsrâ) gecesinde farz kılınmıştır.

Namazla ilgili bazı ayetler şöyledir:

"Namazı kılınız! Muhakkak ki namaz, belli vakitlerde kılınmak üzere müminlere farz kılınmıştır." (Nisa, 103)

"Gündüzün iki ucunda (öğle ve ikindi vakitlerinde) ve gecenin gündüze yakın zamanlarında (akşam, yatsı ve sabah) namaz kıl. Doğrusu iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt kabul edenlere bir öğüttür." (Hud, 114)²

İbn Ömer (ra)'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (sav) şöyle buyurmuştur:

"İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'dan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan ayında oruç tutmak ve Haccetmek." (Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesei, Beyhaki)

Abdullah b. Ömer (ra) Peygamberimiz (sav) in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Emaneti olmayanın (güvenilir olmayanın) (makbül bir) imanını yoktur. Tahareti olmayanın namazı da yoktur. Namazı olmayanın dini de yok (gibi) dir. Namazın dindeki yeri, cesette başın yeri gibidir." (Taberani)

Abdullah b. Amr (ra)'den rivayet edilmiştir:

Bir adam Resûlullah (sav)'e geldi ve amellerin en faziletlisini sordu. Resûlullah (sav) ona "Namazdır" buyurdu. Adam "sonra

2. Bu ayet beş vakit namaza delalet eden bir ayettir. Şöyle ki: ayette geçen (رُفَا) kelimesi "taraf" manasına gelen (رُفَا) kelimesinin çoğuludur. Arapçada cem' (çoğul) üçten başlar. Bu yönüyle (رُفَا) kelimesi gece vakti kılınacak akşam, yatsı ve sabah olmak üzere üç namaza delalet eder.

hangisi" dedi. Peygamber (sav) "Sonra yine namazdır" buyurdu. Adam tekrar "sonra hangisi" dedi. Peygamber (sav) üçüncü defa da "Sonra yine namazdır" dedi. Adam "Sonra hangisi?" dedi. Resûlullah (sav) "Allah yolunda cihaddır" buyurdu. (*Ah-med, İbn Hibban*)

Ebu Hüreyre (ra) anlatıyor: Resûlullah (Aleyhissalâtu Vesselâm) buyurdular ki:

"Müslüman (veya mümin) bir kul abdest aldığı anda, yüzünü yıkayınca, gözüyle bakarak işlediği bütün günahlar su ile -veya suyun son damlasıyla- yüzünden dökülür iner. Ellerini yıkayınca, elleriyle işlediği hatalar su ile birlikte -veya suyun son damlasıyla- ellerinden dökülür iner. Ayaklarını yıkayınca da, ayaklarıyla giderek işlediği bütün günahları su ile -veya suyun son damlasıyla- dökülür iner. (Abdest tamamlanınca) günahlardan arınmış olarak tertemiz çıkar." (*Müslim, Malik, Tirmizi*)

Cabir b. Abdullah (ra) Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Cennetin anahtarı namazdır." (*Darimi*)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Kıyamet gününde kul, amellerinden ilk önce namazdan hesaba çekilir. Eğer namazı iyi çıkarsa felaha ermiş, hesabı geçmiş olur. Eğer namazı iyi çıkmazsa, zarar ve ziyana uğradı demektir. Eğer farzlarından bir noksan çıkarsa Rab Azze ve Celle meleklerle hitaben 'Bakınız! Kulumun nafilelerinden bir şey var mı?' der. Farzların noksanlığı onlardan tamamlanır. Sonra diğer amelleri de bu minval üzere cereyen eder." (*Tirmizi*)

Enes b. Malik (ra) Peygamber Efendimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Allahın insanlara dinlerinden ilk farz kıldığı şey namazdır, (ahir zamanda dinlerinden) geriye en son kalacak olan namazdır, (kıyamette insanların) ilk hesaba çekilecekleri de namazdır. (Kıyamet günü) Allah (meleklerle) ‘Kulumun namazına bakın’ der. Eğer namazı tam çıkarsa tam olarak yazılır. Eğer noksan çıkarsa ‘Bakın kulumun nafile namazı var mı?’ der. Eğer nafile namazı bulunursa farzlar nafile ile tamamlanır.” (Ebu Ya’la)

Cabir b. Abdullah (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Beş vakit namazın misali, sizden birinin evinin önünden akan ve içinde her gün beş defa yıkandığı bir nehir gibidir.” (Nasıl beş defa yıkanınca insan üzerinde kir kalmazsa, beş vakit namaz kılan insanda da manevi kirler kalmaz.) (Müslim)

Enes b. Malik (ra) Peygamber Efendimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

Allahın bir meleği her namaz vaktinde şöyle nida eder, seslenir: “Ey Âdemoğulları! Kalkınız (günah işlemekle) tutuşturduğunuz ateşinizi söndürünüz (namaz kılınız.)” der. (Taberani)

Ebu Hüreyre (ra) den Resûlullah (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Beş vakit namaz; Cuma Namazı, gelecek Cumaya kadar; Ramazan, gelecek Ramazana kadar -büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde- aralarındaki günahları yok eder.” (Müslim)

“Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan, 27 derece üstündür.” (Malik, Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesei)

“Muhakkak ki, Allah Tebareke ve Teâlâ cemaat halinde kılınan namazdan hoşlanır.” (*Taberani, Ahmed*)

“Kim güzelce abdest alır, sonra yürüyerek farz namaza gelir, imamla beraber namaz kılsa, günah(lar) ı affedilir.” (*İbn Hüzeyme*) Buradaki “affedilir” kelimesi affedilebilir manasındadır.

Ebu Hureyre (ra) şöyle demiştir:

A'ma bir adam Peygamberimize geldi ve “Ya Resûlallah! Beni mescide getirecek kimse yok” diyerek Peygamberimizden kendisine (namazı evinde kılmak için) izin istedi. Peygamber (sav) ona izin verdi. Adam dönüp gidecekken onu çağırdı ve “Namaz için yapılan nidayı (ezanı) duyuyor musun?” dedi. Adam “Ever” dedi. Peygamber (sav) “Öyleyse (bu çağrıya) icabet et!” dedi. (*Müslim, Nesei*)

6. Oruç

Oruç, İslâm'ın beş esasından biridir. Oruç kelimesi Farsça'dan Türkçe'ye geçmiş bir isimdir. Arapça karşılığı “savm” veya “sıyam” dır. Oruç, “İkinci fecirden (fecd-i sadık)” itibaren, güneşin batmasına kadar yemekten, içmekten, cinsel ilişkiden ve orucu bozan diğer şeylerden, Allahü Teâlâ'ya kulluk niyetiyle nefsi alıkoymak demektir. Farz olan oruç ibadeti, daha önceki ümmetlerde de vardı. Kur'ân-ı Kerim'de; “*Ey iman edenler! Sizden evvelki (ümme) lere yazıldığı gibi, sizin üzerinize de oruç yazıldı (farz kılındı). Ta ki, korunasınız*” (*Bakara, 183*) buyurulmuştur.

Ebu Hüreyre (ra)'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kim inanarak ve alacağı mükâfatı umarak Ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır. Ve kim de inanarak ve alacağı mükâfatı umarak Kadir Gecesi’ni ibadet ve taatla geçirirse geçmiş günahları bağışlanır.” (Buhari, Müslimi Nesei, Ebu Davud, İbn Mace)

Ebu Hüreyre (ra)’dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (sav) şöyle buyurmuştur:

Allah Azze ve Celle buyurdu ki; “Bütün ameller Âdemoğlu içindir, ancak oruç müstesna, o benim içindir. Onun mükâfatını da ben vereceğim. Oruç (cehennem ateşine karşı) bir kalkandır. Sizden biri oruçlu olduğu zaman çirkin söz söylemesin, bağırıp çağırmasın. Eğer biri ona söver veya dövüşmek isterse ‘Ben oruçluyum, ben oruçluyum’ desin. Muhammed’in nefsi kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. Oruçlu için iki ferahlanma, sevinme vardır. İftar ettiği zaman iftarıyla sevinir. Rabbine kavuştuğu zaman orucuyla (orucuna verilen mükâfatla) sevinir.” (Buhari, Müslim, Malik, Ebu Davud, Tirmizi, Nesei)

Müslim’in bir rivayeti şöyledir: “Her iyiliğin mükâfatı Âdemoğlu için on mislinden yediyüz misline kadar katlanır. Cenab-ı Hak buyurdu ki; “Oruç hariç. Muhakkak ki oruç benim içindir. Onun mükâfatını da ben vereceğim.”

Ebu Hüreyre (ra)’dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her şeyin bir zekâtı vardır. Bedenin zekâtı da oruçtur. Oruç sabrın yarısıdır.” (İbn Mace)

“Oruç tutunuz ki, sıhhat bulasınız.” (Taberani)

Ebu Said (ra)'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kul Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, şüphesiz ki Allah, o bir günlük orucu sebebiyle, onun yüzünü cehennem ateşinden yetmiş yıllık bir mesafe kadar uzaklaştırır.” (*Buhari, Müslim, Nesei, Tirmizi*)

Ebu Umame (ra)'dan rivayet edilmiştir:

“Ya Resûlallah! Bana bir amel emret” dedim. Bana “Oruç tut! Çünkü oruca denk bir ibadet yoktur.” buyurdu. Ben yine “Ya Resûlallah! Bana bir amel emret” dedim. O da yine “Oruç tut! Çünkü oruca denk bir ibadet yoktur.” buyurdu. Ben tekrar “Ya Resûlallah! Bana bir amel emret” dedim. O da tekrar “Oruç tut! Çünkü oruca denk bir ibadet yoktur.” buyurdu. (*Nesei, İbn Huzeyme, Hâkim*)

Daha sonraları soruyu soran Ebu Ümame'nin evinden gündüz vakti yemek için ocak tütmediğini onun bütün günlerini oruçla geçirdiğini, ancak misafir olursa orucunu açtığını raviler nakletmektedirler.

Abdullah b. Ömer (ra)'den Resûl-i Ekrem (sav)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Kur’ân ve oruç, kıyamet gününde kula şefaât ederler. Oruç ‘Rabbim! Onu yemeden ve şehvi arzulardan alıkoydum. Onun için bana şefaât hakkı tanı!’ der. Kur’ân’da; ‘Onu geceleyin uyumaktan alıkoydum. Onun için bana şefaât hakkı tanı!’ Ve ikisi de şefaât ederler. (Allah onların şefaâtini kabûl eder.)” (*Ahmed, Taberani, İbn Ebîd Dünya, Hâkim*)

7. Zekât ve sadaka

Lügat yönünden zekât; artma, çoğalma, temizlik, bereket manasına gelir. İstilahda ise, bir malın belli bir miktarını, Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de saydığı (Tevbe, 60) sekiz sınıftan birisine veya bir kaçına Allah rızası için vermek demektir. Zekât; İslâm'ın beş şartından olup, malî bir ibadettir.

Bu ibadete “zekât” denilmesi, fakirin hakkı çıkarıldığı için malı, cimrilik kirinden arındırdığı için zekât veren şahsı temizlediği ve malda berekete sebep olduğu içindir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de *“Sen onların mallarından sadaka al ki, onları tertemiz yapmış olasın.”* (Tevbe, 103) ve *“... Sarfettiğiniz her hangi bir şeyin yerine O daha iyisini koyar.”* (Sebe, 39) buyrulur.

Zekâta sadaka da denilir. Ancak sadaka; hem farz hem de nafîle olan malî ibadetler için kullanıldığı halde, zekât sadece farz olanına mahsustur.³

Zekâtla ilgili bazı ayetler şöyledir:

“Allah yolunda mallarını harcayanların (zekât ve sadaka verenlerin) örneği, yedi başak bitiren bir tane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfu geniştir, O herşeyi bilir. Mallarını Allah yolunda harcayıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında has mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir.” (Bakara, 261, 262)

“Altın ve gümüşü biriktirip, onları Allah yolunda harcamayanlar (zekât ve sadaka vermeyenler) yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! (Bu paralar) cehennem ateşinde kız-

3. Şamil İslam Ansiklopedisi, Zekât Maddesi.

dırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denilir ki): "İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!" (Tevbe, 34-35)

Birinci
Kısım

İBADETLER

52

Ebu Hureyre (ra) şöyle der:

Bir adam Peygamberimiz (sav)'e geldi ve "Bana öyle bir ameli göster ki, onu yaptığım zaman cennete gireyim" dedi. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu "Hiçbir şeyi Allah'a şirk koşmadan Allah'a ibadet et! Farz olan namazı kıl! Farz olan zekâtı eda et! Ramazan ayı orucunu tut!" adam bunları dinledikten sonra "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, ben bunlardan fazlasını yapmam" diyerek döndü gitti. Peygamberimiz (sav) "Kim cennet ehlinde birini görmek isterse bu adama baksın!" buyurdu. (Buhari, Müslim)

İslam âlimleri bu hadisden yola çıkarak, büyük günahlardan çekinmek şartıyla İslam'ın beş şartını yerine getirenin cennetlik olacağını söylemişlerdir.

Ebu Hureyre (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"Sizden biri temiz bir sadaka verdiğinde -ki Allah ancak temizi kabul eder- Rahman olan Allah onu sağ eline alır, eğer o bir hurma ise -sizden biri nasıl atının veya devesinin yavrusunu büyütüyorsa öylece - onu elinde büyütür, büyütür hatta o bir dağdan daha büyük olur." (Buhari, Müslim, Tirmizi) Tirmizi'nin rivayetinde şu kısım da vardır "Benim bu söylediğimin delili Allah Azze ve Celle'nin kitabındaki *"Allah faizi tüketir (Faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise bereketlendirir"* (Bakara, 276) ayetidir.

Bu konuda başka hadisler de şöyledir:

“Zekât İslâm’ın (fakirle zengin arasına kurduğu) köprüsüdür.” (Taberani)

Ömer (ra)’dan: (Allah Resûlü Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu:)

“Zekâtın verilmemesi, karada ve denizde malların telefine sebep olur.” (Taberani)

Âişe (ra)’dan (Allah Resûlü Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu:)

“Sadaka veya zekât, karıştığı malı mutlaka bozar.” (Bezzâr)

Zekât, malın kiridir. Zekâtı verilmeyen mal kirlenmiş olur. Bu da onun bereketinin kaçmasına sebeptir.

Ali (ra)’dan: (Allah Resûlü Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu:)

“Sadakayı çabuk verin! Çünkü belâ onu aşıp geçemez.” (Rezîn, Taberani)

Bureyde (ra)’dan: (Allah Resûlü Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu:)

“Herhangi bir kavim zekât vermezse mutlaka Allah onlara kıtlık verir.” (Taberani, Hâkim, Beyhakî)

Ebu Hureyre (ra)’dan: (Allah Resûlü Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu:)

“Bir dirhem yüz bin dirhemi geçti.” “Nasıl olur bu?” dediler. “Bir adamın iki dirhemi vardı; onun en güzelini tasadduk etti. Başka bir adamın pek çok malı vardı, malıyla ticarete yüzbin dirhem kazandı ve onun tümünü tasadduk etti.” (Nesai)

(Birinci şahıs elindeki yarısını verdi. Diğer ise malının yarısını değil, kazandığı kısmını verdi.)

Ali (ra)'dan:

Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem'e üç kişi geldi. Biri: "Benim yüz dinarım vardı, onunu tasadduk ettim" dedi. Öbürü: "Benim on dinarım vardı, birini tasadduk ettim" dedi. Diğer üçüncüsü de: "Benim tek bir dinarım vardı, onun onda birini tasadduk ettim" dedi. Bunun üzerine Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: "Hepiniz sevapda eşitsiniz. Çünkü her biriniz malının onda birini sadaka olarak vermiştir." (*Ahmed, Bezzâr*)

"Biriniz kıyamet gününde koyun sırtında meleyerek gelecek ve (şefaât dilemek için) bana: 'Ey Muhammed!' diye seslenecek. Ben ise ona: 'Ben (zamanında) tebliğ ettim; artık senin için bir şey yapamam' diyeceğim. Yine biriniz kıyamette bağırarak deveyi sırtına yüklenmiş bir halde gelecek ve bana: 'Ey Muhammed!' diye seslenecek. Ben de ona şöyle diyeceğim: 'Ben tebliğ ettim; artık senin için bir şey yapamam, sen kendine yapacağını yaptın.'" (*Buhari, Nesei*)

Diğer bir rivayet: "Kimin malı olup da onun zekâtını vermezse o mal, kıyamet günü sahibi için kel başlı ve iki gözü arasında kara bir nokta bulunan büyük bir ejderha şeklinde gelip boynuna dolanacak ve onu iki dudağı ile yakalayacak. Sonra şöyle diyecek: "İşte ben senin o biriktirip de zekâtını vermediğin malınım." Sonra Resûlullah şu ayeti okudu: "*Allah'ın bol nimetlerinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Bilakis bu onların kötülüğüdür. Cimrilik yaptıkları şey kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır.*" (*Al-i İmran, 180*) (*Ahmed, Buhari*)

Enes (ra)'dan: (Allah Resûlü Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu:)

“Kıyamet gününde fakirlerden dolayı zenginlerin vay haline! Çünkü onlar şöyle diyeceklerdir: “Ey Rabbimiz! Bu zenginler bize haksızlık ettiler. Senin bizim için onlara farz kıldığın hakkımızı vermediler.” Allahu Teâlâ da şöyle diyecektir: “İzzetim ve Celâlim hakkı için, sizi yaklaştıracığım, onları uzaklaştıracığım.” Allah Resûlü Sallallahu Aleyhi Vesellem, daha sonra şu ayeti okudu: “*Onların mallarında dilenci ve yoksul için belirli bir hak vardır.*” (Meâric, 25) (Taberani)

8. Emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker

İyiliği emretme, kötülükten alıkoyma demektir. Maruf, Kur'ân ve sünnet tarafından güzel, uygun olan şeyler; münker ise, Kur'ân ve sünnete muhalif, çirkin olan şeylerdir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, “*İçinizden hayra davet eden, iyiliği emredip, kötülükten de nehyeden bir topluluk (bir cemaat) bulunsun. İşte onlar felaha erenlerin ta kendileridir.*” (Al-i İmran, 104) buyurulmaktadır. Bu ayetle marufun emredilmesi ve münkerden menedilmesi bütün İslâm ümmetine farz kılınmıştır.

Bu konuda ayetler:

“*Asra yemin olsun ki, gerçekten insan büyük bir hüsrân içeri-sindedir. Ancak iman edenler, salih amel işleyenler, birbirine hakkı ve birbirine sabrı tavsiye edenler müstesna.*” (Asr, 1-3)

“*Sizler insanlık için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten nehyeder ve Allah'a da iman edersiniz.*” (Al-i İmran, 110)

Bu konudahadis-i şerifler:

Ebu Saîdu'l-Hudrî (ra)'den, Hz. Peygamber (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Sizden kim (dinimize uymayan) bir münker görürse (seyirci kalmayıp) onu eliyle düzeltsin. Buna gücü yetmezse diliyle düzeltsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Bu ise imanın en zayıf mertebesidir.” (Müslim, Tirmizi, Nesei, İbnu Mâce)

İbn Abbas (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Küçüğümüze şefkat etmeyen, büyüğümüze saygı göstermeyen, iyiliği emredip, kötülükten de nehyetmeyen bizden değildir.” (Ahmed, Tirmizi, İbn Hibban)

Sevban (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim iyiliği emreder, kötülükten de nehyederse, o, yeryüzünde Allah’ın halifesi, kitabının halifesi, peygamberinin halifesidir.” (Deylemi)

Enes b. Malik (ra)’den Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Kıyamet gününde şehid veya peygamber olmadıkları halde, Allah tarafından nurdan minberler üzerinde oturtulacak olan, menzillerine şehid ve peygamberlerin bile gıpta edecekleri kimseleri size haber vereyim mi?” Sahabeler “Onlar kimlerdir?” diye sordular.

Peygamberimiz de: “Onlar öyle kimselerdir ki, Allah’ın kullarını Allah’a sevdirebilirler, Allah’ı da kullarına sevdirebilirler. Onlar yeryüzünde nasihat ediciler olarak dolaşırlar.”

Biz dedik ki: “(Ya Resûlallah!) Allah’ı kullarına sevdirebilirler (bunu anladık), fakat kulları Allah’a nasıl sevdirecekler? Peygamberimiz buyurdu ki: “Allah’ın sevdiği şeyleri onlara emrederler, Allah’ın sevmediği şeylerden de onları nehyederler. İnsanlar

onlara itaat ettikleri zaman Allah da onları sever.” (Beyhaki, İbn Neccar)

Numan b. Beşir (ra)’den Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Allah’ın hududuna riayet eden (helal ve haramlara dikkat eden) ve o hududa tecavüz edenler, bir gemiye binen topluluğa benzerler. Bu topluluğun bir kısmı geminin üst kısmına, bir kısmı da alt kısmına yerleşirler. Alt kısımda olanlar kendilerine su lazım olunca yukarıdan temin ederler. (Bu gidip gelmeden yukardakiler rahatsız olunca) alttakiler kendi aralarında ‘Eğer nasibimize düşen geminin bu alt kısmından bir delik açarsak, (kolayca su temin ederiz ve) üstümüzdekileri rahatsız etmeyiz’ deseler (ve bunu uygulamak isteseler). Yukarıdakiler aşağıdakilerin yapmak istediklerine engel olmazlarsa, hep beraber boğulurlar. Eğer onlara engel olurlarsa hep beraber kurtulurlar.” (Buhari, Tirmizi)

Bir toplumda dini yaşayanlar geminin üst kısmında olanlar, yaşamayanlarda altta olup da, gemiyi delmek isteyenlerdir. Dindarlar, günahkârlara engel olmaya çalışmazlarsa, onlar da günahkâr olur ve cezalandırılırlar.

Hz. Aişe (ra) Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Ey İnsanlar! Allah size şöyle buyuruyor: Bana dua edip de kabül etmeyeceğim, istediğiniz halde vermeyeceğim, benden yardım istediğiniz halde size yardım etmeyeceğim bir zaman gelmeden önce, iyiliği emredin, kötülükten de nehyedin.” (İbn Mace, İbn Hibban)

Cerir b. Abdullah (ra) Peygamberimizin (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Bir kavmin içinde bir adam Allah’a isyan eder, (günah işler), onlar da ona engel olmaya güçleri yettiği halde engel olmazlarsa, bu yüzden Allah onların hepsini ölmeden önce mutlaka cezalandırır (onlara bela ve musibetler verir).” (Ebu Davud, İbn Mace, İbn Hibban, İsbehani)

İmam Gazali Hazretleri İhya’sında şöyle bir hadisi nakleder:

“İçlerinde peygamberler gibi ibadet eden 80 bin kişinin de olduğu bir memleket ahalisine azab olundu.” “Ya Resûlallah! Bu nasıl oldu?” diyenlere, şöyle dedi: “(Çünkü onlar yapılan münkerata) Allah rızası için kızmıyorlardı, iyiliği emredip, kötülükten de nehyetmiyorlardı.”

İbnu Mes’ud (ra), Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“İsrailoğullarına arız olan ilk noksanlık şuydu; onlardan bir adam (kötülük işleyen) başka bir adamla karşılaştığında ‘Ey kişi! Allah’tan kork, yaptığın şeyi bırak, muhakkak ki o sana helal değildir’ derdi. Ertesi gün o şahsı aynı halde görünce onu nehyetmez, onunla beraber oturur, yer, içerdi. Böyle yaptıkları vakit, Allah onların kalplerini diğerlerinin kalplerine benzetti.”

Sonra Peygamberimiz (sav) şu ayetleri okudu:

“İsrailoğullarından inkâr edenler, Davud’un ve Meryem oğlu İsa’nın diliyle lanetlendiler. Bu (lanet), isyan etmeleri ve hadi aşmaları yüzündendir. Yaptıkları kötülükten birbirlerini menetmezlerdi. Yaptıkları şey ne kötü idi! Onlardan birçoğunun, inkâr edenlerle dostluk ettiklerini görürsün. Nefislerinin kendileri için takdim ettiği (amel) ne kötüdür ki, Allah onla-

ra gazap etmiştir ve azap içinde devamlı kalacaklardır. Eğer Allah'a, peygambere ve ona indirilene iman etmiş olsalardı, onları (kâfirleri) dost edinmezlerdi; fakat onlardan birçoğu (dinden çıkmış) fasıktırlar.” (Maide, 78-81)

Sonra şöyle dedi “Hayır! Allah’a yemin olsun ki, mutlaka iyiliği emredip, kötülükten nehyedeceksiniz, zalimin elinden tutup (zulmüne engel olacaksınız), onu hakka döndürüp, hak üzerinde tutacaksınız (aksi halde siz de onlar gibi lanete maruz kalırsınız.)” (Ebu Davud)

Ebu Hüreyre (ra)’den rivayet edilmiştir. Peygamberimiz şöyle buyurdu:

“Ya iyiliği emreder, kötülükten de nehyedersiniz, ya da Allah şerhilerinizi size musallat eder. Sonra hayırlılarınız dua eder de duaları kabul edilmez.” (Taberani, Bezzar)

Nuaym b. Hammadın rivayetinde “Ya iyiliği emreder, kötülükten nehyedersiniz, ya da Allah acemleri (Müslüman olmayanları) üzerinize gönderir, onlar da (size galib gelir ve) sizin boyunlarınızı vururlar. Size karşı çok şiddetli olurlar ve sizden korkup kaçmazlar.” buyrulmuştur.

Acemden kasıt, Müslüman olmayan milletlerdir. Bu hadis, yüzyıl boyunca maruz kaldığımız bela ve musibetlerin sebebini oldukça açık ve veciz bir şekilde ortaya koyuyor.

Ebu Hüreyre (ra) şöyle demiştir:

“Biz şöyle dendiğini işitirdik; kıyamet gününde bir adam bir adamı yakalar. O da “Beni niye tutuyorsun? Ben seni tanımıyorum.” der. Diğer adam “(Hayır) sen dünyada iken benim hata ettiğimi, kötülük işlediğimi görürdün de, beni bundan nehyetmezdin” der (ve ondan davacı olur).” (Rezın)

9. Cihad

Cihad, lügatte kişinin bütün gücünü sarf etmesi manasına gelir. Istılahda ise, kâfirlerle savaş esnasında bütün gücünü harcamak demektir. Bununla beraber nefisle, şeytanla, fasıklarla mücadele etmeye de cihad denilir.

Allah yolunda savaşın (cihadın) eşas gayesi, Allah'ın dinini yaymak ve onu yüceltmektir. Bu özelliğinden dolayı Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde cihada teşvik edilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

"Ey iman edenler! Sizi can yakıcı bir azabdan kurtaracak, kazançlı bir yolu size göstereyim mi? Allah'a ve peygamberine inanırsanız; Allah yolunda canlarınızla, mallarınızla cihad edersiniz; bilerseniz, bu sizin için en iyi yoldur. Böyle yaparsanız, Allah günahlarınızı bağışlar; sizi içlerinden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerinde hoş yerlere koyar. Büyük kurtuluş budur." (Saff, 10, 12)

Rivayetlerde cihadın, Allah'a en sevimli gelen ve en faziletli amellerden birisi olduğu belirtilir.

Ebu Saîd (ra) şöyle der:

Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm'a: "Ey Allah'ın Resûlü! İnsanların en efdali, en üstünü kimdir?" diye soruldu. O da: "Allah yolunda malıyla canıyla cihad eden mümin kimsedir!" buyurdu. "Sonra kim?" diye tekrar soruldu. Bu sefer: "Tenhalardan bir tenhaya Allah korkusuyla çekilip, insanları şerrinden kurtaran kimsedir" diye cevap verdi." (Buhari, Müslim, Ebu Davud)

"Allah yolunda savaşan kimse -Allah kendi yolunda savaşanları daha iyi bilir- gündüzlerini oruçla, gecelerini namazla geçi-

ren kimse gibidir. Allah, kendi uğrunda savaşa çıkan kimseye, şayet ölürse Cennete koymayı ve eğer geri dönerse ganimetle beraber sevap vermeyi garanti eder” (Buhari)

Ebu Hüreyre (ra) şöyle der:

“Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm’dan bir gün sordular: “Ey Allah’ın Resûlü! Allah yolunda yapılan cihada hangi amel denk olur?” O da “Ona gücünüz yetmez!” buyurdu. Soruyu soranlar, ikinci ve hatta üçüncü sefer tekrar sordular. Resûlullah her seferinde aynı cevabı verip: “Ona gücünüz yetmez!” dedi ve sonra şunu ilâve etti: “Allah yolunda cihad eden mücahid, geriye dönünceye kadar namaz kılıp, oruç tutan, Allah’ın ayetlerini okuyan ve bu arada namaz ve orucuna hiç ara vermeyen kimse gibidir” (Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesei, Muvatta)

Zeyd İbnu Hâlid (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm şöyle buyurdu:

“Kim Allah yolunda bir mücahidin teçhizatını temin ederse bizzat gaza yapmış olur. Kim, gazaya çıkan bir askerin geride kalan âilesine hayırlı himayede bulunursa (o da) gaza yapmış olur.” (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesei)

10. Dua

Dua, Allah’a yalvarmak, ondan yardımda ve istekte bulunmak demektir.

Bu konuda iki ayet şöyledir:

“Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, size cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler, zelil olarak cenneme gireceklerdir.” (Gafir, 60)

“(Resûlüm!) Kullarım sana benden sorarlarsa, şüphe yok ki ben (onlara) yakınım. Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına cevap veririm; öyle ise onlar da benim davetime icabet etsinler ve bana iman etsinler; umulur ki hak yolu bulurlar.” (Bakara, 186)

Numan b. Beşir (ra) Resûlüllah (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Dua (işte) o (hakiki) ibadettir.” (Ebu Davud, Tirmizi, Nesei)

Selman (ra) Resûlüllah Efendimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Muhakkak ki, Allah hayâ ve kerem sahibidir. Bir adam ellerini ona kaldırdığı zaman o elleri boş ve mahrum çevirmekten hayâ eder.” (Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace)

Aişe (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Kul “Ya Rab! Ya Rab!” dediği vakit, Allah da ona “Buyur kulum, iste verilsin” der. (İbn Ebî Dünya, Kenzü’l-Ummal, hn: 3132)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“(İhtiyaç ve arzularını) kim Allah’tan istemezse, Allah ona gazab eder.” (Tirmizi, Buhari)

Enes (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Sizden biri bütün ihtiyaçlarını Rabbinden istesin, hatta nalinin bağı bile kopsa, onu da istesin.” (Ebu Ya’la)

Hz. Aişe de şöyle demiştir: Her şeyi Allah'tan isteyin, hatta ayakkabınızın bağını da. Muhakkak ki, (küçük olsun, büyük olsun) Allah bir işi kolaylaştırmazsa, o kolaylaşmaz.

Rivayete göre Musa (as) "Ya Rab! Bazı şeyler var ki, ben onları senden istemeye utanıyorum" dedi. Cenab-ı Hak da ona "Ey Musa! Ayakkabının bağı bile kaybolursa, onu da benden iste!" buyurdu.

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Dua müminin silahı, dinin direği, semavat ve arzın da nurudur." (*Hâkim, Ebu Ya'la*)

Aişe (ra) Resûlullah Efendimiz (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Korku kadere fayda vermez. Fakat dua, vuku bulmuş veya vuku bulmamış bütün belalara karşı fayda verir. Dua ile bela, sema ile arz arasında karşılaşır ve kıyamete kadar birbirleriyle mücadele ederler." (*Taberani, Bezzar, Ahmed,*)

11. Tevessül

Tevessül; duanın Allah tarafından kabûl edilmesi için, Allah katında kıymeti olan bir şeyle ondan istekte bulunmak demektir. Örneğin "Allahım Peygamberimiz hürmetine duamızı kabûl et!" demek böyledir.

Şafii âlimlerinden İmam Sübki şöyle der: "Peygamber (sav)'i Allah'a vesile yapmak, istianede bulunmak, şefaathî yapmak güzeldir. Bunu seleften ve haleften hiçbir âlim inkâr etmemiştir.

Daha sonra İbn Teymiye geldi ve bunu inkâr etti ve sıratı müstakimden ayrıldı. Kendisinden önceki hiçbir âlimin söylemediği bir şeyi söyleyerek bidat çıkardı. Böylelikle Ehl-i İslam arasında (bu hususta) misal oldu.”⁴

İbn Teymiye’nin görüşlerinden etkilenenler de, vesileyi “şirk, bid’at” telakki etmişlerdir.

Tevessülün caiz, hatta müstehap olduğuna delil olan bazı hadis-i şerifler şöyledir:

Hız. Ömer (ra)’den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz sav şöyle buyurmuştur:

Âdem işlediği günahı işlediğinde başını semaya kaldırdı ve “(Allah’ım) Muhammed hakkı için beni bağışlamanı istiyorum” (أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ إِلَّا غُفِرْتَ لِي) dedi. Allah ona “Muhammed kimdir?” diye vahiyle sordu. Âdem “Beni yarattığın zaman başımı arşına kaldırdığımda orada ‘Allah’tan başka ilah yoktur, Muhammed onun resulüdür’ “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ” yazılı olduğunu gördüm. Bundan bildim ki, senin katında ismini ismin ile beraber yazdığın bu zattan daha şerefi yüce kimse yoktur.” dedi. Allah ona “Ey Âdem! O senin zürriyetinden gelecek peygamberlerin sonuncusudur. Eğer o olmasaydı seni yaratmazdım” buyurdu. (Taberani, Hâkim, Ebu Nuaym, Beyhaki, İbn Asakir, Ed-Dürrül Mensur)

Sahabelerden Osman b. Huneyf (ra)’den şöyle rivayet edilmiştir:

Gözleri ama olan bir adam peygamber (asv) a gelerek “Allah’ın beni afiyete kavuşturması (gözlerimin açılması) için dua et!”

4. Abdurrauf el-Münavi, Feyzü’l-Kadir Şerhi Camiüs-Sagır, Darü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1994, c. 2, s. 170.

dedi. Peygamber (sav) de “Eğer istersen dua edeyim, eğer istersen (sana yapacağım duayı) tehir edeyim. Bu senin için daha hayırlıdır” dedi. Adam “Dua et!” dedi. Peygamber (sav) ona güzelce abdest alıp, iki rekat namaz kılmasını ve şöyle dua etmesini emretti: “Allahım! Senden istiyorum ve rahmet peygamberi olan peygamberin Muhammed ile sana yöneliyorum. Ey Muhammed! Bu ihtiyacımın yerine getirilmesi için senin ile rabbime yöneldim. Allahım onun benim hakkımdaki şefaatini kabül eyle.” (Adam Peygamberimizin dediği gibi yaptı ve gözleri açıldı.) (*Ahmed, Tirmizi, Nesei, İbn Mace*)

Ahmed b. Hanbel bu hadis için “İsnadı sahih ve ravileri sikadır” demiştir. Bu sahih hadis fazla beyana lüzum kalmayacak derecede vesilenin caiz ve müstehap olduğuna delildir.

Enes (ra) şöyle demiştir: Ömer b. Hattab kıtlık olduğu zaman Abbas b. Abdülmuttalib’i vesile ederek yağmur istedi ve “Allahım! Biz sana Peygamberimiz (asv) ile tevessül eder ve sende bize yağmur ihsan ederdin. (Şimdi) sana Peygamberimizin amcasıyla tevessül ediyoruz (نتوسل إليك بعمة نبينا), bize yağmur ihsan eyle” dedi. Enes (ra) der ki; bu duanın ardından Allah yağmur ihsan etti. (*Buhari, Beyhaki, İbn Huzeyme, Taberani, İbn Hibban*)

Hz. Ömer bu duayı kalabalık bir cemaatin huzurunda yapmış ve hiçbir sahabede onu “bid’at” ve “şirk” le itham etmemiştir. Bu yönüyle vesilenin caiz olduğunda sahabenin icmaı vardır demek yanlış olmaz.

12. İstiğfar

İstiğfar, Allah'tan bağışlanmayı istemek manasına gelir. Pek çok ayette müminler yaptıkları hatalardan dolayı Allah'a yönelip, tevbe ve istiğfar etmeye teşvik edilmişlerdir. İnsanlar -beşer olmaları itibariyle- çok hata etmelerine binaen, Allah da onlara kendisinin çok bağışlayıcı olduğunu çeşitli ayetlerle bildirerek rahmetine yönelmelerini istemiştir. Allah'ın "bağışlayan, bağışlayıcı" manasına gelen "*Gafur*" ismi Kur'anda 91 defa geçer ki, bu diğer isimlere nisbetle büyük bir orandır. Ekseriyetle bu isim "*Rahim*" ismiyle (*Gafurun Rahim*) şekliyle tekrar edilir.

Bu konuda bazı ayetler şöyledir:

Şunu bil ki, Allah'tan başka ilah yoktur; hem kendi günahın için, hem de mümin erkek ve mümin kadınlar için Allah'tan mağfiret dile (istiğfar et)!(Muhammed, 19)

Onlar ki, çirkin bir iş yaptıkları veya nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı zikredip (istiğfar ederek) günahlarının bağışlanmasını isterler. Allah'tan başka günahları kim bağışlayabilir? Hem onlar, işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmezler. (Al-i İmran, 135)

Egar denilen muhacirlerden bir zat, Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Ey insanlar! Allah'tan bağışlanmayı dileyiniz (istiğfar ediniz) ve ona tevbe ediniz. Muhakkak ki ben her gün yüz defa Allah'a tevbe ve istiğfar ediyorum." (İbn Ebi Şeybe, Ahmed, Taberani, İbn Merduye)

Ebu Said El-Hudri (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“İblis Cenab-ı Hakka ‘İzzetine yemin olsun ki, onların ruhları cesetlerinde olduğu müddetçe ben onları azdırmaktan vazgeçmeyeceğim’ dedi. Allah da ona cevaben ‘İzzetime ve celalime yemin olsun ki, onlar bana istiğfar ettikleri müddetçe ben de onları bağışlamakdan vazgeçmeyeceğim’ buyurdu.” (Ahmed, Hâkim)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kul, bir hata ettiği zaman kalbine (siyah) bir nokta konulur. Eğer o hatayı bırakır ve istiğfar ederse kalbi cilalanır (o siyah nokta silinir). Eğer günaha devam ederse noktalar artırılır. Hatta bu noktalar onun kalbini tamamen istila eder. İşte bu Allahü Teala’nın kitabında (Hayır! Onların işlemekte oldukları günahlar kalplerinin üzerini paslandırıp körletmiştir. [Mutaffifin, 14]) diye zikrettiği “Ran” (pas) dır.” (Tirmizi, Nesei, İbn Mace, İbn Hibban, Hâkim)

Enes (ra)’dan rivayet edilmiştir:

Resûlullah Efendimiz (bir defasında bize) “Allah’a istiğfar edin!” buyurdu. Bizde istiğfar ettik. “Onu yetmişe tamamlayın” dedi. Bizde öyle yaptık. Resûlullah (sav) buyurdular ki “Erkek veya kadın her hangi bir kul, bir günde 70 defa istiğfar ederse, muhakkak ki Allah onun 700 günahını bağışlar, affeder. Erkek veya kadın bir kul günde 700’den fazla günah işliyorsa, o da muhakkak ki, zarar ve ziyandadır.” (İbn Ebîd Dünâ, Beyhâkî, İsbehânî)

Cabir b. Abdullah (ra) Peygamberimiz (sav)’ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

Bir adam Peygamberimize geldi ve "Ah günahlarım, ah günahlarım!" dedi ve bunu iki veya üç defa tekrarlardı. Resûlullah (sav) o şahsa "(Ey adam!) şöyle söyle: Allahım senin mağfi-retin benim günahlarımdan daha geniştir, rahmetin benim yanımda amelimden daha ümid vericidir." Adam söyledi, sonra Peygamberimiz "Bir daha söyle!" dedi, adam bir daha söyledi, Peygamberimiz "Bir daha söyle!" dedi, adam söyledi. Sonra Peygamberimiz "Kalk! Allah seni bağışladı." buyurdu. (Hâkim)

Abdullah b. Abbas (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Kim istiğfara devam ederse, Allah onun için her üzüntüden bir kurtuluş yapar, her darlıktan bir çıkış ihsan eder ve onu ummadığı yerden rızıklandırır." (Ebu Davud, Nesei, İbn Mace, Beyhaki, Hâkim)

Bilal b. Yesar dedesinden Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Kim (أستغفر الله الذى لا إله إلا هو الحى القيوم وأتوب إليه) (Allah'dan bağışlanmayı istiyorum, o öyle bir zattır ki; ondan başka ilah yoktur, o Hay ve Kayyumdur. Ve ben ona tevbe de ediyorum) derse, günahları bağışlanır, velev ki savaştan kaçmış olsun. (Ebu Davud, Tirmizi)

Âlimler buradaki "bağışlanır" ifadesinin bağışlanabilir manasında olduğunu söylemişlerdir. Çünkü duanın kabulü için yalnızca dil ile söylemek değil, samimiyette gerekir.

13. Zikir

Zikir; anma, hatırlama, Allah'ın bir veya birçok ismini devamlı tekrarlama veya Kur'an ve sünnette söylenmesi tavsiye edilen hamd, sena ve duayla ilgili sözleri devamlı tekrarlama gibi anlamlara gelir. Zikrin amellerin en üstünü olduğu pek çok ayet ve hadiste bahsedilmiştir.

Kur'an'da şöyle buyrulur:

"Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikredin." (Abzab, 41)

İbni Abbas (ra) "Allah'ı çokça zikredin" ayeti hakkında şöyle demiştir:

Zikir haricinde, farz kılınan ibadetlerden hangisi olursa olsun ona mutlaka belli bir sınır konulmuş, sonra özür sahipleri içinde özür halleri içinde bir kolaylık gösterilmiştir. Allah zikir için biteceği bir sınır koymamış, aklını kaybetme haricinde de terk etme hususunda bir özür tanımamıştır. Cenab-ı Hak, ayakta iken, otururken, yatarken, geceleyin, gündüz, karada denizde, seferde, hazerde, zenginlikte, fakirlikte, sıhhatli veya hasta iken, gizli, aşikâre her halde *"Allah'ı zikredin"* *"Ve O'nu sabah-akşam tesbih edin"* buyurmuştur. Eğer bunu yaparsanız Allah ve melekleri size salât ederler. Allah şöyle buyurmuştur: *"Allah ve melekleri size salât ediyorlar."* (İbn Cerir, İbn Münzir, İbn Ebi Hatim)

Aişe (ra) "Nebi (sav) her halinde (her zaman) Allah'ı zikrederdi" demiştir. (Buhari, Müslim)

Ebu Said El-Hudri (ra)'den rivayet edilmiştir.

Peygamber (sav)'den "Kıyamet gününde Allah katında derecesi en üstün kullar hangisidir?" diye soruldu. Peygamberimiz (sav)

“Allah’ı çok zikredenler” buyurdu. Ben “Ya Resûlallah! Allah yolundaki gaziden de mi?” dedim. O da “Kâfirlere, müşriklere kılıcı kırıluncaya kadar vursa, (üstü başı) kanla boyalansa bile, Allah’ı (çokça) zikredenler derece olarak ondan üstündür” buyurdu. (*Ahmed, Tirmizi, Beyhaki*)

Selman (ra)’dan “En üstün amel hangisidir?” diye soruldu. O da “Sen Kur’ân okumuyor musun? *“Allah’ı zikretmek en büyüktür”* (*Ankebut, 45*) (ayetini bilmiyor musun?) Allah’ı zikretmekten daha üstün bir şey yoktur” dedi. (*İbn Cerir*)

Ebu Musa (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Rabbini zikredenle zikretmeyenin misali, diri ile ölünün misali gibidir.” (*Buhari, Müslim*)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Allah şöyle buyurdu: Ben kulumun zannı üzereyim (Benim hakkımda nasıl düşünürse öyle muamele ederim). (Kulum) beni zikrettiği zaman onunla beraberim (onun yanıdayım). Eğer beni yalnız olarak zikrederse, ben de onu kendi zatımda zikrederim. Eğer beni bir topluluk içinde zikrederse, ben de onu o topluluktan daha hayırlı bir toplulukda zikrederim. O bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir dirsek (mikdarınca) yaklaşırım, o bana bir dirsek (mikdarınca) yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. Eğer o bana yürüyerek gelse, ben ona koşarak gelirim.” (*Buhari, Müslim, Tirmizi*)

Enes (ra) Resûlüllah (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Bir topluluk Allah’ı zikretmek için toplandıklarında –bununla yalnızca Allah’ın rızasını kastederlerse- muhakkak

sema (tarafın)dan bir münadi (yani Allah) şöyle nida eder “Bağışlanmış olarak kalkınız! Sizin kötülüklerinizi, iyiliğe dönüştürdüm.” (Ahmed, Bezzar, Ebu Ya’la, Taberani)

Buhari ve Müslim’in rivayet ettikleri, zikir meclisinin faziletiyle ilgili uzun bir hadisin sonunda şöyle denilmiştir: Cenab-ı Hak zikir meclisinde bulunanlar için meleklerle şöyle der: “Siz şahid olunuz! Ben onları bağışladım.” Meleklerden biri “Falanca şahıs onlardan değildir, o bir ihtiyacından dolayı gelmişti” der. Allah ona “Onlar öyle bir kavimdir ki, onlarla beraber olan şaki olmaz, (onu da affettim)” buyurur.

Birinci
Kısım
İBADETLER

71

14. Peygamberimize salât ü selam

Salât, lügatte dua manasına gelir. Dini ıstılahda ise; dua, namaz ibadeti, Allah’ın kullarına merhamet etmesi, meleklerin istiğfar etmesi, müminlerin Peygamber (sav)’e dua etmeleri manasına gelmektedir.

“Allahümme salli ala Muhammedin” demek salât, “Esselamü aleyke eyyühennebiyyü” demek de selamdır. Ömründe bir defa salât ve selam getirmek farzdır. Bir rivayete göre, Resûlullah (sav)’in mübarek ismi her anıldığında ona salât ve selam getirmek vaciptir.

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

“Şüphesiz ki Allah ve melekleri peygambere salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin ve ona teslimiyetle selam verin.” (Ahzab, 56)

Enes (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim bana bir defa salât ederse Allah Azze ve Celle ona on sevap yazar ve onun on günahı silinir.” (Ahmed, Tirmizi)

Amir b. Rebia (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim bana bir salât getirirse, bana salât ettiği müddetçe, meleklerde ona dua ederler. O kul ister bunu azaltsın, ister çoğaltsın.” (Ahmed)

Abdullah b. Mes’ud (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“İnsanların kıyamet günü bana en yakını, onların bana en çok salât edenidir.” (Tirmizi)

Ebu Derda (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim bana sabahladığında on, akşama erdiğinde on salât getirirse, kıyamet gününde şefaati ona ulaşır.” (Taberani)

Übey b. Kab şöyle demiştir:

Peygamber (sav)’e “Ya Resûlallah! Ben sana çok salât ediyorum. Duamın kaçta kaçını sana (salât ü selama) tahsis edeyim?” dedim. Peygamber (sav) “Dilediğin kadar” buyurdu. Ben “Dörtte biri?” dedim. O da “Dilediğin kadar. Eğer artırırsan, o senin için daha hayırlı olur” buyurdu. Ben “Yarısı?” dedim. O yine “Dilediğin kadar. Eğer artırırsan, o senin için daha hayırlı olur” buyurdu. Ben bu defa “Üçde ikisi?” dedim. O da “Dilediğin kadar. Eğer artırırsan, o senin için daha hayırlı olur” buyurdu. Ben bu defa “Duamın hepsini sana salâte tahsis etsem?” dedim. O da şöyle buyurdu “O zaman senin (dünya ve ahiret)

sıkıntılarına kâfi gelinir ve günahların bağışlanır.” (Tirmizi, Taberani)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Benim kabrimi bayram yerine çevirmeyin. Evlerinizi de kabirler gibi yapmayın. Nerede olursanız olun, bana salât edin. Muhakkak ki, sizin salâtınız bana ulaştırılır.” (Ahmed, Ebu Davud)

Abdullah b. Mes’ud (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Allahın dünyada seyyah melekleri vardır. Onlar ümmetimin selamlarını bana ulaştırırlar.” (Nesei, Ahmed, Darimi)

Ammar b. Yasir (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Allah kabrime bir melek görevlendirdi ve ona bütün mahlûkatı duyacak bir kabiliyet verdi. Kıyamete kadar (üm-metimden) her kim bana salât ederse, muhakkak bu melek, o şahsı ismi ve babasının ismiyle ‘Falan oğlu falan sana salât ediyor’ diye bildirecektir.” (Bezzar, Taberani)

Bugün telefonlarla dünyanın her hangi bir yerindeki insanla konuştuğumuz gibi, tabir caizse meleklerde bizim salâvatımızı Peygamberimize ulaştırırlar. Peygamberimize salât ü selam getirirken, onun bu salâtü selamları işittiğini düşünerek, edebet ria-yet ederek okunmalıdır.

Ebud Derda (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“(Bilhassa) Cuma günleri bana çokça salât (ü selam) ediniz. Çünkü Cuma günü şahid olunan bir gündür, melekler o gün şahid olurlar. Bir kimse bana salât okuduğunda, mutlaka o salâtı bitirinceye kadar, bana arzedilir.” Ben “(Ya Resûlallah!) bu ölümden sonra da mı böyledir?” dedim. O da şöyle dedi “Ölümden sonra da böyledir. Allah yeryüzüne peygamberlerin cesetlerini yemeyi haram kılmıştır. Allah’ın nebisi (kabir âleminde) diridir ve rızıklanır.” (*İbn Mace, Nesei, Ebu Davud*)

Kur’ânda şehidler için “ölü” denmesi yasaklanmış ve onların bizim anlayamayacağımız bir biçimde “hayatta oldukları” bildirilmiştir. Peygamberler şehidlerden üstün olduklarına göre, bu hal onlar için evleviyetle sabittir.

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Yanında ismim anıldığı halde, bana salât etmeyen kimsenin burnu yerde sürtünsün.” (*Ahmed, Tirmizi*)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Bir topluluk bir meclise otururda, orada Allah’ı zikretmez, peygambere salât getirmezlerse, bu hal muhakkak kıyamet gününde onlar için bir pişmanlık olacaktır. Allah dilerse onlara azab eder, dilerse affeder.” (*Ahmed, Tirmizi*)

Bir rivayette “Onlar kokmuş bir eşek leşinin etrafından kalkanlar gibi kalkarlar” denmiştir.

15. Şükür

Bediüzzaman Hazretleri şükür; “Nimetten in’amı (nimet verme fiilini), in’amdan mün’imi (nimet vereni, Allah’ı) görmektir” diye tarif eder. Şükür-ü örfiyi de “İnsanın, maddî ve manevî her bir uzvunu Allah’ın emrettiği yere sarf etmesidir” diye tarif eder. ⁵

Ayrıca şükürle ilgili müstakil bir risale yazmış, bu risalenin başında da şöyle demiştir:

“*بَلِ اللّٰهُ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ* (tekrar ile) *“Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan, tekrar ile “Bilakis sen Allah’a ibadet et ve şükredenlerden ol!” (Zümer, 66), (لَنْ شَكَرْتُمْ لَا زِيدَنَكُمْ) “Eğer şükrederseniz, nimetlerimi artırırım” (İbrahim, 7), (أَفَلَا يَشْكُرُونَ أَفَلَا يَشْكُرُونَ) (Onlar şükretmiyorlar mı?), (وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ) “Yakında şükredenleri mükâfatlandıracağız” (Al-i İmran, 145) gibi ayetlerle gösteriyor ki: Hâlık-ı Rahman’ın kullarından istediği en mühim iş, şükürdür. Furkan-ı Hakîm’de gayet ehemmiyetle şükre davet eder. Ve şükür etmemekliği, nimetleri yalanlama ve inkâr suretinde gösterip (فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ) “Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?” fermanıyla, Şûre-i Rahmân’da şiddetli ve dehşetli bir surette otuzbir defa şu ayetle tehdit ediyor. Şükürsüzlüğün, bir yalanlama ve inkâr olduğunu gösteriyor.” ⁶*

Peygamberimiz (sav), geçmiş ve gelecek bütün günahları affedildiği halde, sabahlara kadar namaz kılardı. Onun bu haline taaccüb edenlere de “Şükreden bir kul olmayayım mı?” diyordu. Peygamberimiz darlıkta da, bollukta da daima Allah’a hamdederdî.

5. Geniş bilgi için bkz: Sözler Mecmuası, s. 11.

6. Asa-yı Musa, Altınbaşak Neşriyat, s. 238. (Şükür Risalesi’nden)

Hız. Aişe (ra) şöyle demiştir: Resûlullah (sav) kendisini sevindirecek bir şey olduğunda “Salih amellerin nimetiyle tamamlandığı Allah’a hamdederim” derdi. Hoşuna gitmeyen bir şey olduğunda da “Her hal üzere Allah’a hamdolsun” derdi. (Beyhaki)

Rivayetlere göre Tevrat’ta onun ümmeti hakkında “Onun ümmeti Hammadundur, yani Allah’a çok hamdederler. Onlar darlıkta da bollukta da Allah’a hamdederler.” (أُمَّةُ الْحَمْدُونَ) denilmiştir. (Darimi) Bizim de bu sifata layık olmaya çalışmamız gerekir.

İbn Abbas (ra) Peygamber Efendimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Cennete ilk davet edilecek olanlar çokça Allah’a hamdenlerdir. Onlar öyle kimselerdir ki, bollukta da, darlıkta da Allah’a hamdederler.” (Ebuşşeyh, İbn Merduye, Beyhaki)

Ebu Hüreyre (ra) Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

“Kıyamet gününde Allah Azze ve Celle şöyle buyurur: Ey Âdemoğlu! Ben seni atların, develerin üzerinde taşıdım, kadınlarla evlendirdim, sana bolluk verdim, başa geçirdim. Bunların şükürü nerede?” (Ahmed)

Enes (ra)’dan şöyle rivayet edilmiştir:

“O gün bütün nimetlerden sorulacaksınız” ayeti nazil olduğunda muhtaç bir adam ayağa kalktı ve “Ey Allah’ın Resûlü! Benim üzerimde nimetten bir şey var mı?” Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: “Evet! (Sıcaklığın şiddetinden kurtulduğün) gölge, (ayağındaki) iki nalin ve içtiğün soğuk su (senin üzerindeki nimetlerdir).” (İbn Merduye)

Muaz (ra) şöyle demiştir:

Resûlullah (sav) bana şöyle dedi: “(Ey Muaz!) ben seni seviyorum. Her namazın arkasından ‘Allahım seni zikretmede, şükretmede ve sana güzelce ibadet etmekte bana yardım et’ duasını sakın terk etme.” (Ahmed, Ebu Davud, Nesei)

Ebu Hüreyre (ra) Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

“(Mal ve yaratılış itibariyle) kendinizden aşağı olanlara bakınız. Kendinizden yukarı olanlara bakmayınız. Bu, Allah’ın size olan nimet(ler) ini hor görmemeniz için en uygun olanıdır.” (Müslim)

Şükür, Allah’a yapılmalıdır. Fakat insanların yaptıkları iyiliklere de teşekkür edilmelidir.

Numan b. Beşir (ra) “Resûlullah (sav) minberde iken şöyle dedi” demiştir:

“Aza şükretmeyen çoğa da şükretmez, insanlara teşekkür etmeyen, Allah’a da şükretmez. Allah’ın nimetini (kibir-lenmeksizin) insanlara anlatmak (tahdis-i nimet) şükürdür, terki ise nankörlüktür. Cemaat rahmet, ayrılık azabdır.” (Ahmed)

16. Takva

Takva; korkmak, sakınmak, Allah korkusuyla günahlardan kaçınmak, Allah’ın emir ve yasaklarına uymakta titizlik göstermek manalarına gelir. Takvaya “ittika” da denilmiştir. Takva sahibi kimseye “muttaki” denilir.

Takva ve takva ile ilgili kelimeler, Kur'ân'da en çok geçen kelimelerdendir. (اتقوا) "Korkun!" kelimesi (69) defa, müttakiler manasında (المتقون) (المتقين) kelimeleri ise 49 defa geçer. Kur'ân'da (أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ) "*Muhakkak ki, Allah müttakilerle beraberdir*" (Bakara, 194) (إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ) "*Muhakkak ki, Allah müttakileri sever*" (Al-i İmran, 76) ifadeleri sıkça tekrarlanır.

Bütün bunlardan, Kur'ân'ın hedeflediği insan tipinin en belirgin özelliği "takva" dır demek mümkündür.

Âlimler takvanın 3 mertebesi olduğunu söylemişlerdir. Birinci kısım takva, şirkten takvadır. Bu, cahil halk tabakasının takvasıdır. İkinci kısım takva, günahlardan takvadır. Bu, salih müminlerin takvasıdır. Üçüncü takva masivadan, yani Allah'tan başka her şeyden takvadır. Bu takva da velilerin takvasıdır.

"Şüphesiz ki Allah katında en değerli olanınız, ondan en çok korkanınızdır. Şüphesiz ki Allah Âlimdir (her şeyi bilir), Habirdir (her şeyden haberdardır)." (Hucurat, 13)

Enes (ra)'dan rivayet edilmiştir:

Resûlullah (sav)'den "Senin ehl-i beytin, ailen kimlerdir?" diye soruldu. Peygamber (sav) de "Bütün Allah'tan korkan (müttaki olanlar) dır" buyurdu ve "Onun (Allah'ın) dostları ancak müttakilerdir" (Enfal, 34) ayetini okudu. (İbn Merduye, Taberani, Beyhaki.)

Namazlarda Salli-Barik dualarında "Allah'ım! Muhammed (sav)'in ehl-i beytine merhamet et, onlara bereketler ihsan eyle"

diye dua edilir. Takva sahibi olan kimse ehl-i beyte dâhil olacağı için, bütün Müslümanların dualarına hissedar olur.

“Hikmetin başı, Allah korkusudur.”

“Helaldan kazanmayı talep etmek, farzdan sonraki farzdır.”
(*Beyhaki*)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki, kişi aldığı malın helaldan mı, haramdan mı olduğuna aldırış etmeyecek.” (*Buhari, İbn Hibban, Darimi*)

17. Vera

Vera, helal veya haram olduğu belli olmayan, şüpheli şeylerden kaçınmaktır.

Peygamberimiz (sav) bu konuda şöyle buyurmuştur:

“Muhakkak ki, helal belli, haram da bellidir; ama aralarında bir takım şüpheli şeyler vardır ki, onları insanların çoğu bilmez. Bu şüpheli şeylerden kim korunursa dinini ve ırzını korumuş olur. Her kimde bu şüpheli şeylere düşerse harama da düşer; yasak bölge etrafında hayvanlarını otlatan çobanın hayvanlarını oraya kaçırmaması yakın olduğu gibi. Dikkat ediniz! Her hükümdarın bir yasak bölgesi vardır. Dikkat ediniz! Allah'ın yasak bölgesi de haram kıldığı şeylerdir. Dikkat ediniz! Bedende bir et parçası vardır ki, bu parça sağlıklı olursa bütün beden sağlıklı olur; bozuk olursa bütün beden bozulur. Dikkat ediniz! O, kalptir.” (*Buhari, Müslim*)

18. Tevbe

Tevbe, kişinin yaptığı kötülüklerden ve günahlardan pişman olarak onları terk etmesi, vaz geçmesi ve Allah'a yönelerek affedilmeyi istemesidir.

Kur'ân'da şöyle buyrulur:

"Allah, tevbe edenleri sever ve temizlenenleri de sever." (Bakara, 222)

"Ey iman edenler! Yürekten tevbe ederek Allah'a dönün ki Rabbiniz kötülüklerinizi örtsün; sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koysun." (Tahrim, 8)

İbn Abbas şöyle demiştir:

Mekkeliler şöyle dediler: "Muhammed putlara tapan, Allah'a şirk koşan, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıyan kimse-lerin affedilmeyeceğini söylüyor. Biz putlara tapmış, adam öldürmüş, şirk ehliyiz, nasıl Müslüman olup hicret edelim?" dediler. Bunun üzerine Allah *"De ki: Ey nefisleri aleyhine (günah işlemekte) ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar"* (Zümer, 53) ayetlerini indirdi. (İbn Cerir, İbn Merduye)

Üstad Bediüzzaman da bu ayet hakkında şöyle der:

"Arkadaş! Amele ve tâate muvaffak olamayan bir şahıs azaptan korkar, ümitsizliğe düşer. (Kendisinin cehennemlik olduğunu zanneder.) Böyle adamların gözüne, dinî meselelere uymayan küçük ve zayıf bir emare, kocaman bir delil gibi görünür. Böyle birkaç emareyi elde eder etmez, diğer emarelerin sevkiyle ilân-ı isyan ederek İslâm dâiresinden çıkar, şeytanın ordusuna iltihak

eder. Binaenaleyh, amellere muvaffak olamayanlar, ümitsizliğe düşmemek için bu ayete müracaat etmelidirler.”⁷

Enes (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Allah şöyle buyurdu:

Ey Âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin, benden ümid ettiğin müddetçe, sende olan şeyleri bağışlarım, aldırış etmem.

Ey Âdemoğlu! Senin günahların gökdeki bulutlara ulaşsa, sonra sen istiğfar etsen, bağışlanmayı dilesen, seni bağışlarım aldırış etmem.

Ey Âdemoğlu! Sen bana dünya dolusu hatalarla gelsen, sonra bana hiçbir şeyi şirk koşmadan mülaki olsan, ben de sana dünya dolusu mağfiretle gelirim.” (Tirmizi)

Ebu Said (ra) Peygamber (sav)’den şöyle rivayet etmiştir:

“Pişmanlık, tevbedir. Günahdan tevbe eden, günahı olmayan kimse gibidir.” (Taberani)

Enes (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Bütün Âdemoğulları hatalıdır (hata eder, günah işlerler). Fakat hata edenlerin en hayırlısı (hatasına) tevbe edenlerdir.” (İbn Ebi Şeybe, Tirmizi, İbn Münzir, Beyhaki)

İbn Mesud (ra) Peygamberimiz (sav)’den şöyle rivayet etmiştir:

“Allah’ın tevbe eden kulunun tevbesine memnuniyeti şuna benzer: (Çölde yolculuk yapan) bir adam, üzerinde yiyeceği

ve içeceği bulunan hayvanı ile ıssız bir yerde konakladı. Orada istirahat etmek için uyudu. Uyandığı vakit hayvanının gitmiş olduğunu gördü. Sıcaklık ve susuzluğu iyice şiddetleninceye kadar her tarafı aradı, ancak bulamadı ve ümidini keserek kendi kendine: 'Geldiğim yere döneyim ve orada ölünceye kadar uyuyayım,' dedi. Döndü, ölmek için başını kolunun üzerine koydu, biraz kestirdikten sonra uyandı. Bir de ne görsün, üstünde azığı, yiyecekleri ve suyuyla hayvanı başı ucunda duruyor. İşte Allah'ın mümin kulunun tevbesine olan sevinci, hoşnudiyeti, bu adamın hayvanını ve azığını bulduğu zamanki sevincinden daha büyüktür." (*Buhari, Müslim ve Tirmizi*)

Konuyla ilgili olarak "istiğfar" kısmına da bakınız.

19. Rıza

Rıza; razı olma, memnun olma, meydana gelen hadiselerde Allah'ın takdirini isabetli, doğru görüp itiraz ve muhalefet etmeyerek kabul etme. Mukabili red, muhalefet ve itiraz etmektir.

Rıza, öncelikle Cenâb-ı Hakkın takdir ettiğine itiraz etmemektir. Bu, bir kulluk vazifesi olarak tanımlanır. Rıza, kaderin hükümlerine kalbin güzel bir surette bakması ve teslim olmasıdır. Her durum ve her işte Cenab-ı Hakk'a itimattan, kulluk vazifelerini yerine getirmekten ibarettir. Hakk'tan gelen ve hak olan bir şeye razı olmamak, rıza göstermemek ahmaklık alâmetlerinden sayılmıştır.

Üstad Bediüzzaman, meydana gelen her olayda kaderin bir hissesi olduğu ve kaderin her zaman adalet üzere hükmettiğini

söyler. Bazen bir olayda beşerin zulmü ve kaderin adaleti birleşebilir. Mesela, mahkemede hâkim, bir adam hırsız olmadığı halde, onu hırsızlıkla mahkûm etse, zulmetmiş olur. Kader ise onun daha başka hatalarından dolayı onu mahkûm etmiştir. Bu yönüyle burada beşerin zulmü ile kaderin adaleti birleşmiş olur. Biz beşerin zulmüne razı değiliz, fakat kaderin adaletine razı olmak durumundayız. ⁸

Allah'ın her işinde mutlaka bir hikmet ciheti, bir güzellik tarafı vardır. Biz bu hikmetleri anlayamadığımız takdirde, itiraz etmemeli, mutlaka bunda bir hikmeti olduğunu bilip konuyu teslimiyetle Allah'a havale etmeliyiz. Bu konuda İbrahim Hakkı'nın şu şiiri ibrete şayandır:

"Hak şerleri hayreyler / Zannetme ki gayreyler / Arif onu seyreyler / Mevla görelsin neyler, neylerse güzel eyler.

Deme şu niçin şöyle / Yerincedir ol öyle / Bak sonunu seyreyle / Mevla görelsin neyler, neylerse güzel eyler."

Bu konuda Peygamberimiz (sav) şöyle buyurur:

"Kim Allah'tan razı olursa, Allah da ondan razı olur." (*İbn Asakir*)

"Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: Kim benim hükmüme razı olmaz, verdiğim belaya sabr etmezse, benden başka bir Rab arasın." (*Taberani, Beyhaki*)

"Kim, Rab olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, resul olarak Muhammed'e razı olduysa, o imanın tadını, lezzetini almış demektir." (*Müslim, Tirmizi*)

8. Bkz: Tülsümlar, Altınbaşak Neşriyat, s. 81. (Kader Risalesinden)

“Kim, Rab olarak Allah’a, din olarak İslâm’a, resul olarak Muhammed’e razı olduysa, cennet ona vacip olmuş demektir.”
(Hâkim)

20. Tevekkül ve tefviz

Tevekkül; üzerimize düşen vazifeleri yaptıktan sonra işi Allah’a havale etmektir. İnsanın üzerine düşen vazifeyi yapmadan işi Allah’a havale etmesi tevekkül değil, tenbelliktir.

Kuvvetli bir iman tevekkülü, tevekkül ise dünya ve ahiret saadeti (saadet-i dareyni) netice verir.⁹

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

“Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa (Allah) o kimseye bir kurtuluş yolu sağlar, onu ummadığı bir yerden rızıklandırır. Kim Allah’a tevekkül ederse, Allah ona yeter. Allah, buyruğunu yerine getirendir. Allah her şey için bir miktar, bir ölçü tayin etmiştir.” (Talak, 3)

Amr b. Umeyyetü'd-Damri (ra) şöyle rivayet etmiştir.

Ben “Ya Resûlallah! Devemi (bağlamadan) bırakıp Allah’a tevekkül edeyim mi?” dedim. Peygamber (sav) de “Bilakis. Onu bağla ondan sonra tevekkül et!” buyurdu. (Taberani)

İbn Abbas (ra)’dan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

“İnsanların en kuvvetlisi olmak kimin hoşuna giderse, Allah’a tevekkül etsin.” (Beyhaki)

9. Bkz: Sözler, Altınbaşak Neşriyat, (23. Söz,)

İbni Abbas (ra) şöyle demiştir:

(حسبنا الله ونعم الوكيل) *“Allah bize yeter, o ne güzel vekildir”* sözünü, ateşe atıldığında İbrahim Aleyhisselâm söylemiştir. Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem de bu sözü (ayette zikredildiği gibi Uhud savaşındaki mağlubiyetten sonra) söylemiştir. *“İnsanlar (Müşrikler) size karşı toplandılar, onlardan korkun!”* denildiğinde bu onların imanını artırdı ve *‘Allah bize yeter, o ne güzel vekildir’* dediler.” (Al-i İmran, 173) (Buhari)

Buhari’nin Abdullah b. Amr’dan yaptığı bir rivayete göre, Tevrat’ta Peygamberimiz için şöyle denilmiştir: “Sen benim kulum ve Resûlümsün. Sana mütevekkil ismini verdim.”

Ömer b. Hattâb (ra)’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Eğer siz Allah’a hakkıyla tevekkül edip güvenseydiniz, (Allah), kuşları rızıklandırırdı gibi sizi de rızıklandırır. Kuşlar sabahları kursakları boş olarak çıktıkları halde, akşam dolu kursaklarla dönerler.” (Said b. Mansur, Beyhaki)

İmran b. Husayn (ra)’dan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ümmetimden yetmiş bin kişi cennete hesaba çekilmeden girecektir.” “Onlar kimlerdir, Ya Resûlallah!” dediler. Peygamberimiz de şöyle buyurdu: “Onlar rukye (büyü) yapmazlar, uğursuzluk tutmazlar, döğme yapmazlar ve onlar Allah’a tevekkül ederler.” (Buhari, Müslim)

21. Zühd

Zühd, dünyaya ve maddî menfaate değer vermemek, çıkarıcı, menfaatperest ve bencil olmamak, kalpte dünya ve çıkar kaygısı taşımamak, kanaatkâr olmak demektir. “Elde olan dünyalığa sevinmemek ve elden çıkana üzülmemek, elde bulunmayan şeyin gönülde de bulunmamasıdır” şeklinde de tarif edilir. Zühd sahibi olanlara, zahid denilir.

İslâm’daki zühd anlayışı, mal ve dünya sevgisini kalbe sokmak demektir. Mal ve dünyayı bilfiil terk etmek değildir. Üstad Bediüzzaman’ın ifadesiyle “Dünyayı kesben değil, kalben terk etmektir. Başka bir ifadeyle: Ahireti unutup, dünyaya esir olmamaktır. Bu yüzden nefesine hâkim olarak, helaldan kazanıp, kazandığını da Allah yoluna harcayanlar için Peygamberimiz “Salih mal, salih kimse için ne güzeldir” demiştir. Yine bir hadiste “Sizin hayırlınız dünyası için âhiretini, âhireti için dünyasını terk etmeyen ve insanlara yük olmayandır.” (*Kenzü’l-Ummal*, c. 3, s. 238, 6336) buyurmuştur.

Fakat Allah’ı unutup, zenginliği asli maksat yapanlar için de “Altının, gümüşün, kulu olan kişiler kahrolsun!” diye bedduâ etmiştir. Mevlana şöyle der: “Ağzı kapalı testi, denizde yüzer. Fakat su içine girmeye başlayınca, onu dibe indirir.” Abdülkadir Geylani Hazretleri de “Dünyayı kalbinden at, sonra ister eline al, ister cebine koy, o sana zarar vermez” der. Başka bir zat da şöyle demiştir: “Dünya kalbinde durup dururken, onu elinden çıkarmak zühd değildir. Gerçek zühd dünya elinde iken, onu kalbinden çıkarmaktır.”

“Kendilerini sınamak için, dünya hayatının süsü olarak bol bol geçimlik verdiğimiz kimselere sakın göz dikme, Rabbinin rızkı daha iyi ve daha devamlıdır.” (Taha, 131)

Sehl b. Sa'd (ra) şöyle demiştir:

Bir adam Peygamber (sav)'e geldi ve “Ey Allah'ın Resûlü! Bana öyle bir amel göster ki, onu yaptığım zaman hem Allah beni sevsin, hem de insanlar beni sevsin” dedi. Resûlüllah (sav) “Dünyaya değer verme, Allah seni sevsin. İnsanların ellerinde olan şeylere değer verme, (gözünü dikme) insanlar da seni sevsin” buyurdu. (*İbn Mace, Hâkim, Beyhaki*)

İKİNCİ KISIM

G Ü Z E L H A S L E T L E R

İkinci
Kısım
GÜZEL
HASLETLER

89

1. Adl, adalet

Adalet, her hak sahibine hakkını vermek demektir. Yani mükâfatı hak edene mükâfat, cezayı hak edene ceza vermektir. Adaletin zıddı zulüm, gadr ve insafsızlıktır.

İnsan üzerinde iki hak vardır; hukukullah (Allah'ın hakları) ve hukuk-u ibad (kul hakları). Adil kimse hem Allah'ın haklarını, hem de kul haklarını yerine getirip, onlara tecavüz etmeyen kimsedir.

Adalet özellikle anne, baba, öğretmen, müdür, patron, vali gibi yönetici makamında olan kimselerin riayet etmesi gereken önemli bir haslettir.

Pek çok ayette adalet emredilmiş, zulümden sakındırılmıştır.

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun; bir kavme olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Adaletli olun; bu, takvaya daha yakındır. Allah'tan korkun. Şüphe yok ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Maide, 8)

"Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz veya ana-baba ve akrabalarınız aleyhine de olsa, Allah için şahitlik

eden kimseler olun. (Aleyhine şahitlik edilen kimse) zengin olsun, fakir olsun Allah ikisine de (sizden) daha yakındır (onların maslahatını daha iyi bilir); öyleyse (şahitlik hususunda haktan) saparak nefsin arzusuna uymayın. Eğer dilinizi eğip bükerek veya (şahitlikten) yüz çevirirseniz, şüphe yok ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Nisa, 135)

“Şüphe yok ki Allah size, emanetleri ehline vermenizi ve insanların arasında hüküm verdiğiniz zaman adaletle hüküm vermenizi emreder.” (Nisa, 58)

Bu konudaki bazı hadis-i şerifler de şöyledir:

“Ey Ebu’d Derda! Muhakkak ki, senin üzerinde cesedinin hakkı vardır, ailenin hakkı vardır, Rabbinin hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını ver.” (Kenzü’l-Ummal, 5403)

Sahabelerden biri, çocuklarından birine hibe bulunmuştu. Peygamberimiz sahabeye “Başka çocukların var mı?” diye sordu. Adam “Evet” deyince, Peygamberimiz “Buna yaptığın hibe gibi diğerlerine de hibe yaptın mı?” diye sordu. Adam “Hayır!” deyince, Peygamberimiz “Allah’dan korkun ve çocuklarınız arasında adil davranın!” buyurdu. (*Sahih-i Müslim, Kitabü’l-Hibat, bab: 3, hn: 1623*)

Bir başka hadisde Peygamberimiz “Muhakkak ki Allah çocuklarınız arasında –hatta onları öpmekte bile- adaletli olmanızı sever.” buyurmuştur. (*Kenzü’l-Ummal*)

“Muhakkak ki adil olanlar, Allah katında nurdan minberler üzerinde ve Rahman Azze ve Celle’nin sağ tarafında olacaklardır. Onlar ailelerine ve idare ettikleri kimselere hükmettiklerinde adaletli olanlardır.” (Müslim)

Hız. Aife (ra)'dan rivayet edilmiştir:

“Sizden öncekileri helâk eden şey şudur: İçlerinden şerefli birisi hırsızlık yaptı mı onu terkedip (ceza vermezlerdi). Aralarında kimsesiz zayıf birisi hırsızlık yapınca derhal ona hadd tatbik ederler, cezalandırırlardı. Allah’a yemin olsun! Muhammed’in kızı Fatıma hırsızlık yapmış olsa mutlaka onun da elini keserdim.” (*Buhari, Müslim, Tirmizi, Ebu Davud*)

“Bir saat adaletle hükmetmek, gecesi namazla, gündüzü oruçla geçirilen 60 yıllık ibadetten hayırlıdır. Bir hükümde zulmün bir saati 60 yıllık masiyetten (günahdan, isyandan) daha şiddetli ve daha büyüktür.” (*Ebu Nuaym El-İsbehanî, Faziletü'l-Adilin*)

“Zulme uğramışın kimsenin duasından kork; çünkü onunla Allah arasında perde yoktur.”

“İnsanlar (hukukta) tarağın dişleri gibi (eşit)tirler. Onlar ancak ibadette birbirlerinden üstün olabilirler. Kendisi için düşündüğü şeyi, senin için de düşünmeyen kimseyle arkadaşlık yapma.” (*İbn Lal*)

2. Affedicilik

Affetme; suç, kabahat, kusur, hata ve günahları bağışlamak, yapılan suçtan dolayı suçluyu cezalandırmamak, ceza vermekten vazgeçmek, suç işleyeni kınamamak demektir.

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

“*Sen affetme yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden de uzaklaş.*” (*A’raf, 199*)

“Onlar (müttakiler) bollukta ve darlıkta infakda bulunurlar, öfkelendiklerinde öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını bağışlarlar. Allah (böyle) iyilik yapanları sever.” (Al-i İmran, 134)

“İçinizde fazilet ve servet sahibi olanlar, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere, vermemek için yemin etmesinler, (onların kusurlarını) affetsinler, geçsinler. Allah’ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah bağışlayandır, merhametli olandır.” (Nur, 22)

Ebu Hureyre (ra)’dan: (Allah Resûlü Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu:)

“Sadaka malı eksiltmez, Allah affeden kulunun şerefini daha da artırır. Allah için tevazu göstereni Allah daha da yükseltir.” (Müslim, Tirmizi, Muvatta)

Bir adam Peygamber (sav)’e geldi ve “Ya Resûlallah! Hizmetçiyi kaç kere affedeyim?” diye sordu. Peygamber (sav) de “Her gün 70 defa (affet)” buyurdu. (Ebu Davud, Tirmizi)

Enes (ra) den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“İsra gecesinde (nerdeyse) cenneti kuşatmış bir saray gördüm. “Ey Cibril! Bu kimin içindir?” dedim. Cibril “Öfkelerini yutanlar, insanları affedenler içindir. Allah muhsinleri sever” dedi (ayeti okudu).” (Al-i İmran, 134) (İbn Lal, Deylemi)

Öfke kısmına da bakınız.

3. Ahde vefa (sözünde durma)

Ahd; yemin etme, söz verme, sözleşme, ittifak, tavsiye etmek manalarına gelir. Ahde vefa ise, verilen sözü yerine getirmek, borcu ödemek demektir. Karşısı hulf, caymak, sözünde durmak, verilen sözü yerine getirmemektir, ki bu haramdır. Verilen bir sözü, haklı bir sebep olmaksızın yerine getirmemek bir zulümdür ve münafıklık alametidir.

Bu konudaki bazı ayetler şöyledir:

“Kitap’da İsmail’i de an! Çünkü o sözünde doğru bir kimse idi.”
(Meryem, 54)

“(Allah’a veya insanlara) verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.” (İsra, 34)

“Onlar (felaha erecek olan müminler) emanetlerini ve sözlerini yerine getirirler.” (Müminun, 8)

“Yapmayacağınız şeyi söylemeniz Allah katında pek büyük bir gazab sebebidir.” (Saf, 3)

Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur:

“Ahdin güzelliği (verilen sözün yerine getirilmesi) imandandır.” (Hâkim)

“Münafığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, vaad ettiği zaman vaadini yerine getirmez, kendisine güvenileceği zaman ihanet eder.” (Müslim)

Huzeyfe b. Yemân (ra) şöyle demiştir:

Ben ve babam el-Hüseyl ikimiz beraber (Bedir savaşına iştirak etmek için) yola çıkmıştık. Kureyş kâfirleri bizi yakaladılar ve:

“Siz muhakkak Muhammed’in yanına gitmek istiyorsunuz!” dediler. Biz de: “Hayır, ona gitmiyoruz, Medine’ye gitmek istiyoruz!” dedik. Bunun üzerine bizden, Muhammed’in safında yer alıp beraber savaşmayacağımız hususunda Allah’a ahd ve misak aldılar. Biz Medine’ye gelince, durumu Resûlullah’a arzettik. O da “Haydi gidin. Biz onlara verdiğiniz sözü tutar, onlara karşı Allah’tan yardım dileriz!” buyurdular. (Müslim)

Eski dostluğu korumaya da “vefakârlık” denir. İnsan vefalı olması, dostluk haklarını unutmamalıdır.

3. Ayıpları örtmek

Müslümanlar birbirlerinin kusurlarını, ayıplarını araştırmaktan men edildikleri gibi, istemeden de olsa, insanların hatalarından haberdar olanların, bu hataları gizlemesi emredilmiştir. Ayıpları örtmeye “setr-i uyub” denilir.

Bu konuda bazı hadis-i şerifler şöyledir:

İbn Abbas (ra) Resûlullah (sav)’den şöyle rivayet etmiştir:

“Kim mümin kardeşinin gizli kusurunu örterse, Allah da kıyamet gününde onun gizli kusurlarını örter. Kim Müslüman kardeşinin gizli kusurunu ifşa eder, açıklarsa, Allah da onun gizli kusurlarını ortaya çıkarır; hatta onu kendi evi içinde rezil eder.” (İbn Mace)

Ebu Said el-Hudri (ra) Resûlullah (sav)’den şöyle rivayet etmiştir:

“Mümin bir kimse kardeşinin bir kötülüğünü görüp de onu örter, gizlerse, muhakkak Allah bu amelinden dolayı onu cennete koyar.” (Taberani)

Ebu Hüreyre (ra) Resûlullah (sav)'den şöyle rivayet etmiştir:

“Kim bir Müslümanı dünya sıkıntılarının herhangi bir sıkıntısından nefes aldırırsa (rahatlatırsa), Allah da onu kıyamet gününün sıkıntılarından bir sıkıntısından, nefes aldırır (rahatlatır). Kim bir Müslümanın (hata ve kusurlarını) örterse, Allah da onun (hata ve kusurlarını) dünya ve ahirette örter. Bir kul kardeşinin yardımcısı olduğu müddetçe, Allah da onun yardımcısıdır.” (Müslim, Ebu Davud, Tirmizi)

Sahabelerden Mesleme b. Mahled şöyle anlatmıştır:

Ben Mısır'da iken, bir gün kapıcım geldi ve “Kapıda bir bedevi var, izin istiyor” dedi. Ben de evimin sundurmasına çıktım, “Sen kimsin?” dedim. Adam “Ben Cabir b. Abdullahım” dedi. Ben “Şeref verdiniz! Ben aşağı mı ineyim, siz yukarı mı çıkarsınız?” dedim. O da “Sen aşağı inme, ben de yukarı çıkmayayım. Bana ulaştığına göre, sen Resûlullah (sav)'den naklen müminin aybını örtmekle ilgili bir hadis rivayet ediyormuşsun. Ben onu bizzat senden dinlemek için geldim” dedi. Ben de “Resûlullah (sav)'in şöyle dediğini işittim: “Kim bir müminin gizli kusurunu örter, ifşa etmezse, o kimse diri diri toprağa gömülmüş kız çocuğunu kurtarmış gibi olur.” Cabir (hadisi dinledikten sonra) dönmek için devesini topladı ve gitti. (Taberani)

Sahabeden Ukbe b. Amir'in kâtibi Ebu Heysem şöyle demiştir:

Ben Ukbe b. Amir (ra)'a “Bizim içki içen komşularımız var, ben onları yakalamaları için polis çağıracağım” dedim. Ukbe bana “Böyle yapma! Onlara nasihat et, tehdid et!” dedi. Ben de “Ben onları nehyettim, fakat vazgeçmediler. Ben onları yakalamaları için polis çağıracağım” dedim. Ukbe bana “Yazık sana! Böyle yapma! Ben Resûlullah (sav)'in ‘Kim gizli bir kusuru örterse, kabre

diri diri gömülmüş kız çocuğunu hayata kavuşturmuş gibi olur' dediğini işittim." dedi. (*Ebu Davud, Nesei, İbn Hibban*)

Sahabeden Hezal'ın bir akrabası, ona zina ettiğini söyledi. Hezal da ona Peygamberimize gidip söylemesini emretti. O şahıs Peygamberimize geldi itiraf etti ve recmedildi. Peygamberimiz Hezal'a "Sen bu işi elbisenle (örter gibi) örtseydin, senin için daha hayırlı olurdu" buyurdu. (Onun bu işi açığa çıkarmasından hoşlanmadı.) (*Ebu Davud, Nesei*)

Muâz b. Cebel (ra) Resûlüllah (sav)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Kim bir kardeşini (tevbe ettiği) bir günahından dolayı ayıplarsa, o günahı işlemedikçe ölmez." (*Tirmizi*)

Vâsile b. Eskâ (ra) Resûlüllah (sav) şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

"Kardeşinin başına gelen bir şeye sevinip gülme, sonra Allah ona merhamet eder (o halden onu kurtarır) da, seni o şeyle imtihan eder." (*Tirmizi*)

Bu konuda "Tecessüs" maddesine de bakınız.

5. Azim

Azim, bir işi yapmaya kesinlikle niyet etmek, bir işe kalbi bağlayarak yönelmektir. Karşıtı, "Tereddüt ve terahi (geciktirme)" dir. Haklı gayeler uğrunda azimli olmak bir fazilettir. Bir ayet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Bir şeye azm ettiğinde Allah'a tevekkül et, (artık tereddüt etme). Şüphesiz ki Allah tevekkül edenleri sever." (Al-i İmran, 159)

6. Beşâşet (güleryüzlülük)

Beşâşet; güleryüzlü olmak ve hoş bir hale sahip olmak demektir. Bunun zıddı “ubuset” yani asık suratlı olmaktır. İnsan daima güler yüzlü olmalı, hiç kimseye karşı çatık kaşlı olmamalıdır.

Peygamberimiz güleryüzlü bir insandı ve güleryüzlü olmayı ümmetine de tavsiye etmişti. O, gülerken tebessüm eder, kahkahayla gülmezdi. Kahkahayla gülmeyi ümmeti için de uygun görmemişti. Bu konuda bazı hadisler şöyledir:

Cabir b. Abdullah (ra) Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.

“Her iyilik sadakadır. Kardeşini güler yüzle karşılayan, kovandan kardeşinin kovasına su aktarman da iyiliktendir.” (Ahmed, Tirmizi)

“Kardeşinin yüzüne tebessüm etmen sadakadır.” (Tirmizi)

Ebu Hüreyre (ra) Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.

“(Kahkaha ile) gülmeyi çoğaltma. Çünkü çok gülmek kalbi öldürür.” (Ahmet, Tirmizi)

“Kahkaha şeytandan, tebessüm Allah’tandır” (Taberani)

Ebu Hüreyre (ra) Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.

“Eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız.” (Buhari, Tirmizi)

Müslimin rivayeti ise şöyledir: “Muhammedin nefsi kudret elinde olan zata yemin ederim ki, eğer siz benim gördüklerimi

görseydiniz, az güler çok ağlardınız.” Sahabeler “Ya Resûlallah! Sen ne gördün?” dediler. O da “(Ben) cennet ve cehennemi gördüm” buyurdu.

Enes (ra) Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir. Resûlullah (sav) Cebrail (as)’a “Ne oluyor da ben Mikail’i hiç gülerken görmüyorum?” dedi. Cebrail de “Mikail cehennem yaratıldığından beri hiç gülmemiştir” dedi. (*Ahmet, Ebuşşeyh*)

7. Büyüklere saygı (ta’zîm)

Ta’zîm; hürmete layık kimselere güzel davranmak, saygı göstermek demektir. Bunun karşısı “tahkîr” yani insanları hor görme, küçümsemedir ki asla caiz değildir. İlim, edeb ve yaş bakımından bizden büyük olanlara saygı göstermek, bizden küçük olanlara da şefkat etmek bir görevimizdir. Büyüklere saygı göstermek İslâm’ın en büyük ahlâki düsturlarındandır. Büyüklere saygı göstermemek ahir zaman alametlerinden sayılmıştır.

İbn Abbas (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Büyüklerimize saygı göstermeyen, küçüğümüze merhamet etmeyen, iyiliği emredip, kötülükten nehyetmeyen bizden değildir.” (*Ahmed, Tirmizi, İbn Hibban*)

Enes (ra) şöyle demiştir:

Resûlullah (sav) bana şöyle nasihat etti: “Ey Enes! Küçüğe merhamet et, büyüğe saygılı ol ki, kıyamet gününde benim arkadaşlarımdan olasın.” (*Bezzar, İbn Adiy, Beyhaki*)

Ebu Musa El-Eş’ari Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Yaşlı Müslümanlara, Kur’ân’ın hududunu aşmayan ve onu terk etmeyen Kur’ân hafızına ve adaletli hükümdara saygı göstermek, Allah’a saygı göstermek (demek)tir.” (Ebu Davud)

Ebu Hüreyre (ra) Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.

“Kendisinden ilim öğrendiğiniz kişiye mütevazı olunuz (saygı gösteriniz).” (Taberani)

İbn Abbas (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Bereket sizin büyüklerinizle beraberdir.” (Taberani, Hâkim)

Kadirşinas olma kısmına da bakınız.

8. Cûd ve seha (cömertlik)

Cömertlik; insanın, sahip olduğu imkânlardan muhtaçlara, meşrû ölçüler dâhilinde ve Allah rızasından başka hiçbir gaye gütmeyen, ihsan ve yardımda bulunması, eli açık olma, cimri olmama manalarına gelir.

Bu konuda bazı hadîsler şöyledir:

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kıyamet gününde Allah Azze ve Celle, şöyle diyecek “Ey Âdemoğlu! Ben hasta oldum beni ziyaret etmedin.” Âdemoğlu “Ya Rab! Sen, âlemlerin Rabbi iken (sen nasıl hasta olursun ve) ben seni nasıl ziyaret edebilirim.” diyecek. Allah da şöyle buyuracak “Bilmiyor muydun, falan kulum hastalandı, fakat

sen onu ziyaret etmedin. Bilmedin mi ki, sen onu ziyaret etseydin beni onun yanında bulacaktın (dolayısıyla beni, ziyaret etmiş olacaktın).” Allah yine şöyle buyuracak “Ey Âdemoğlu! Ben senden beni doyurmanı istedim, beni doyurmadın.” Âdemoğlu “Ya Rab! Sen, âlemlerin Rabbi iken ben seni nasıl doyurabilirim.” diyecek. Allah da şöyle buyuracak “Bilmiyor muydun, falan kulum senden yemek istedi, fakat sen onu doyurmadın. Bilmedin mi ki, sen onu doyurmuş olsaydın, onu benim katımda bulacaktın.” Allah şöyle buyuracak “Ey Âdemoğlu! Ben senden su istedim, bana su vermedin.” Âdemoğlu “Ya Rab! Sen, âlemlerin Rabbi iken ben sana nasıl su verebilirim.” diyecek. Allah da şöyle buyuracak “Falan kulum senden su istedi, fakat sen ona su vermedin. Eğer ona su vermiş olsaydın, onu benim katımda bulacaktın.” (Müslim)

Bu hadiste görüldüğü gibi Allah kullarına yapılan iyiliği adeta kendine yapılmış bir iyilik olarak kabul etmektedir. Hadisdeki “hastalandım, acıktım, susadım” gibi ifadeler buna işaret eden mecazi ifadelerdir.

“Allah cömerttir, cömertleri sever.” (Hâkim, Taberani)

“Cömert Allah’a yakın, insanlara yakın, cennete yakın, cehennemden uzaktır. Cimri ise Allah’tan uzak, cennetten uzak, insanlardan uzak, cehenneme yakındır. Câhil cömerdi Allah, cimri âlimden daha çok sever.” (Tirmizi)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Hediyeleşiniz ki sevişesiniz.” (Buhari, Edebül-Müfred)

Cabir (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Zulumden çekininiz! Muhakkak ki zulüm kıyamet günü karanlıklar (içinde) olacaktır. Cimrilikten de sakının! Çünkü cimrilik sizden öncekileri helak etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye, haramları helâl saymaya sevketmiştir.”
(Müslim)

Aişe (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Cennet, cömertlerin evi, memleketidir.” (Müsned-i Şihab)

Enes (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Sadaka vermekte acele ediniz. Muhakkak ki, bela sadakayı aşırıp gelemes.” (Beyhaki)

Zekât ve sadaka bölümüne de bakınız.

9. Diğergamlık

Diğergamlık, başkalarını düşünmek, onların dertleriyle dertlenmek demektir. Bunun zıddı “hodgamlık” yani yalnızca kendini düşünmektir. Pek çok ayet ve hadiste Müslümanlar diğergam olmaya teşvik edilmiş, hodgam olmak ise kötülenmiş ve Müslümanlar bundan men edilmişlerdir.

Peygamberimiz bu konuda şöyle der:

“Sizden birisi kendisi için sevdiği, istediği şeyi, mümin kardeşi için de istemedikçe (kâmil manada) iman etmiş olmaz.”
(Buhari)

Numan b. Beşir (ra) Peygamber (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Müminleri birbirlerine merhamet etmede, sevmeye, birbirlerini korumakta bir cesedin azaları gibi görürsün. Vücudun bir azası hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar uykusuzluğa ve ateşli hastalığa karşı yardımlaşırlar.” (*Buhari, Müslim, Ahmed*)

“Komşusu açken, kendisi tok olarak uyuyan bizden değildir.” (*Hâkim, Taberani*)

“Müslümanların derdini kendine dert edinmeyen onlardan değildir.” (*Taberani*)

İbn Abbas (ra) Peygamber (sav)’ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Farzlardan sonra amellerin Allah’a en sevimlisi Müslümanların kalblerini sevindirmektir.” (*Taberani*)

İsar, muavenet maddelerine de bakınız.

10. Dostluk, arkadaşlık

Pek çok ayet ve hadisde müminlerin birbirleriyle dost ve arkadaş olmaları teşvik edilmiş, kâfir, münafık ve fasıklarla dostluk, arkadaşlık da yasaklanmıştır. Bu konuda bir kısım ayetler şöyledir:

“Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi dost edinmeyin. İçinizden kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.” (*Tevbe, 23*)

“Bizim zikrimizden (*Kur’ân’dan*) yüz çevirip, dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimselerden sen de yüz çevir.” (*Necm, 29*)

“O gün (*mahşerde*) zalim kimse ellerini ısırp şöyle der: Keşke ben peygamberle beraber bir yol tutsaydım. Vay halime! Keşke

ben falancıyı dost edinmeseydim. Yemin olsun ki, bana Kur'ân gelmişken beni ondan o saptırdı. Şeytan insanı yarıdmsız bırakıyor.” (Furkan, 27-29)

“İnkâr edenler birbirlerinin velîsidirler. Eğer siz bunu (birbirinizle dostluğu) yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat meydana gelir.” (Enfal, 73)

“O gün dostlar birbirlerine düşman kesilirler; ancak takva sahipleri müstesna.” (Zuhruf, 67)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimizin (sav) şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kişi arkadaşının dini üzeredir. Bu yüzden kiminle arkadaşlık ettiğinize dikkat ediniz.” (Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi)

Ebu Musa (ra) Peygamber (sav)'den şöyle rivayet etti:

“İyi arkadaşla kötü arkadaşın misâli misk taşıyanla, körük üfleyen (demirci) gibidir. Misk taşıyan (satan) ya sana (ondan) verir yahut sen satın alırsın yahut da o miskden güzel bir koku duyarsın. Körüğe üfleyen ise: Ya senin elbiseni yakar yahut ondan pis bir koku duyarsın!” (Buhari, Müslim)

Cabir (ra) Peygamber (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Mümin başkalarıyla ülfet eder (dostluk kurar) ve ülfet edilir. Başkalarıyla dostluk kurmayan, kurulmayan kimselerde hayır yoktur.” (Taberani)

İbn Abbas (ra) şöyle demiştir:

Peygamberimiz (sav)'e "Ya Resûlallah! Hangi arkadaşımız daha hayırlıdır?" denildi. O da şöyle buyurdu: "Görüldüğü zaman size Allah'ı hatırlatan, konuşması ilminizi artıran ve ameli de size ahireti hatırlatan kimsedir." (Ebu Ya'la, Beyhaki)

İbn Ömer bir adama şöyle tavsiyede bulundu:

"Seni ilgilendirmeyen şeye itiraz etme, düşmanından uzak dur, güvenilir kimse haricinde dostlarına dikkat et! Allah'tan korkan haricinde güvenilir kimse de yoktur. Facir günahkâr kişiyle dost olma ki, ondan fucuru öğrenmeyesin. Böylelerine sırrını da açma! İşlerinde Allah Azze ve Celleden korkan kimselerle istişare yap!" (Malik)

Cemaatleşmeyle ilgili ayet ve hadisler:

"Ey iman edenler! Sizden hayra davet eden, iyiliği emredip, kötülükten nehyeden bir cemaat olsun." (Al-i İmran, 104)

"Hepiniz Allah'ın ipine (Kur'âna) sımsıkı sarılın ve ayrılığa düşmeyin." (Al-i İmran, 103)

İbn Mes'ud (ra) ayette zikredilen "Hablullah" (Allah'ın ipi) lafzıyla kastedilenin cemaat olduğunu söylemiştir. (Taberani)

Huzeyfe (ra)'dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"(Ahir zamanda) cehennem kapılarına davet eden davetçiler olacak, kim onlara icabet ederse onu cehenneme atarlar." Dedim ki: "Ya Resûlallah onları bize tavsif et!" Buyurdular ki "Onlar öyle kimselerdir ki, (cildleri) bizim cildimizdendir ve bizim dilimizle konuşurlar." Ben "Ya Resûlallah! Ben buna erişirsem bana (o zamanda) ne yapmamı emredersin?" dedim.

O da “Müslümanların imamına ve cemaatine yapış. Eğer Müslümanların bir cemaati ve imamı yoksa bütün fırkalar-
dan uzaklaş, (açlıktan) bir ağacın kökünü ısırma derecesine
gelsen bile (onların içine girme). Ölüm gelinceye kadar böy-
le devam et.” buyurdu. (*İbn Mace sahih olarak rivayet etmiştir.*
Hadisi değişik lafızlarla Müslim, Ebu Davud ve Ahmed de riva-
yet etmiştir.)

Ebu Hüreyre (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edil-
miştir:

“İki kişi bir kişiden hayırlıdır. Üç kişi iki kişiden hayırlıdır.
Dört kişi üç kişiden hayırlıdır. Cemaat olmanız gerekir. Mu-
hakkak ki Allah’ın (yardım) eli cemaatle beraberdir. Allah
Azze ve Celle ümmetimi ancak hidayet üzere cem eder, top-
lar. Bilin ki, cemaatten uzak duran her kişi ateşe düşer.” (*İbn*
Asakir)

“Cennetin ortasında oturmak kimi sevindirirse, cemaatten
ayrılmasın. Çünkü şeytan tek kişiyle beraberdir. İki kişiden
uzaktır.” (*Deylemi, Kenzü’l-Ummal*)

Muhabbet bölümüne de bakınız.

11. Edeb

Edeb, beşeri münasebetlerde, ilişkilerde hududa, ölçülere riayet
etmektir denilmiştir. Yani kişinin kime, ne konuşacağını, nere-
de, nasıl konuşacağını, susacağı yeri ve zamanı, insanlara nasıl
muamele edeceğini bilmesidir. Bazıları buna kısaca “haddini bil-
mektir” demiştir. Edeb, güzel terbiye ve güzel huylarla vasıflan-
maktır; utanılacak şeylerden insanı koruyan bir haldir. Edeb, in-

san için büyük bir şereftir. Edebin karşıtı “isaet” dir ki, kötülük yapmak ve terbiyeye aykırı davranmak demektir.

Edeb, insanın süsüdür. Edeb, insanı nefsin arzusuna uymaktan korur ve kurtarır. “İnsanın edebi, zehebinden (altınından) iyidir” denilmiştir. Edebden yoksun olan bir insan, bir toplum için zararlı mikroplardan daha tehlikelidir.

Peygamberimizin sünneti, beşeri münasebetlerdeki bütün edeb çeşitlerini toplamıştır. Üstad Bediüzzaman şöyle der: “Sünnet-i Seniyye, edebdir. Hiçbir mes’esi yoktur ki, altında bir nur, bir edeb bulunmasın! Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm ferman etmiş: “Rabbim beni edeblendirdi ve edebimi de güzel yaptı.” (İbnü’s-Sem’ani) Evet, siyer-i Nebeviyyeye dikkat eden ve Sünnet-i Seniyyeyi bilen, kat’iyyen anlar ki: Edebin bütün çeşitlerini, Cenab-ı Hak habibinde cemetmiş, toplamıştır. Onun Sünnet-i Seniyyesini terkeden, edebi terkeder. ‘Edebsiz kimse Rabbin lutfundan mahrumdur’ kaidesiyle, çok zararlı bir edeb-sizliğe düşer.”¹

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir baba çocuğuna güzel adebden daha üstün bir hediye vermemiştir.” (Ahmed)

12. Emniyet

Emniyet, güvenilir olmak demektir. Doğruluktan kaynaklanan bir huydur. İnsanların sırlarını ve mallarını güzelce saklamak da, bir emniyet halidir. Güvenilir olmak hem peygamberlerin, hem

1. Lem’alar, Altınbaşak Neşriyat, s. 55. (Sünnet-i Seniyye Risalesi’nden)

de müminlerin bir vasfıdır. Peygamberimiz mümini “**İnsanların kendine güvendiği şahıstır**” diye tarif etmiştir. Emniyetin zıddı “hıyanettir”, sözünde durmamaktır. Ferdleri arasında emniyet bulunmayan bir toplum, geleceğine güven içinde bakamaz. Emanete hıyanet, münafıklık alametidir.

Bu konuda bazı hadîs-i şerîfler şöyledir:

“Emaneti (güvenilirliği) olmayanın (kâmil bir) imanı da yoktur.” (Taberani)

“Münafıkın alameti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince yerine getirmez, kendisine güvendiği zaman ihanet eder.” (Buhari, Müslim)

“Allahu Teâlâ buyurdu ki: Ben birbirlerine ihanet etmedikleri müddetçe, iki ortağın üçüncüsüyüm. Eğer birbirlerine ihanet ederlerse aralarından çıkarım.” (Ebu Davud)

13. Hayâ

Hayâ, utanma manasına gelir. Hayâ güzel ahlâkın en temel esaslarından biridir.

Abdullah b. Ömer şöyle nakletmiştir:

Resûlullah (sav) Ensardan kardeşine hayâ (utanma) hakkında konuşan birine uğradı ve ona “Onu bırak! Hayâ imandandır” buyurdu. (Buhari, Müslim)

Başka bir rivayette “Hayâ imandandır, iman da cennettir” buyrulmuştur.

İbn-i Ömer (ra) şöyle demiştir:

“Gerçekten hayâ ile iman, bütün olarak her ikisi birbirine bağlıdır. Bunlardan biri kaldırılınca, diğeri de kalkar.” (Buhari)

Enes b. Malik (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“İnsanlardan hayâ etmeyen, utanmayan, Allah’tan da utanmaz.” (Taberani)

“Sana kavmindeki salih bir adamdan nasıl utanıyorsan, Allah’tan da öyle utanmanı tavsiye ederim.” (Taberani)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Bu ümmetten ilk kaldırılacak şey hayâ ve emanettir. Siz ikisini de Allah’tan isteyiniz. En sona kalacak olan şey de namazdır. Bir topluluk namaz kılacak, fakat ahlâkları olmayacak.” (Ebu Ya’la)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki, şeytanlar onların çocuklarına ortak olacaklar.” “Bu da mı olacak Ya Resûlallah?” denildi. O da “Evet” dedi. Kendi çocuklarımızı onların (ortak oldukları) çocuklarından nasıl ayırd edebiliriz?” diye sordular. “Hayâlarının ve merhametlerinin azlığından (onları tanırırsınız)” buyurdu. (Ebuşşeyh, Kenzü’l-Ummal, hn: 5795)

14. Hıfz-ı lisan

Hıfz-ı lisan, dili gereksiz, lüzumsuz sözlerden korumak, ihtiyaçtan fazla söz söylememek demektir. Bunun zıddı “malâyani” yani faydasız şeylerle uğraşmak ve ağzına gelen her şeyi söylemektir.

Sahabeden Muaz, Peygamberimizden nasihat istedi. Peygamberimiz ona dilini işaret ederek “Buna sahip ol!” buyurdu. Muaz “Ya Resûlallah! Konuştuklarımızdan hesaba çekilecek miyiz?” dedi. Peygamberimiz ona “Anan seni kaybetsin ey Muaz! İnsanları yüzükoyun ateşe düşüren, bu dilleridir” buyurdu. (*Tirmizi, İbn Mace, Ahmed*)

Ebu Şureyh El-Huzai Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kim Allah’a ve ahirete iman ediyorsa misafirine ikramda bulunsun. Kim Allah’a ve ahirete iman ediyorsa komşusuna iyilik yapsın. Kim Allah’a ve ahirete iman ediyorsa ya hayır konuşsun yahut sussun!” (*Müslim*)

Peygamberimiz (sav)’e “Falanca kadın geceleri namaz kılar ve gündüzleri de oruç tutar, ama diliyle komşularına eziyet ediyor” denildi. Peygamberimiz (sav) “Onda hayır yok, o ateştedir (cehennemliktir).” buyurdu. Yine başka bir kadından bahsettiler ve “Falanca kadın yalnızca farz namazları kılar, ramazan orucunu tutar, peynirden bir parça sadaka verir, fakat diliyle kimseye eziyet etmez” denildi. Peygamberimiz (sav) onun için “O, cennetliktir.” buyurdu. (*Ahmed, Hâkim*)

15. Hilm

Hilm; yumuşak huyluluk, sakın tabiatlılık, kişinin öfkelendiğinde nefesine hâkim olması, nefsi öfkenin heyecanından alıkoymak demektir. Hilm sahibi kimseye “halîm” denir. Rıfk da yumuşaklık manasına gelir. Aralarında şu fark vardır: Hilm, insanların cahillik ve kabalığına karşı, sabırlı ve yumuşak olmak; rıfk ise muamelelerde yumuşaklık ve nezakettir.

Ömer b. Hattab (ra)'dan Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“(Ya Ömer!) Bilmiyor musun, halîm (yumuşak huylu) insan nerdeyse peygamber olacaktı.” (Taberani)

Aişe (ra)'dan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“Öfkelendiği zaman, halîm olan (yumuşak davranan) kimseye Allah'ın muhabbeti vacib oldu.” (İsbehani, Kenzü'l-Ummal)

“Kişi, hilmi (yumuşaklığı) sayesinde gündüz oruç tutan, gecede sabaha kadar namaz kılanlar derecesine erişir. Kişi de vardır ki hükmü yalnızca ailesine yettiği halde (kabalığından, sertliğinden) cebbarlardan yazılır.” (Taberani, İsbehani)

Rıfk bahsine de bakınız.

16. Himmet ve ulüvv-ü himmet

Himmet; meyil, arzu, istek, gayret, azim manalarına gelir. Ulüvv-ü himmet ise, kişinin himmetini büyük, yüksek şeylere yöneltmesi; aşağı, basit şeylere tenezzül etmemesi demektir. Kalbin bütün ruh kuvveti ile Yüce Allah'a ve mukaddes gayelere yönelmesi de denilmiştir.

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

“Muhakkak ki Allah, işlerin yüce ve şerefli olanlarını sever, aşağı olanlarını sevmez.” (Taberani)

Üstad Bediüzzaman şöyle der: “İnsanın kıymeti himmeti nisbetinde, himmeti ise, hedef edindiği şeye göredir.” Rivayete göre

İsa (as) havarilerle karşılaştığında onlar balık tutuyorlardı. İsa (as) onlara “Benim peşime düşün size insan avlamasını öğreteyim” dedi. Havariler balık tutmayı bırakıp İsa (as)’ın peşine düştüler ve insan avlamayı öğrendiler. Hristiyanlık onlar sayesinde yayıldı ve din tahrif edilinceye kadar binlerce insan onlardan hak ve hakikati öğrendi.

Velilerden Abdülkerim Ceyli, himmetin üç özelliği olduğunu söyler: Her hangi bir şeyin olmasının mümkün olduğuna inanma, onu yapmaya niyet etme ve niyet ettikten sonra o şeye kavuşuncaya kadar elden gelen bütün gayreti gösterme.

Himmeti âli olanlar büyük işler başarırlar. Bu yüzden Mevlana, “Kuş kanatlarıyla, insan himmetiyle uçar” demiştir.

Yüce bir gaye peşinde olmayanlar, nefsanî arzular peşine düşerler. Himmetlerini aşağılık şeylere sarf ederler. Bu yüzden Üstad Bediüzzaman şöyle der: “İnsanın bir gaye-i hayali (ideali) olmazsa, elbette onların zihinleri enelere (kendi nefislerine) dönerler, etrafında gezerler.”

17. Hüsn-ü zan ve sû-i zan

Birinin yaptığı ve iç yüzünü bilmediğimiz bir şeyi, hayra da şerre de yormak mümkünken, hayra yormak hüsn-ü zan (güzel zan), şerre yormak su-i zan (kötü zan)’dır. Sû-i zan haram kılınmıştır.

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

“Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakınınız, çünkü zannın bir kısmı günahdır.” (Hucurat, 12)

Bu ayette Allahu Teâlâ müminin mümine su-i zan etmesini yasaklamıştır.

Sû-i zanla ilgili hadislere geçmeden önce, konunun daha iyi anlaşılması için “vehim, zan, galip zan, yakın” kelimelerini izah etmemiz gerekir.

Bir şeyin olacağına veya olmayacağına dair elimizde hiçbir karine, delil olmadan kalbimize gelen şeye **vehim** denir. (Bir sebep olmadan bir şahıs hakkında “Bu adam içki içiyor” diye hükümde bulunmak gibi.)

Eğer bir **karine** varsa ve karine hem iyi, hem de kötü tarafa yorumlanabilir ise buna **şek** (şüphe); müsbet cihette zanda bulunmaya **hüsn-ü zan**; menfi cihette zanda bulunmaya ise **sû-i zan** denilir. (Mesela, uzakta bir adamın bir şişeyi kafasına diktiğini gördük. Bu adam içki de içiyor olabilir, başka bir şey de. “Bu adam içki içiyor” hükmünde bulunmak **sû-i zan**dır. Başka bir şey olabileceğini düşünmek ise **hüsn-ü zan**dır. Müslüman Müslümana bu ve benzeri durumlarda **hüsn-ü zan**da bulunmalıdır. Maalesef yaşadığımız asırda ahlâklar bozulmuş, bu yüzden insanlar birbirine **sû-i zan**la bakar hale gelmiştir. **Sû-i zan**la yapılan değerlendirmeler de fitneye sebep olmaktadır.)

Karineler artar ise buna da **galib zan** (zann-ı galib) denilir. (Mesela, yanımıza gelen bir adamın üzerinde hafif bir içki kokusu hissetmekle içki içtiğine hükmetmek “zann-ı galib” dir. Koku olduğu halde yine de zan diyoruz. Çünkü o şahıs içki içmemiş, fakat bilmeceburiye içki içenlerin yanından gelmiş olabilir.)

Karineler iyice artarsa **yakîn** hâsıl olur. Yakîn, içinde **şek** olmayan bilgidir. (Açıkça içki içerken gördüğümüz adamın içki içtiğine hükmetmemiz gibi.)

Ömer b. Hattab (ra) şöyle demiştir:

“Mümin kardeşinden çıkan hayra ihtimalini gördüğün bir sözü, kötüye yorma!” (Ahmed)

Ebu Hüreyre (ra)’dan Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Size zandan uzak durmanızı tavsiye ederim! Muhakkak ki, zan sözün en yalanıdır. Birbirinizin gizli kusurlarını araştırmayın, birbirinizle rekabet etmeyin, birbirinize hased etmeyin, birbirinize buğz etmeyin! Allah’ın kulları, kardeş olun.”

Hz Aişe (ra)’dan Peygamberimizin (sav) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“(Mümin) kardeşine su-i zan eden, hakikatte Rabbine su-i zan etmiş olur. Çünkü Allahu Teâlâ “Zannın çoğundan sakınınız” buyurmaktadır.” (İbn Merduye, İbn Neccar)

18. İslah-ı zati'l-beyn

İslah-ı zati'l-beyn, araları bozulmuş insanların arasını bulmak, barıştırmak anlamına gelir. Allah katında en makbul amellerden, en mühim hasletlerden ve en büyük sevaplardan biridir. Bu konuda bir ayet şöyledir:

“Müminler kardeşlerdir. Kardeşlerinizin arasını ıslah ediniz!” (Hucurat, 10)

Abdullah b. Amr (ra) Peygamberimizin (sav) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“En üstün sadaka insanların arasını ıslah etmek, düzeltmektir.” (Beyhaki)

Ebu'd-Derda (ra) şöyle demiştir:

Resûlullah (sav): “Dikkat ediniz! Derecesi, oruçtan, namazdan ve sadakadan daha üstün bir şeyi size haber vereyim mi?” dedi. Orada bulunanlar “Evet Ya Resûlallah!” dediler. Resûlullah (sav) de şöyle buyurdu: “İnsanların arasını ıslah etmek, düzeltmektir. İnsanların arasının fesada uğraması, bozulması, işte o tıraş edicidir. Ben size demiyorum ki saç tıraş edicidir; o, dini tıraş edicidir.” (Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Beyhaki)

Enes (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim insanların arasını ıslah ederse, Allah da onun iş(ler)ini düzeltir. Ve ona insanların arasını düzeltmek için söylediği her bir kelime için bir köle azad etmiş gibi sevap verir. Oradan döndüğünde işlemiş olduğu bütün günahları bağışlanmış olarak döner.” (İsbehani)

Tabiinden Muhammed b. Münkedir şöyle demiştir: İki adam mescidin bir köşesinde birbiriyle münakaşa etti. Ben de onların yanına gittim, onları barıştırmaya kadar ayrılmadım. Ebu Hüreyre -benim yaptıklarımı görüyordu- şöyle dedi: Resûlullah (sav)’ı şöyle derken işittim: “Kim iki kişinin arasını ıslah ederse ona bir şehit sevabı vacip olur.” (Tefsir-i Kurtubi)

Tabiinin büyük âlimlerinden Evzai şöyle der: “Allah Azze ve Celle’ye hiçbir adım, iki kişinin arasını ıslah etmek için atılan adımdan daha sevgili değildir. Kim iki kişinin arasını ıslah eder, düzeltirse, Allah onun için cehennemden berat fermanı yazar.” (Kurtubi)

Hanım sahabelerden Esmâ bt. Yezid (ra), Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

“Yalan ancak üç yerde helal olur: Kişinin karısını razı etmek için söylediği söz, harpte söylenen yalan, bir de, insanların arasını ıslah etmek için söylenen yalan.” (Müslim, Tirmizi, Ahmed)

Âlimler “Kişinin karısını razı etmek için söylediği söz” konusunda “Sana şunu alacağım” şeklinde söylenen sözlerdir demişlerdir. Fakat kişi kalbinden “Allah izin verirse” diye niyet etmelidir de denilmiştir. Bazı âlimler de bu üç yerde mümkün mertebe tevriye, yani bir sözden iki şey anlaşılır, fakat söyleyen bir şeyi kastederken, dinleyen başka bir manayı anlar şeklindeki sözler olması gerektiğini söylemişlerdir.

19. İffet

İffet, kişinin şehvî duygular yönünden helaline iştihası olup, harama iştihası olmaması; helali olmayandan kendini muhafaza etmesi demektir. Dilimizde iffet kelimesi; namuslu, şerefli ve ahlâklı olma halini ifade etmek için kullanılmaktadır.

Allahu Teâlâ Kur’ân-ı Kerim’de zinanın, fuhşiyâtın yasak olduğunu bildirdiği gibi, iffetin gerekliliğini ve unsurlarını da bildirmiştir. “*Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah’ın kendilerini lütfuyla zenginleştirmesine kadar iffetlerini korusunlar.*” (Nur, 32)

Bir başka ayette iffetli kadınların özellikleri şöyle anlatılmaktadır; “*Namuslu olmanız, zina yapmamanız, gizliden dost edinmemeniz...*” (Maide, 5) Bu ayet-i kerime, iffetin -en genel manasıyla- açık ve gizli zinadan korunmak ve sefihlikten uzaklaşmak anlamında olduğunu bildirmektedir.

Peygamberimiz (sav) şöyle dua etmiştir: “Allahım! Senden hi-dayet, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum.” (Müslim)

İkinci
Kısım

GÜZEL
HASİFTLER

116

20. İhlâs ve niyet

İhlâs, bir ameli dünyevi veya uhrevi hiçbir karşılık gözetmeksi-zin, yalnızca Allah rızası için yapmaktır. Bu ihlâsa “sıddıkların ihlâsı” denmiştir. Bir insan yaptığı ameli, cenneti kazanmak veya cehennemden kurtulmak için işlese, bu amel de ihlâsla işlenmiş bir amel olur ama sıddıkların ihlâsı derecesine çıkamaz.

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu ri-vayet etmiştir:

“Muhakkak ki Allah sizin suretlerinize (yüzlerinize) ve malla-rınıza bakmaz. Fakat Allah sizin kalplerinize ve amellerinize bakar.” (Müslim)

Ömer b. Hattab (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu riva-yet etmiştir:

“Ameller niyetlere göredir. Her kişi için neye niyet etmişse o vardır. Kimin hicreti Allah ve Resûlüne ise, onun hicreti Al-lah ve Resûlünedir. Kimin de hicreti bir dünya menfaatine ise ona kavuşur veya bir kadına ise, onunla evlenir. Hicreti, neye hicret etmişse ona göredir.” (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tir-mizi, Nesei)

Ebu Ümame (ra)’den rivayet edilmiştir.

Bir adam Peygamber (sav)’e geldi ve şöyle dedi: “Bir adam hem sevap kazanmak, hem de insanlar tarafından övülmek için savaşa bunun hakkında ne dersiniz?” Peygamberimiz (sav) “Onun

için hiçbir sevap yok” buyurdu. Adam üç defa sorusunu tekrarladı, her defasında Peygamberimiz “Onun için hiçbir sevap yok” buyurdu. Sonra şöyle dedi: “Muhakkak ki Allah Azze ve Celle, ihlâslı olarak, yalnızca onun rızasını kazanmak için yapılan amelin dışında hiçbir ameli kabûl etmez.” (Ebu Davud, Nesei)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Allah Azze ve Celle (kulun sevap ve günahlarını yazan meleklerle) şöyle buyurdu: Kulum bir kötülük yapmak istediği zaman, onu işleyinceye kadar yazmayın. Eğer o kötülüğü işlerse ona o kötülük kadar (günah) yazın. Eğer o kötülüğü benim için terk ederse ona bir iyilik (sevabı) yazın. Eğer bir iyilik yapmak ister de yapmazsa ona bir iyilik (sevabı) yazın. Eğer o iyiliği işlerse o iyiliğe mukabil on mislinden yedi yüz misline kadar sevap yazın.” (Buhari, Müslim)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Muhakkak ki Allah Azze ve Celle ümmetimin nefislerine gelen (düşünceler)i işlemedikleri veya söylemedikleri müddetçe affetmiştir.” (Buhari, Müslim)

Sevban (ra) anlatıyor: Resûlüllah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Muhlislere (ihlâslı olanlara) ne mutlu! Onlar hidayet kandilleridir. Karanlıklı her fitne onlar sayesinde aydınlanır.” (Beyhaki)

Mus’ab b. Sa’d (ra) babasından naklen şöyle rivayet etmiştir:

Sa'd kendisini kendisinden düşük (zayıf) olan sahabelerden üstün zannetmişti. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “Muhakkak ki Allah bu ümmete, zayıflarının duaları, namazları ve ihlâsları yüzünden yardım eder.” (*Nesei ve başkaları*)

Buharinin rivayetinde “Siz ancak zayıflarınız sayesinde (Allah'ın) yardımına nail oluyor ve rızıklandırılıyorsunuz” buyrulmuştur.

21. İhsan

İhsan, bir şeyi iyi ve güzel yapma demektir. İhsan, ibadetlerde ve beşeri münasebetlerde olmak üzere iki kısımdır. İbadetlerde ihsanı Peygamberimiz (sav) “Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmendir. Her ne kadar sen onu görmüyorsan da o seni görüyor” (*Müslim*) diye tarif etmiştir. Beşeri münasebetlerde ihsan ise, insanlara iyilik yapma, maddi yardımda bulunma, hayır olarak yapılması gereken şeyleri yapma demektir. İhsan, adaletin üstünde bir fazilettir. Bir ayet-i kerimede şöyle buyrulmuştur:

“Allah yolunda infakda bulununuz! Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız! İhsan ediniz; şübhe yok ki Allah ihsan edenleri sever.” (Bakara, 195)

Diğer bir ayet-i kerimede de şöyle buyrulmuştur:

“Yüce Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) ihsan et.” (Kasas, 77)

Cömertlik kısmına da bakınız.

22. İktisad, israf

İktisad; orta yollu olmak, itidal üzere hareket etmek, tutumlu olmak, gereğinden az veya çok harcamaktan kaçınmaktır. İktisadın zıddı israftır. İslâmiyet yeme içme, giyim kuşam, eşya kullanımı gibi her hususta aşırılıktan kaçınmayı, orta yollu olmayı emretmiştir. İsrâfî, savurganlığı ve cimriliği yasaklamıştır. Peygamberimiz (sav) “İşlerin hayırlısı, orta olanıdır” buyurmuştur.

Bu konuda bazı ayetler şöyledir:

“Yeyiniz içiniz, fakat israf etmeyiniz! Muhakkak ki o (Rabbiniz) müsrifleri sevmez.” (Araf, 31)

“Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver, fakat saçıp savurma (israf etme)! Çünkü saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridirler. Şeytan ise, Rabbine karşı çok nankördür.” (İsra, 26- 27)

Abdullah b. Amr (ra) şöyle demiştir:

Resûlullah (sav) Sa’d’ın yanına uğradı, o sırada Sa’d abdest alıyordu. Peygamberimiz (suyu çok harcadığını görünce) ona “Bu israf nedir? Ey Sa’d” dedi. Sa’d de (taaccüble) “Abdestte israf olur mu?” diye sordu. Peygamberimiz “Evet (olur) ! Suları akıp giden bir nehir kenarında bile olsan (suyu fazla kullanırsan israf etmiş olursun).” buyurdu. (İbn Mace, Ahmed, Beyhaki)

Abdullah b. Sercis (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Güzel gidişat (ahlâk), teenni ve iktisad nübüvvetin yirmidört cüzünden bir cüzdür.” (Tirmizi, Ebu Davud)

İbn Mes'ud (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“İktisad eden, aile meşakkat ve belasını çok çekmez.” (İbn Ebi Şeybe, Ahmed, Beyhaki)

İkinci
Kısım

GÜZEL
HASLETLER

120

Üstad Bediüzzaman şöyle der:

“İsraf, kanaatsizliği netice verir. Kanaatsizlik ise, çalışmanın şevkini kırar, tembelliğe atar; hayatından şikâyet kapısını açar, mütemâdiyen şikâyet ettirir. Hem ihlâsı kırar, riya kapısını açar. Hem izzetini kırar, dilencilik yolunu gösterir. İktisad ise, kanaati netice verir. (عز من قنع، ذل من طمع) “Kanaat eden aziz olur, tama’kâr olan zelil olur” hadisinin sırrıyla; kanaat, izzeti netice verir. Hem sa’ye ve çalışmaya teşvik eder. Şevkini ziyâdeleştirir, çalıştırır. Çünkü: Mesela bir gün çalıştı. Akşamda aldığı cüz’î bir ücrete kanaat sırrıyla, ikinci gün yine çalışır. Müsrif ise; kanaat etmediği için, ikinci gün daha çalışmaz. Çalışsa da şevksiz çalışır. Hem iktisaddan gelen kanaat; şükür kapısını açar, şikayet kapısını kapatır. Hayatında daima şâkir (şükreden) olur. Hem kanaat vasıtasıyla insanlardan istiğna etmek cihetinde teveccühlerini aramaz. İhlâs kapısı açılır, riya kapısı kapanır.”²

23. İnsaf

İnsaf, bir insanı veya bir insanın fikir ve davranışlarını değerlendiren hakdan, adaletten ayrılmamak ve gerçeği kabul etmek demektir. Aşağıdaki ayette adalette, insaf kastedilmektedir.

2. Lem’alar, Altunbaşak Neşriyat, s. 153. (İktisad Risalesi’nden)

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun; bir kavme olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Adaletli olun; bu, takvaya daha yakındır. Allah'tan korkun. Şüphe yok ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Maide, 8)

24. İsar

İkinci
Kısım
GÜZEL
HASLETLER

122

İsar, bir kimsenin, kendisinin muhtaç olduğu birşeyi başka bir muhtaca vermesi, onu kendine tercih etmesi, başkasını kendinden daha çok düşünmesi demektir. İsar, cömertliğin bir üst derecesi ve hatta ondan daha büyük bir fazilet ve davranıştır. Bu büyük fazilete ulaşanları Cenâb-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de överek, şöyle buyurmuştur:

"Muhâcirlerden önce Medine'yi yurt ve iman evi edinenler, kendilerine hicret edip gelenlere saygı beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı nefislerinde bir kaygı duymazlar. Kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, başkalarını kendi öz canlarına tercih ederler." (Haşr, 9)

Hız. Huzeyfe şöyle anlatıyor: "Yermuk harbinde, yaralıları arasında kalan amcamın oğlunu aramak üzere savaş alanında geziyordum. Yanımda biraz su vardı. Hava da çok sıcaktı. Amcamın oğlunu buldum. Su isteyip istemediğini sordum. Başıyla isterim, dedi. Tam suyu içireceğim sırada öteden birisi, "Ah! Su" diye inledi. Amcazâdem gitmemi ve suyu ona içirmemi işaret etti. Gittim, baktım ki Âsım'ın oğlu Hişam. Tam ona su vereceğim sırada başka birisi "Su!" diye inledi. Hişam da suyu içmedi ve beni ona gönderdi. Arayıp buldum, fakat kendisine suyu ulaştırıncaya kadar o şehit olmuştu. Hemen Hişam'ın yanına koştum, o da şehit olmuştu. Bari suyu amcamın oğluna içireyim diye onun yanına gittim, fakat o da şehit olmuştu. Nihayet su elimde kaldı. Allah hepsine rahmet etsin."

25. İstiğna

İstiğna; insanlara ihtiyaçlarını arz etmemek, Allah'tan başka kimsenin minnetini almamak manalarına gelir. Kur'an ve sünnette hiç kimseden mümkün mertebe hiçbir şey istememek yani müstağni davranmak övülmüş ve teşvik edilmiştir.

Üstad Bediüzzaman şöyle der: "Hakikatleri neşr etmek için, peygamberlere tabi olmakla mükellefiz. Kur'an-ı Hakîm'de, hakkı neşredenler 'Benim mükâfatımı ancak Allah verecektir' (Yunus, 72, Hud, 29, Sebe, 47) diyerek, insanlardan istiğna göstermişler. Sure-i Yâsin'de 'Sizden hiçbir ücret istemeyen kimselere tabi olunuz!' (Yasin, 21) ayeti, me'selemiz hakkında çok manidardır."

Tabii ki mecbur kalındığı zaman durum başkadır. Bazı hadisler, istenmeden gelen maddi bir şeyi almakta bir mahzur olmadığını beyan ederler.

"(O fakirler öyle kimselerdir ki) iffetli olmalarından dolayı, bilmeyen onları zengin zanneder. Onları sîmalarından tanırsın. Israr ederek insanlardan bir şey istemezler. Sarf ettiğiniz her hayrı şüphe yok ki Allah bilir." (Bakara, 273)

Sehl b. Sa'd (ra) şöyle demiştir:

Cibril (as) Peygamber (sav)'e geldi ve şöyle dedi: "Müminin şerefi gece kıyamında (teheccüd namazında), izzeti ise insanlardan istiğnasında (onlara ihtiyaçlarını arz etmemektedir)." (Taberani, Hâkim, Ebuşşeyh, Ebu Nuaym)

Sevban (ra) den rivayet edilmiştir:

Resûlullah (sav) “Kim kimseden bir şey istemeyeceğine dair bana kefil olursa, ben de onun cennetlik olacağına kefil olurum” buyurdu. Ben de “Ben” dedim. (Hadisi rivayet eden ravi der ki) Hakikaten de Sevban (ra) kimseden bir şey istemezdi. (Taberani’nin rivayetinde şu ek de vardır: Hatta bineği üzerindeyken yere düşen kamçısını bile istemezdi.) (*Ahmed, Nesei*)

Auf b. Malik (ra) şöyle demiştir:

Biz yedi veya sekiz veya dokuz kişi Resûlullah (sav)’in yanındaydık. Bize “Allah Resûlüne biat etmiyor musunuz?” buyurdu. Hâlbuki yeni biat etmiştik. Biz de “Ya Resûlallah! Biz sana biat etmiştik” dedik. Tekrar “Allah Resûlüne biat etmiyor musunuz?” dedi. Ellerimizi uzattık ve “Ya Resûlallah sana biat ediyoruz. Hangi hususta biat edeceğiz?” dedik. Şöyle buyurdu: “Allah’a ibadet etmek ve ona hiçbir şeyi eş koşturmak üzere, beş vakit namaz kılmak, itaat etmek, (sesini alçaltarak) insanlardan bir şey istememek üzere (biat ediniz).” Ben o biat edenlerden bazılarını daha sonra gördüm, kamçıları yere düşerdi de kimseden istemezler, inip kendileri alırdı. (*Müslim, Tirmizi, Nesei*)

Halid b. Ali El-Cüheni (ra) Peygamberimiz (sav)’den şöyle rivayet etmiştir:

“Kime istemeksizin, hırs göstermeksizin kardeşinden bir iyilik (hediye) gelirse onu kabul etsin, geri çevirmesin. Muhakkak ki, o hediye Allah Azze ve Celle’nin ona sevk ettiği bir rızktır.” (*Ahmed, Ebu Ya’la, Taberani, İbn Hibban, Hâkim*)

Ömer (ra) şöyle demiştir:

Resûlullah (sav) bana bazı bazı beytûlmal den gazilik bahşîşi verirdi. Ben de “Sen bunu benden daha muhtaç olan bir fakire ver” dedim. Resûlullah da: “Sen bunu al! Bu maldan her hangi bir şey sen hırslı olmadığın ve istemediğin halde sana gelirse onu al! Böyle olmadığı takdirde bir malın arkasında da nefsinı koşturma!” buyurdu. (Buhari, Müslim, Nesei)

İkinci
Kısım
GÜZEL
HASLETLER

125

26. İstikamet

İstikamet; orta yollu, mutedil olmak demektir. Allah (cc), mukaddes kitabının çeşitli yerlerinde peygamber ve ümmetinin istikamet üzere olmasını emretmiş, istikamet üzere olanları övmüştür.

“Sen, beraberindeki tevbe edenlerle birlikte, emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” (Hud, 112)

“Şüphesiz yok ki ‘Rabbimiz Allah’tır’ deyip sonra dosdoğru (istikamet üzere) olanlara gelince, (ölüm anında) onların üzerlerine melekler iner ve onlara ‘Korkmayın, üzülmeyin ve size vaad edilen cennetle sevinin’ (derler).” (Fussilet, 30)

Fatiha Suresinde *“Bizi sırat-ı müstakime hidayet eyle!”* ayetiyle de bizlere nasıl dua edeceğimizi öğretmiştir.

Peygamberimiz (sav) hayatı boyunca itidal ve istikamet üzere bir hayat sürmüş, ümmetine güzel bir örnek olmuştur. Onun sünneti bütünüyle istikamet, itidalin tecessüm etmiş şeklidir.

Peygamberimiz (sav) kendisi hayatının her alanında mutedil olduğu gibi, (خير الأمور أوسطها) “İşlerin hayırlısı orta (mutedil) olandır” buyurarak ümmetini de ifrat ve tefritten sakındırmıştır.

Enes (ra) şöyle demiştir:

Üç kişilik bir grup Peygamber (sav)'in hanımlarına gelerek, Peygamberimizin ibadetlerinden sordular. Peygamber (sav)'in hanımları onun ibadetini anlatınca, onlar bu ibadetleri azımsadılar da şöyle dediler: "Peygamber (sav) nerde, biz nerde? Onun geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanmıştır." Onlardan biri "Ben ömrüm boyunca bütün geceyi ibadetle geçireceğim" dedi. Bir diğeri "Ben ömrüm boyunca oruç tutup, hiçbir günü oruçsuz geçirmeyeceğim" dedi. Bir diğeri de "Ben de kadınlardan uzaklaşacağım, ömrüm boyunca hiç evlenmeyeceğim" dedi.

Peygamber (sav) onların yanına geldi ve şöyle dedi:

"Şöyle şöyle diyenler siz misiniz? Allah'a yemin olsun ki, sizin Allah'a en huşulu olanınız ve ondan en çok korkanınız (takvalı olanınız) benim. Fakat ben, oruç tutarım, tutmadığım da olur. Gece namaz kılarım, (aynı zamanda) uyurum. Kadınlarla evlenirim de. Kim sünnetimden yüz çevirir, uzaklaşırsa o benden değildir." (Buhari, Müslim)

Üstad Bediüzzaman "İşaratü'l İ'caz" eserinde sırat-ı müstakimi şöyle izah eder:

Bil ki sıratı müstakim, insandaki üç kuvvenin -vasat (orta) mertebesi olan hikmet, iffet ve şecaatin- mezcinden (karışımından) hâsıl olan adaletten ibarettir. Şöyle ki:

Allah Azze ve Celle pek çok şeye muhtaç ve pek çok tehlikelere maruz olan ruhu, bedene yerleştirdiği zaman, hayatını devam ettirebilmesi için ona üç kuvve vermiştir.

Onlardan birincisi, menfaatleri temin etmeye yarayan “**kuvve-i şehevîye**”dir. İkincisi, zararlı şeylerden kendisini muhafaza etmeye yarayan “**kuvve-i gadabîye**” dir. Üçüncüsü, faydalı ve zararlı, iyi ve kötüyü birbirinden ayırmaya yarayan “**kuvve-i akliye**”dir.

Bu üç kuvvenin de ifrat, tefrit ve vasat olmak üzere üç mertebesi vardır.

Kuvve-i şehevîyenin; a) Tefrit mertebesi **humuddur** ki; ne he-
lale, ne harama iştihası olmamaktır. b) İfrat mertebesi **fücurdur**
ki, namusları ve ırzları pâyimal etmek iştihasında olur. c) Vasat
mertebesi ise **iffettir**; helâline şehveti var, haramına şehveti yok-
tur.*

* Kuvve-i şehevîyenin yemek, içmek, uyumak ve konuşmak gibi
kısımlarında da bu üç mertebe mevcuttur.

Kuvve-i gadabîyenin; a) Tefrit mertebesi, **cebanettir** ki korkul-
mayan şeylerden bile korkar. b) İfrat mertebesi **tehevvüddür** ki,
ne maddî ve ne manevî hiçbir şeyden korkmaz. Bütün istibdad-
lar, tahakkümler, zulümler bu mertebenin mahsulüdür. c) Vasat
mertebesi ise **şecaattir** ki, hukuk-u diniye ve dünyevîyesi için
canını feda eder, meşru olmayan şeylere karışmaz. (Kendine zul-
mettirmez, başkalarına da zulüm etmez.)

Kuvve-i akliyenin; a) Tefrit mertebesi **gabâvettir** (ahmaklıktır)
ki, hiçbir şeyden haberi olmaz. b) İfrat mertebesi **cerbezeder** ki,
hakkı bâtil, bâtili hak suretinde gösterecek kadar aldatıcı bir
zekâyâ malik olur. c) Vasat mertebesi ise **hikmettir** ki, hakkı hak
bilir ona sarılır, bâtili bâtil bilir ondan da kaçınır.

Hülâsa: Şu dokuz mertebenin altısı zulümdür, üçü adl ve adalettir. Sırat-ı müstakimden kastedilen, şu üç kuvvenin vasat (orta, mutedil) olan kısımlarıdır. ⁴

Kuvveler ve Dereceleri	İfrat	Vasat	Tefrit
Kuvve-i Akliye	Cerbeze	Hikmet	Gabavet
Kuvve-i Şeheviye	Fücur	İffet	Humud
Kuvve-i Gadabiye	Tehevür	Şecaat	Cebanet

27. İstirca

İstirca; musibet anında (إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) “Biz Allah içiniz ve Allah’a döneceğiz.” ayetini okumak demektir. Bakara suresinde şöyle buyrulur:

“Sizi mutlaka biraz korku ve açlık, biraz da mallardan, canlardan ve mahsullerden bir eksiltme ile imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele. Onlar ki, kendilerine bir musibet geldiği zaman ‘Şüphe yok ki biz Allah’a aidiz ve O’na döneceğiz’ derler. İşte onlara Rablerinden mağfiretler ve bir rahmet vardır ve işte onlar, hidayete erenlerin ta kendileridir. (Bakara: 155, 157)

Bu ayette musibete düşenler (إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) “Şüphe yok ki biz Allah’a aidiz ve O’na döneceğiz” dedikleri için övülmüşler ve müminler musibet anında böyle söylemeye teşvik edilmişlerdir.

4. İşaratü'l-İ'caz (Arapça), Altınbaşak Neşriyat, s. 21.

Peygamberimiz (sav) de pek çok hadisiyle musibet anında “istirca” yapmayı ümmetine emretmiştir. Bu konuda bazı hadisler şöyledir:

İbn Abbas (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm şöyle buyurdu:

“Ümmetime bir şey verildi ki, o diğer ümmetlerden hiç birine verilmemişti. O da musibet anında “İnna lillah ve inna ileyhi raciun” (Biz Allah içiniz ve biz ona dönücüleriz) demektir.” (Taberani, İbn Merduye)

Ebu Uname (ra) şöyle demiştir:

Peygamber (sav)’in nalininin ipi koptu, bu yüzden o istirca etti (inna lillah ayetini okudu). “Bu da musibet midir Ya Resûlallah?” dediler. O da “Mümine hoşuna gitmeyen ne isabet etse, o musibettir” buyurdu. (Taberani)

Ebu Hüreyre (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm şöyle buyurdu:

“Sizden birinin nalininin ipi kopsa istirca etsin! Çünkü o da musibettir.” (Bezzar, Beyhaki)

Tabiinden Abdülaziz b. Revad şöyle demiştir: Bana ulaştığına göre Nebi (sav) lamba sönünce istirca etti ve “Seni üzen her şey musibettir” dedi. (İbn Ebid Dünya)

Müminlerin annesi Ümmü Seleme (ra) şöyle demiştir:

Ben Resûlullah (sav)’in “Her hangi bir kul, kendisine musibet isabet ettiğinde ‘Biz Allah içiniz ve Allah’a döneceğiz. Allahım bu musibetimden dolayı beni mükâfatlandır ve bu musibetin yerine ondan daha hayırlı bir şeyi bana ihsan et!’ derse muhakkak Allah o musibetten dolayı onu mükâfatlandırır ve ondan

daha hayırlı bir şeyi (o musibetten sonra) ona verir.” dediğini işittim. Kocam Ebu Seleme vefat ettiğinde ben Peygamberimiz (sav)’in tavsiye ettiği gibi dua ettim. Allah bana Ebu Seleme’den daha hayırlı olan Resûlullah’la evlenmeyi nasib etti. (Müslim)

28. İtaat

İtaat, idareci makamında olan şahısların meşru, dince yasak olmayan emirlerini dinlemek, yerine getirmek demektir. Eğer idareci gayr-i meşru, din tarafından reddedilen bir işi emrederse, ona itaat etmek gerekmez. İtaat ancak meşru konulardadır.

Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyurulmuştur:

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin; Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine (ulülemre) de itâat edin.” (Nisa, 59)

Bu konuda bazı hadisler şöyledir:

“Kim bana itaat ederse, o hakikatte Allah’a itaat etmiş olur. Kim benim emirime (tayin ettiğim görevliye) itaat ederse, bana itaat etmiş olur. Bana isyan eden, Allah’a isyan etmiş olur. Kim emirime isyan ederse bana isyan etmiş olur.” (Buhari)

Enes İbn-i Mâlik (ra)’den rivayet edilmiştir. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“(Başınızdaki idarecileri) dinleyiniz ve onlara itaat ediniz; üzerinize tayin olunan, başı siyah kuru üzüm gibi saçlı Habeşî bir köle olsa bile.” (Buhari)

Ebu Uname (ra) şöyle der. Peygamberimiz (sav)’ı veda haccında şöyle derken işittim:

“Rabbinize ibadet ediniz, beş vaktinizi kılınız, (Ramazan) ayında oruç tutunuz, malınızın zekâtını eda ediniz, başınızdaki emirinize itaat ediniz, rabbinizin cennetine giriniz.”
(Ahmed, Tirmizi, Hâkim, Beyhaki)

Şehr adlı ravi bir adamdan şöyle nakletti:

Ali (ra) zamanında onun hizmetinde bulunuyordum. Bize bir şeyi emretti. Daha sonra “Size emrettiğim şeyi yaptınız mı?” diye sordu. Bizde “Hayır!” dedik. Ali (ra) şöyle dedi: “Allah’a yemin ederim ki, ya size verilen emirleri yerine getirirsiniz, ya da Yahudilerle, Hristiyanlar boynunuza biner.” (İbn Ebi Şeybe)

Hız. Ömer şöyle dedi: “Ey Arap topluluğu! Muhakkak ki hakikat şudur; İslâm ancak cemaatle olur. Cemaat de, ancak idarecilikle olur. İdarecilik de, ancak itaatle olur. Bir kavim kimi bilgiye, anlayışa dayanarak lider yaparsa, bu hem onun için hem de onlar için dirlik (vesilesi) olur. Bir kavim de kimi bilgisiz, anlayışsız olarak lider yaparsa bu hem onun için, hem de onlar için helak (sebebi) olur.” (Darimi)

29. Kadirşinaslık (kıymet bilirlilik)

Kadirşinaslık, herkesin gerçek yerini ve değerini bilip hakkında ona göre muamele yapmaktır. Karşıtı, “değer bilmemezlilik”tir. Sosyal hayatta, değer bilmenin büyük bir önemi vardır. Kıymet

bilen milletlerde ilim ve hüner sahipleri çoğalır. Kadir ve kıymet bilmeyen milletler ise, bilgi ve marifetten yoksun kalırlar.

Hız. Aişe (ra) yemek yerken fakir bir adam oradan geçti. Hız. Aişe ona bir parça yemek verdi, adam alıp gitti. Daha sonra zengince biri geldi. Hız. Aişe onu yemeğe davet etti. Ona "Niçin böyle yaptın?" diye sordular. O da şöyle dedi: "Resûlullah (sav) 'İnsanları kendi yerlerine indiriniz (herkese derecesine, durumuna göre muamele ediniz)' buyurdu. (Onun için böyle yaptım.)" (*Ebu Davud*)

Peygamberimiz (sav)'in huzuruna bir kabile reisi gelmişti. Peygamberimiz ona iltifat etti, güzel muamelede bulundu, kıymet verdi. Sahabeler "Ya Resûlallah! Görüyoruz ki, kimseye yapmadığını bu adama yapıyorsun" dediler. Peygamberimiz de "Evet, bu zat kavminin büyüğüdür. Size bir kavmin büyüğü geldiğinde, ona ikram ediniz (kıymet veriniz, değer veriniz)." buyurdu. (*İbn Mace*)

Burada büyüklükten kasıt yaş, makam, ilim, fazilet ve sanat gibi özelliklerdir.

30. Kanaat

Kanaat, kişinin Allah'ın kendisine dünya nimeti olarak verdiği paya rıza göstermesidir. Elinde bulunanla yetinme, dünya nimetlerinden kısmetine razı olma; hırs, tama' ve israftan kaçınmadır.

Cabir (ra) Peygamber (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Kanaatkâr olmanız gerekir. Muhakkak ki, kanaat tükenmez bir maldır." (*Taberani*)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Müminlerin hayırlısı kanaatkâr olan, şerlisi de tamakar olan-
dır.” (Deylemi)

“(Dünyevi yönden) kendinizden aşağı olanlara bakınız, siz-
den yukarıda olan (varlıklı, zengin) kimselere bakmayınız.
Bu, Allah'ın size verdiği nimetleri hor görmemeniz için daha
uygun bir harekettir.” (Müslim, Tirmizi)

Ebu Umame şöyle demiştir:

Salebe b. Hatıb Peygamberimize gelerek: “Ya Resûlallah! Allah'ın
beni rızıklandırması için Allah'a dua et” dedi. Resûlullah (sav)
de ona “Yazık sana ey Salebe! Şükrünü eda ettiğin az (mal),
şükrünü eda edemediğin çok (maldan) hayırlıdır” buyurdu.
(Taberani, Bagavi, Baverdi, İbn Kani)

“Az olup da yeten, kâfi gelen, çok olupda insanı (Allah'dan)
alıkoyandan daha hayırlıdır.” (Ebu Ya'la)

Sehl b. Sa'd ra şöyle demiştir:

Bir adam Peygamber (sav)'e geldi ve “Ey Allahın Resulü! Bana
öyle bir amel göster ki, onu yaptığım zaman, hem Allah beni sev-
sin, hem de insanlar beni sevsin” dedi. Resûlullah (sav) “Dün-
yaya değer verme Allah seni sevsin. İnsanların ellerinde olan
şeylere değer verme (gözünü dikme) insanlar da seni sevsin”
buyurdu. (İbn Mace, Hâkim, Beyhaki)

İktisad bölümüne de bakınız.

31. Lâtime, mizah

Latife; şaka, hoş a giden güzel söz demektir. Karşıtı, "ciddiyet" tir. Eğlence ve iltifat için yapılan ve hiç bir kimsenin gönlüne dokunmayan latifeler caizdir. Yeter ki hoş olsun, gereğinden fazla olmasın.

İkinci
Kısım

GÜZEL
HASLETLER

134

Şaka ayrıdır, istihza (alay) ayrıdır. Fakat çoğu zaman bu ikisi birbirine karıştırılır. İkisi arasında şöyle bir fark vardır: Şakada muhatabı rencide etmemek, memnun etmek, tebessüm ettirmek ön plana çıkar. Bu halde kalmak şartıyla şakalar -eski tabirle latifeler- dostlukları pekiştirir, sohbetlerin daha tatlı olmasına vesile olur. Bu tarz şakalar, latifeler caizdir. Alayda, istihzada, muhatabı küçümseme, hakaret, rezil etme ön plana çıkar. İstihzalar haramdır. Bazı şakalar üstü örtülü -nazik- istihzalardır ki, onlar da caiz değildir.

Peygamberimiz (sav)'in de zaman zaman sahabeleriyle şakalaştığı olmuştur. Onun şakalarına baktığımızda, şakalarının oldukça nezih ve ölçülü olduğunu görürüz. Şöyle der: "Ben de sizin gibi bir beşerim, şaka yaparım." "Ben şaka yaparım, fakat haktan başka bir şey söylemem" (*Kenzü'l-Ummal*, hn: 8320, 8329)

Şakalar, latifeler dostluğu, samimiyeti, neşeyi artırır. Fakat fazla atılan tuz yemeği yenmez hale getirdiği gibi, ölçüye dikkat edilmezse şakalar, dostluk ve samimiyeti bitirebilir. Eskilerin dediği gibi, "Latife, latif gerektir."

Şakaları şaka olmaktan çıkaran iki husus vardır: Birincisi, şaka ile alay arasındaki farkı bilmeyen kişilerin "Şaka yapıyorum" diyerek muhatapla alay edip, onu tahkir etmesidir. Bu durum muhatabı kırar, sinirlendirir ve onun da tahkir etmesine, dolayısıyla aranın bozulmasına sebep olur. Bu yüzden Peygamberimiz (sav)

“Kardeşinle münakaşa etme ve ona (aşırı derecede) şaka da yapma!” (Tirmizi) buyurmuştur. Hz Ali de “Şaka, kin ve düşmanlığı netice verir” demiştir.

Şakaları şaka olmaktan çıkaran ikinci konu da, seviyesiz, müna-sebetsiz insanlara şaka yapmaktır. Siz seviyeli nezih şaka yapıyor olabilirsiniz. Fakat muhatabınız nerede susup, nerede konuşu-lacağını bilmeyen biriye, siz ölçülü bile olsanız, onlar ölçüye riayet etmez, sizin nezih şakalarınıza, kaba şakalarıyla mukabele ederler ve ortalığı karıştırırlar.

32. Merhamet, şefkat

Merhamet; acıma, esirgeme, koruma, insanı başkalarına iyilik ve yardım etmeye yönlendiren acıma duygusudur. Tüm yaratılmış-lara sevgi ile yaklaşma, onları kötülüklerden koruma ve kurtar-ma, zor durumlarında yardım etme, bağışta bulunma, affetme gibi iyi huy ve davranışların başlıca nedenidir. İnsanlardaki mer-hamet, Allah’ın rahmet ve merhametinin bir tecellisi, bir yansı-masıdır.

Kur’ân’da Allah’ın “Erhamürrahimin” yani merhametlilerin en merhametlisi olduğu bildirilir. Değişik ayetlerde de Allah’ın merhametinden bahsedilir. Bir ayet şöyledir: “*Azabıma dile-diğim kimseyi uğratarım, rahmetim ise, herşeyi kaplamıştır; bunu Allah’a karşı gelmekten sakınanlara, zekât verenlere -ki onlar ayetlerimize de iman ederler- yazacağım.*” (A’raf, 156)

Kur’ân’da Peygamberimiz (sav)’in de “âlemlere rahmet” olarak gönderildiği haber verilir. İnsanlık âlemine örnek olan onun

sahabeleri de Kur'ân'da "*Kendi aralarında merhametlidirler.*" (Fetih, 29) ifadeleriyle övülmüşlerdir.

Merhametle ilgili Peygamberimizin bazı hadisleri şöyledir:

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Allah merhameti 100 kısım yaptı. 99 kısmını kendi katında tuttu, bir tanesini yeryüzüne indirdi. Bütün yaratılmış mahlûklar işte bu bir aded merhametle birbirlerine merhamet ederler, hatta at yavrusunu emzirirken, rahatsız olmasın diye ayağını kaldırır. (Bu bile o bir aded merhametin tecellisindendir.)" (Buhari, Müslim)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Allah mahlûkatı yarattığı zaman kendi katındaki arşın üzerindeki kitabına (levh-i mahfuza) şöyle yazdı: 'Muhakkak ki merhametim gadabıma, öfkeme galip gelir.'" (Buhari, Müslim)

Müslim ve Ahmed'in bir rivayetinde "Rahmetim gadabımı, öfkemi geçti" denilmiştir.

Cerir b. Abdullah (ra) Peygamber (sav)'den şöyle rivayet etmiştir.

"Kim insanlara merhamet etmezse, Allah da ona merhamet etmez." (Buhari, Müslim)

Ebu Hüreyre (ra) şöyle demiştir:

Peygamber (sav)'e "Ya Resûlallah! Müşriklere beddua et!" denildi. O da "Ben lanet edici olarak gönderilmedim. Ben, rahmet olarak gönderildim" buyurdu. (Beddua etmeyi kabûl etmedi.) (Buhari, Müslim)

Ebu Musa (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Merhametli olmadıkça (hakiki bir şekilde) iman etmiş olmazsınız.” “Ey Allah’ın Resûlü, hepimiz merhametliyiz.” dediler. “Bundan maksad ailenize olan merhametiniz değil, bilakis umuma (bütün insanlara, hayvanlara) olan merhamettir.” (Taberani)

Ebu Hureyre ra Rasûlullah (sav)’den şöyle nakletmiştir:

“Bir adam yolda yürürken çok susamıştı. Yolda rastladığı kuyuyu indi ve suyundan içti. Kuyudan çıktığında susuzluktan dilini çıkarıp soluyan, susuzluktan toprağı yalayan bir köpek ile karşılaştı. Yolcu (kendi kendine) “Bana erişen hararet ve susuzluğun benzeri bu hayvana da erişmiş” dedi ve kuyuya inip ayakkabısına su doldurdu. Sonra (kuyudan çıkarmak için) ayakkabıyı ağzı ile tuttu. Sonra çıktı ve köpeğe su içirdi. Bu yaptığından dolayı Allah o kulunu beğendi ve onun günahlarını affetti.” Sahabîler “Ya Rasûlallah! Hayvanlara yaptığımız iyilikten dolayı bize mükâfat var mıdır” dediler. Resûlullah “Her yaş ciğer (sahibi canlı) için (yapılan iyilikte) sevab vardır” buyurdu. (Buhari, Müslim)

33. Muavenet, teavün

Muavenet; yardımlaşmak, insanların birbirine yardımda, iyilikte bulunması demektir. “teâvün” kelimesiyle eş anlamlıdır. İnsanlar sürekli olarak birbirinin yardımına muhtaçtır. Bu, toplu yaşayışın bir gereğidir.

İslâm dini yardımlaşmaya ve sosyal adâlete büyük önem vermiştir. Zekât, sadaka, borç verme, yemin keffaretinde yoksulu

dourma gibi esaslar, zenginle yoksul arasındaki yardımlaşmaya süreklilik kazandıran örneklerdir. Bu örneklerin içerisine, tarih boyunca eğitim ve sağlık hizmetlerinde toplumdaki yetim, öksüz ve dulları gözetmede büyük görev üstlenen ‘vakıflar’ da ilâve edilebilir. Hatta vakıflar, insana hizmetin ötesinde, kanadı kırıldıği için uçamayan kuşu koruyacak kadar her türlü merhametin ve desteğin sembolü olmuştur. Diğer yandan takva sahipleri, toplumdaki yoksulları, kendilerine ecir ve manevi derece kazandıran bir nimet gibi görerek bağrına basmıştır. ⁵

Bu konuda bazı ayet ve hadisler şöyledir:

“İyilik ve takva üzerine yardımlaşın; günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın; Allah’tan korkun. Şüphe yok ki Allah azabı şiddetli olandır.” (Maide, 2)

“İnkâr edenler birbirlerinin dostudurlar. Eğer siz bunu (birbirinizle dostluğu) yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat olur.” (Enfal, 72)

Ebu Musa (ra) Peygamber (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Bir müminin diğer mümine karşı durumu bir binanın birbirini destekleyen tuğlaları gibidir. (Onlarda birbirlerine destek olurlar.)” (Buhari, Müslim)

Cabir (ra) Peygamber (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Mümin başkalarıyla ülfet eder (dostluk kurar) ve ülfet edilir. Başkalarıyla dostluk kurmayan, kurulmayan kimselerde hayır yoktur. İnsanların hayırlısı da insanlara faydalı olandır.” (Taberani)

5. Şamil İslam Ansiklopedisi, Muavenet Maddesi.

“Kim kardeşinin ihtiyacını gidermek için yürür ve ihtiyacını giderirse, bu yaptığı onun için iki ay oruç tutmasından daha hayırlıdır.” (Taberani, Hâkim)

“Yaratılmış bütün varlıklar (sanki) Allah’ın ailesi gibidir. İnsanların Allahu Teâlâ’ya en sevimli olanı da, ailesine iyilik yapandır.” (Hatib, Bezzar, Taberani)

İkinci
Kısım
GÜZEL
HASELTİLER

139

34. Muhabbet

Muhabbet, sevgi demektir. Müminler arası muhabbet pek çok ayet ve hadisde teşvik edilmiştir. Bu konudaki bazı hadisler şöyledir:

Ebu Hüreyre (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Nefsimi kudret elinde tutan zâta yemin olsun ki, imân etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de imân etmiş olmazsınız! Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz şeyi size haber vereyim mi? Aranızda selamı yaygınlaştırın!” (Müslim, Ebu Davud, Tirmizi)

Mu’az İbnu Cebel (ra) Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

Allah Tebâreke ve Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu: “Benim için birbirlerini sevenlere, benim için bir araya gelip meclis kurarlara, benim için birbirlerini ziyaret edenlere ve benim için birbirlerine harcamada bulunanlara sevgim vacip olmuştur.” (Malik)

Ömer (ra) Resûlüllah (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Allah’ın kulları içinde bir kısım insanlar var ki, onlar ne peygamberlerdir ne de şehidlerdir. Üstelik kıyamet günü Allah katındaki makamlarının yüceliği sebebiyle peygamberler de, şehidler de onlara gıpta ederler.” Orada bulunanlar “Ey Allah’ın Resûlü! Onlar kim, bize haber ver!” dediler. Peygamber (sav) de şöyle buyurdu: “Onlar, aralarında ne kan bağı, ne de birbirlerine bağışladıkları bir mal olmadığı halde, Allah’ın ruhu (Kur’ân) ile birbirlerini sevenlerdir. Allah’a yemin ederim, onların yüzleri mutlaka nurdur. Onlar bir nur üzeredirlere. Halk korkarken, onlar korkmazlar. İnsanlar üzülmürken, onlar üzülmezler. Ve şu ayeti okudu: “*Haberiniz olsun Allah’ın velileri (dostları) var ya! Onlara ne korku var, ne de onlar üzülecekler.*” (Yunus 62) (Ebu Davud)

“Cennette dışı içinden, içi dışından görünen oda(lar) (saraylar) vardır. Allah onu kendisi için birbirlerini sevenler, birbirlerini ziyaret edenler, birbirlerine harcamada bulunanlar için hazırladı.” (Taberani)

Nu'man b. Beşîr (ra)'dan rivayet edilmiştir. “Resûlüllah (sav) buyurdular ki:

“Birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamette, birbirlerine şefkatte müminlerin misâli, bir bedeninin misâlidir. Ondan bir uzuv rahatsız olsa, diğer uzuvlar uykusuzluk ve hararette ona iştirak ederler.” (Buhari, Müslim)

Ebu Umame (ra) anlatıyor: Resûlüllah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Kim Allah için sever, Allah için buğzederse, Allah için verir, Allah için menederse o imanını kemale erdirmiş demektir.”
(Ebu Davud)

Ebu Zerr (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Amellerin en faziletlisi Allah için sevmek, Allah için buğzettir.” (Ebu Davud, Ahmed)

Ebu Hüreyre (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Allahü Teâlâ bir kulu sevdiğinde Cebrâîl’e: ‘Allah falanı seviyor, onu sen de sev!’ der. Onu Cebrâîl de sever. Sonra Cebrâîl, sema ehline: ‘Allah falanı seviyor, onu siz de sevin!’ diye nidâ eder; derken, bütün sema ehli de onu sevmeye başlar. Sonra onun için arz (halkı arasına hüsn-ü kabûl) konur. (Allah) bir kula buğzettiğinde Cebrâîl’e: ‘Ben falancaya buğzettim sen de buğzet!’ diye seslenir. Ona Cebrâîl de buğzettmeye başlar. Sonra Cibrîl sema ehline nidâ eder: ‘Allah falan kimseye buğzetti, siz de buğzedin!’ Sonra yeryüzünde de onun için buğz yerleşir.” (Tirmizi, Müslim)

Hiz. Ebu Zerr (ra)’dan rivayet edilmiştir:

Ebu Zerr “Ey Allah’ın Resûlü! Kişi, bir kavmi sever, fakat onların amelini işleyemezse, (onun durumu nedir)?” diye sordu. Resûlullah (sav) “Ey Ebu Zerr, sen sevdiğinle berabersin!” dedi. Ebu Zerr “Ben Allah ve Resûlünü seviyorum” dedi. Resûlullah da “Sen sevdiğinle berabersin!” Ebu Zerr aynı sözü tekrarladı, Resûlullah da tekrarladı. *Tirmizinin rivayetinde* “Kişi sevdiğiyle beraberdir” denilmiştir. (Tirmizi, Ebu Davud)

Ebu Hüreyre (ra) anlatıyor: Resûlullah (sav)'in şöyle söylediğini işittim:

“Dostunu severken ölçülü sev, günün birinde düşmanın olabilir. Düşmanına da buğzunu ölçülü yap, günün birinde dostun olabilir.” (Tirmizi)

İkinci
Kısım

GÜZEL
HASLETLER

142

35. Muhasebe, murakabe

Muhasebe, hesaplama, karşılıklı hesap görme demektir. Tasavvufta, -daha çok- kişinin işlediği günahlardan dolayı nefsini hesaba çekmesi manasında kullanılmıştır. Murakabe ise, kişinin nefsinin kontrol altında tutulması demektir. Murakabe için, “İh-san, Allah’ı görüyormuş gibi ibadet etmendir. Her ne kadar sen onu görmüyorsan da o seni görüyor” hadisine uygun hareket etmektir de denilmiştir.

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

“Ey iman edenler! Allah’tan sakının; herkes yarına ne hazırladığına baksın; Allah’tan sakının, çünkü Allah işlediklerinizden haberdardır. Şu kimseler gibi olmayınız ki, onlar Allah’ı unuttular, Allah da onlara kendi nefislerini unutturdu. Onlar, yoldan çıkmış kimselerdir.” (Haşr, 18-19)

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

“Akıllı kimse nefsini hesaba çeken ve ölüm sonrası için amel eden kimsedir. Aciz (ahmak) ise, nefsanî arzulara tabi olup, Allah hakkında (Allah beni affeder gibi) boş temennilerde bulunur.” (Tirmizi)

Bu konuda Hz. Ömer (ra)’de “Hesaba çekilmeden önce nefsinizi hesaba çekiniz!” demiştir. Tabiinden Meymun b. Mihran da

“Kişi bir tüccarın ortağını hesaba çekmesi gibi, nefsinin hesaba çekmeden müttakilerden olamaz” der.

36. Mücahede (nefis terbiyesi)

Mücahede; gayretle çalışma, çaba gösterme demektir. Mücahadenin bir diğer adı da ‘cihad’dır. Cihad nefisle, fasıklarla ve kâfirlerle olur. Allah yolunda savaşıma ‘mücahid’ denir. Düşmanlarla cihadı ibadetler bölümünde zikrettiğimizden, burada nefisle cihad üzerinde duralım.

Cenab-ı Hak Kur’ân’da bir kısım insanların ‘heva’larını ilah edindiğini bildirir:

“Hevasını ilah edineni gördün mü?” (Furkan, 43)

“Artık kim azmış ve dünya hayatını tercih etmişse, şüphe yok ki onun varacağı yer cehennemdir. Ama Rabbinin huzurunda durmaktan korkmuş ve nefsinin kötü arzularından men etmiş kimseye gelince, şüphe yok ki onun sığınacağı yer cennettir.” (Naziât, 38-41)

Ebu Ümame (ra)’dan Peygamberimizin (sav) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Allah katında, semanın gölgesi altında tapınılan (batıl) ilahlar içerisinde, kendine tabi olunan hevedan (nefsanî arzular-dan) daha büyüğü (ve gazap edileni) yoktur.” (Taberani, İbn Ebi Asım)

Cabir (ra)’dan rivayet edilmiştir:

(Peygamberimiz cihaddan dönen sahabelerine) “Hayırlı bir dönüşle küçük cihaddan, büyük cihada döndünüz” buyurdu.

“(Büyük cihad) nedir?” dediler. Peygamberimiz “Kulun nefsanî arzularıyla yaptığı cihaddır” buyurdu. (*Deylemi*)

Fudale b. Ubeyd Peygamberimiz (sav)’in veda haccında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Size mümini haber vereyim mi? (Mümin) insanların mal ve canları konusunda kendisine güvendikleri kimsedir. Müslim de dilinden ve elinden insanların selamette kaldığı kimsedir. Mücahid, Allah’a itaat hususunda nefsiyle cihad eden kimse-
dir. Muhacir de hata ve günahlardan hicret eden kimsedir.”
(*Ahmed, Taberani*)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Cehennem nefsin hoşuna giden şeylerle çevrelenmiş, Cennet ise, nefsin hoşuna gitmeyen şeylerle çevrelenmiştir.” (*Buhari*)

37. Müdara

Müdara; insanları idare etme, kendisinden zarar gelme ihtimali olan kimseye karşı, yüzüne gülme, görünüşte dost olmak, açıkça ona düşmanlık yapmamak demektir. Din esaslarına uygun olarak yapılan müdara iyidir, başarıya sebebidir. Buna idare-i maslahat da denilmiştir.

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

“İnsanları idare etmek sadakadır.” (*Taberani, Beyhaki*)

“İmandan sonra aklın başı insanları idare etmektir.” (*İbn Ebi'd-Dünya*)

“Ben farz namazlarla emrolunduğum gibi insanları idare etmekle de emrolundum.” (Deylemi)

Hız. Âişe şöyle anlatır: “Bir gün, bir adam Resûlullah’ın yanına girmek için izin istedi. (O’nun ismi zikredilince) Peygamberimiz: “Aşiretinin ne kötü adamı” dedi. Sonra da: “Müsaade edin girsin!” buyurdu. Adam huzuruna girince, ona yumuşak bir üslubla konuştu. (Adam gidince): “Ey Allah’ın Resûlü, ona mülâyim bir dille konuştun; hâlbuki daha önce hakkında söylediğini söylemiştin” dedim. Bana: “Kıyâmet günü, Allah katında, makamca insanların en kötüsü, dil ve davranışlarının kabalığından kaçınarak insanların terkettiği kimsedir” buyurdu. (Müslim, Ebu Davud, Tirmizi)

Peygamberimiz (sav) etrafında pek çok münafık olduğu halde açıkça onlara tavır almamış, onları idare etme cihetine gitmiştir. Peygamberimiz kendisine gelip konuşan münafıkların yalanlarını yüzlerine vurmaz, inanmış görünür, onları idare ederdi. Peygamberimizin münafıkları idare yollu davranışları, İslâm davasının selameti açısından büyük önem arz ediyordu. Çünkü bazan kötülük şahsın yüzüne vurulmazsa yavaş yavaş kötülüğü terketme ihtimali vardır. Fakat teşhir edildiği takdirde, kötülüğü yapan kimsenin hiddetini tahrik eder, fenalığını açıktan ve daha fazla yapmasına sebep olur.

Hülasa; düşmanlarımız bize açıkça düşmanlık etmedikleri müddetçe, bizim de onlara karşı davranışlarımız ölçülü olmalıdır. Lüzumsuz yere onlara kaba davranıp düşmanlık ederek, onları kendi aleyhimize geçirmek şer’an doğru olmadığı gibi, aklen de doğru değildir.

Fakat belli bir maslahat olmaksızın, bir menfaat için, herhangi bir kimsenin makamından ve servetinden dolayı yüzüne gül-

mek, ona müdarada bulunmak çok kötüdür. Böyle bir davranışa, temellük, tabasbus, müdahane (yağcılık), yaltaklanmak, dal-kavukluk denir ki, insaniyete asla yakışmaz. Dinen yasak, aklen de çirkindir.

İkinci
Kısım

GUZEL
HAYALİLER

146

38. Münazara, mücadele

İslâm âlimleri, tartışmayı münâzara ve cedel olmak üzere iki kısma ayırmışlardır. Tartışılan bir konuda doğruyu ortaya çıkarmak için karşılıklı konuşmaya ‘münazara’, hasmını susturmak için yapılan tartışmaya ise ‘cedel’ denilmiştir. Cedelin tartışmada kendi fikrini kabul ettirip hasmı, muhatabı yenme, susturma tarzındaki yapısı, İslam ahlâkıyla bağdaşmadığı için âlimler cedeli hoş görmemişler, bazı ayet ve hadislerden yola çıkarak yasaklamışlardır. Fakat münazarada gaye, sadece hakikati ortaya çıkarmak olduğundan teşvik edilmiştir. Buna işareten Taşköprülüzade, “Demişlerdir ki, bir saat münazara bir ay mütalaadan hayırlıdır” der.

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

“Onlarla en güzel şekilde mücadele et!” (Nahl, 125)

Âlimler ayetteki “en güzel şekilde” ifadesini, mücadelelerin muhatabı rencide etmeden, delil ve ispata dayalı, muhatabı ikna edici olması gerektiğine işaret olarak tefsir etmişlerdir.

Peygamberimiz (sav) de şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse haksız iken münakaşayı terk ederse, ona, cennetin kenarında bir köşk inşa edilir. Bir kimse de, haklı olduğu halde mücadeleyi terk ederse, onun için de cennetin ortasında bir köşk inşa edilir. Bir kimse, ahlâkını güzelleştirirse, onun

için de cennetin en yüksek yerinde bir köşk inşa edilir.” (*Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mâce, Beyhakî*)

“Kim ilmi, sırf âlimlere karşı tartışmak ve övünmek, cahillerle münakaşa etmek (onları susturup ilmini göstermek) ve insanların teveccühünü kazanmak için öğrenirse, Allah onu cehenneme koyar.” (*Tirmizi*)

İbn Abbas (ra) “Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra fırkalara ayrılıp, ihtilafa düşenler (yahudi ve hristiyanlar) gibi olmayın.” (*Ali İmran, 105*) ayetini şöyle tefsir etmiştir: Cenab-ı Hak bu ayette müminlere cemaat olmayı emredip, ihtilaf ve ayrılıktan da menetmiştir. Ve onlara “Sizden öncekiler ancak Allah’ın dininde münakaşa ve husumet yüzünden helak oldular” diye haber vermiştir. (*İbn Cerir, İbn Ebi Hatim*)

“Hidayete nail olmuş ve hidayet üzere olan bir kavim, birbiriyle mücadele, münakaşa etmedikçe dalaletе düşmez.” Sonra Resûlullah (sav) (bu sözüne delil olarak) “Onlar, sadece seninle mücadele etmek için onu misal verdiler...” (*Zuhruf, 58*) ayetini okudu. (*Tirmizi, İbn Mace, İbn Ebi'd Dünya*)

39. Müsamaha

Müsamaha, hoşgörölü olma, farklı görüş ve davranışları tahammülle karşılama, önemli olmayan hata ve kusurları hoş görme, aldırış etmeme ve bağışlama demektir.

Cabir (ra) şöyle der: Peygamber (sav)’e imanı sordular; o da “(İman), sabır ve hoşgörüdür” buyurdu. (*Ahmed, Ebu Yala, Taberani*)

“İmanın en üstünü, sabırlı ve hoşgörülü olmaktır.” (Buhari)

“(Ticarette) alırken müsamahakâr, satarken müsamahakâr olan (muhatabına yumuşak davranan) kula Allah merhamet etsin!” (Buhari, İbn Mace)

“Allah bir adamı, alırken ve satarken insanlara müsamahakâr (hoşgörülü, anlayışlı) olduğu için cennetine koydu.” (İbn Mace)

Hiz. Enes (ra) şöyle der: Ben küçük bir çocukken Resûlullah (sav)’e on yıl hizmet ettim. Yaptığım işler, her zaman haliyle onun istediği gibi olmuyordu. Buna rağmen yaptığım işten dolayı o bana katiyen “Üf!” bile demedi. Yaptığım bir işten dolayı bana “Bunu niye yaptın?” veya “Bunu niye yapmadın?” demedi. (Ebu Davud)

40. Nezaket

Nezaket, herkese karşı güler yüzlü olmak, kibar olmak, başkalarını rahatsız edici davranış ve hareketlerden kaçınmak demektir.

Pek çok ayet ve hadisde müminler hem kendi aralarında, hem başkalarına karşı yumuşak ve nazik olmakla emrolunmuşlardır.

Bir ayet şöyledir:

“İnsanlara güzel söz söyleyin!” (Bakara, 83)

(Tabiinden) Atâ’ İbni Yesar şöyle söylemiştir:

Abdullah İbni Amr İbni’l-As (ra)’la karşılaştım ve ona “Resûlullah (sav)’in Tevrat’da bulunan sıfat(lar)ından, bana haber ver” dedim.

O da şöyle dedi. “Olur (anlatayım). Allah’a yemin ederim ki, o Kur’ân’da geçen bazı sıfatlarıyla, Tevrat’da da vasıflandırılmıştır. (Tevratta onun hakkında şöyle denilmiştir.) “Ey Peygamber! Seni, (insanlara) şahid, bir müjdeci ve bir korkutucu, ümmiler için de bir koruyucu olarak gönderdik. Sen benim kulum ve Resûlümsün. Sana mütevekkil ismini verdim. (Muhammed) kötü ahlâklı, kaba, sert sözlü değildir. Çarşılarda bağırıp çağırmaz, kötülüğe kötülükle karşılık varmez. Bilakis affeder ve bağışlar. Allah onunla, yoldan çıkmış milleti, “Lâ İlahe İllallah” diyerek düzeltmedikçe, kör kalpleri, sağır kulakları, kapalı kalpleri açmadıkça onun ruhunu almayacaktır.” (Buhari, Ahmed)

İbnu Mes’ud (ra) anlatıyor: Resûlüllah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Dikkat ediniz! Kendisinin ateşe, ateşin de kendisine haram kılındığı kimseyi size haber vereyim. (Mümin olupda, insanlara) yakın, yumuşak huylu ve kolaylık gösteren her kimseye (ateş) haram kılınmıştır.” (Tirmizi)

Harise b. Vehb (ra) Resûlüllah(sav) şöyle derken işittim demiştir:

Dikkat ediniz! Size cehennemlikleri haber vereyim mi? Sert, insafsız, kaba, cimri, kibirli olan bütün insanlardır.” (Buhari, Müslim, Tirmizi)

(عتل) kelimesi; sert, insafsız, kaba saba, iri yarı, koca karınlı, çok yeyip, içen, aşırı düşmanlık yapan, katı kalpli, sert manalarına gelmektedir.

(جواظ) ise; kibirli bir eda ile yürüyen, kaba ve iri, çok sözlü, şamatacı, boşboğaz, daima mal toplayıp kimseye vermeyen, bağırıp, çağırarak, kibirli kişi manalarına gelmektedir.

41. Râbîta-i mevt

Râbîta-i mevt, ölümle irtibat kurmak, ölümü hatırlamak, düşünmek manasına gelir.

Üstad Bediüzzaman ölümü daima hatırlamanın ehemmiyeti hakkında şöyle der:

“İhlâsı kazanmanın ve muhafaza etmenin en müessir bir sebebi, râbîta-i mevttir. Evet, ihlâsı zedeleyen ve riyaya ve dünyaya sevkeden, tûl-u emel (uzun emeller) olduğu gibi; riyadan nefret veren ve ihlâsı kazandıran, râbîta-i mevttir. Yani ölümünü düşünüp, dünyanın fânî olduğunu mülâhaza edip, nefsin desîselerinden kurtulmaktır. Evet, ehl-i tarikat ve ehl-i hakikat, Kur’ân-ı Hakîm’in كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ “*Her nefis ölümü tadacaktır*” (Al-i İmran, 185), إِنَّكَ مَيِّتٌ وَأَنْهُمْ مَيِّتُونَ “*Sen öleceksin, onlar da ölecekler*” (Zümer, 30) gibi ayetlerinden aldıkları dersle, râbîta-i mevti sülûklarında esas tutmuşlar; tûl-ü emelin kaynağı olan tevehhüm-ü ebediyeti (sonsuzca kadar yaşayacağım düşüncesini) o râbîta ile izale etmişler.”⁶

Sehl b. Sa’d (ra) şöyle demiştir:

Cibril (as) Peygamber (sav)’e geldi ve şöyle dedi: Ey Muhammed! Ne kadar yaşarsan yaşa, öleceksin. Dilediğin ameli yap, muhakkak ki onun karşılığını bulacaksın. Dilediğin kimseyi sev, muhakkak ki ondan ayrılacaksın. Şunu iyi bil ki, müminin şerefi gece kıyamında (teheccüd namazında), izzeti ise insanlardan istighnasında (onlara ihtiyaçlarını arz etmemektedir).” (Taberani)

“Akıllı, zeki olan kişi nefsinı hesaba çekip, ölümden sonrası için çalışan, amel eden kimsedir. Aciz ise, nefsinin hevasına

6. Lem’alar, Altınbaşak Neşriyat, s. 170 (21. Lem’a, İhlâs Risalesi’nden)

tabi olup, Allah'tan bir takım (boş) temennilerde bulunan kimsedir." (İbn Mace, Tirmizi)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamber (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Lezzetleri kesip, tahrip edeni, yani ölümü çok zikrediniz." (İbn Mace, Tirmizi)

Osman (ra) Peygamber (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Vaiz olarak ölüm yeter, zenginlik olarak da yakîn* yeter." (Taberani)

* Yakîn: İçinde şüphe olmayan, kesin, güçlü iman.

42. Rıfk

Rıfk; yumuşaklık, yavaşlık, nezaket ve tatlılıkla iş yapmak demektir. Bunun zıddı unf (şiddet, sertlik, kabalık) tır ki, katı yürekli olmaktan, sertlik göstermekten, nezakete aykırı davranmaktan ibarettir. İnsan, yumuşaklık sayesinde en güç neticeleri elde edebilir. Düşmanca davranmak yüzünden de, elde edilmesi pek yakın olan şeyleri imkânsız bir hale getirebilir.

Bu konuda bazı ayetler şöyledir:

"İnsanlara güzel söz söyleyin!" (Bakara, 83)

"Kullarıma söyle: (Muhataplarına) en güzel olan (yumuşak ve tatlı) söz söylesinler. Muhakkak ki şeytan (yumuşak konuşmazlarsa) aralarına fesad sokar, aralarını açar. Şüphe yok ki şeytan insan için açık bir düşmandır." (İsra, 53)

"Allah'ın bir rahmeti olarak sen onlara yumuşak davrandın, eğer katı kalpli ve kırıcı olsaydın etrafından dağılır giderlerdi." (Al-i İmran, 159)

Hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur:

Âişe (ra)'dan Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Allah, Refik (yumuşak muamele edici) dir. Her işte yumuşaklığın olmasını sever.” (Buhari, Müslim)

Âişe (ra)'dan Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Rıfk (yumuşaklık) bir şeyde olduğu zaman onu mutlaka süsler, güzelleştirir; bir şeyden de çıkarıldı mı onu mutlaka çirkinleştirir.” (Müslim, Ebu Davud)

“Yumuşaklıktan mahrum olan, bütün hayırlardan mahrum olur.”

Enes (ra) anlatıyor: Resûlüllah (sav) buyurdu:

“Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz; kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız.” (Buhari, Müslim)

Hiz. Âişe (ra) anlatıyor: Resûlüllah (sav) buyurdular ki:

“Kim ümmetime yumuşaklık gösterirse Allah da ona yumuşaklık gösterir. Kim de ümmetime zorluk çıkarırsa Allah da ona zorluk çıkarır.” (Müsned-i Şihab)

Bu konuda Hilm bahsine de bakınız.

43. Sabır

Sabır; acıya katlanma, sıkıntı ve meşakkatlere karşı mukavemet etme, aklın ve dinin gösterdiği yolda sebat etme demektir. Ta-

hammülü zor ve nefse ağır gelen şeylere katlanmak ancak sabır ile olur. Bir hakkı müdafaa ve muhafaza etmek için gösterilen sebat, sabretmekle mümkündür. Allah'ın emirlerini yerine getirmek, aklın ve dinin hoş görmediği ve nefsin meşrû olmayan istek ve arzularına mukavemet edebilmek, hayatta -elde olmadan- başa gelen ve insana büyük elem ve keder veren bela ve musibetlere karşı koyabilmek ve bunların üstesinden gelebilmek için sabırlı olmak ve sabretmeye alışmak gerekir.

Bütün faziletlerin anası, hayatta muvaffak olmanın ve kemale ermenin sırrı, bu güzel özelliktir. Her türlü rezaletin sebebi, sabırsızlık veya gerektiği kadar sabır gösterememektir. Sabır, her faziletin üstünde bir değer taşır. *"Şüphesiz Allah Teâlâ sabredenlerle beraberdir."* (Bakara, 153, 155) ⁷

"Sizi mutlaka biraz korku ve açlık, biraz da mallardan, canlardan ve mahsullerden bir eksiltme ile imtihan edeceğiz. Sabredenleri (cennetle) müjdele. Onlar ki, kendilerine bir musibet geldiği zaman 'Şüphe yok ki biz Allah'a aidiz ve ona döneceğiz' derler. İşte onlara Rablerinden mağfiretler ve bir rahmet vardır ve işte onlar hidayete erenlerin ta kendileridir." (Bakara, 155, 157)

Ali (ra) şöyle demiştir:

"Sabrın imandaki yeri, başın ceseddeki yeri gibidir. Baş kesildiği zaman cesedin diğer kısımları bozulur ve kokar. Sabrı olmayanın (kâmil bir) imanı da yoktur." (Beyhaki)

Ali (ra) anlatıyor: Resûlullah (sav) şöyle buyurdu:

"Sabır üç kısımdır. Musibete sabır, (Allah'a) itaatte sabır, günahlara sabır." (İbn Ebîd-Dünya, Ebuşşeyh, Deylemi)

7. Şamil İslam Ansiklopedisi, Sabır Maddesi.

Abdullah b. Ömer(ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm şöyle buyurdu:

“İnsanların içine girip, onların eziyetlerine sabreden Müslüman, insanların içine girmeyen, eziyetlerine sabretmeyen Müslümandan hayırlıdır.” (Buhari, Tirmizi, İbn Mace)

As’as b. Selame (ra) anlatıyor:

Resûlullah (sav) bir adamı sahabeler içinde göremedi ve onu sordu. O adam Peygamberimize geldi ve “Ya Resûlallah! Ben şu dağa gidip, halvete çekilerek ibadet etmek istiyordum” dedi. Resûlullah (sav) ona şöyle dedi: “Sizden birinin İslami mevkilerden -hoşuna gitmeyen- bir mevkide bir saat sabretmesi, halvete çekilerek yaptığı kırk yıllık ibadetten hayırlıdır” buyurdu. (Beyhaki)

Cabir b. Semure (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm şöyle buyurdu:

“Kim üç çocuğunu defneder, onların acısına sabreder ve bunun mükâfatını Allah’dan alacağını hesap ederse, cennet ona vacib olur.” Ümmü Eymen “İki olursa?” diye sordu. Peygamber (sav) “İki de öyledir” dedi. Ümmü Eymen yine “Bir olursa?” dedi. Peygamberimiz bir müddet sustu ve “Bir de öyledir” dedi. (Taberani)

Muaz b. Cebel (ra) anlatıyor:

Peygamber (sav) “Allahım! Ben senden sabır istiyorum” diye dua eden bir adama rastladı. Ona “(Sen Allah’dan) bela istedin, sen ondan hemen afiyet iste.” dedi. (Ahmed, Buhari “Edebül Müfred” de, Tirmizi)

44. Sadakat

Sadakat; doğruluk ve dürüstlük üzerine kurulmuş samimi ve sağlam dostluk, içten bağlılık ve gerçek dostluk, kalb doğruluğu, samimiyet ve ihlâs anlamına gelir. Doğru muamelede bulunmak, sıdk ve ihlâs ile dostluk etmek, herhangi bir şahsi çıkar ve garazdan uzak ve her yönüyle Allah rızası için halis olan dostluk da sadakattir. Sadakat; daha ziyâde kardeşinin Allah rızası için iyiliğini istemek ve onun hayrını istemek, kardeşlik ve dostlukta hâlis ve samimi olmak anlamlarında kullanılır. Herhangi bir doğruluk ve dürüstlüğe de sadakat denilir. Zıddı hıyanettir. Sıdkın yani doğruluğun zıddı ise, kizb yani yalandır.

Bir hadis-i şerifde buyurulmuştur:

“Bizi aldatan bizden değildir. Hile ve aldatmayı yapanlar cehennemdedirler.” (Taberani)

Sa'd b. Ebu Vakkas (ra)'den rivayet edilmiştir.

“Müminde yalan ve hıyanet haricinde her haslet olabilir.” (Ahmed, Ebu Ya'la)

Ebu Hüreyre (ra)'den rivayet edilmiştir. Peygamberimiz şöyle buyurdu:

“Bir kişinin kalbinde küfür ile iman bir araya gelmez. (Aynı şekilde), sıdk ile kizb (doğru ile yalan), hıyanet ve emanette bir araya gelemezler.” (Ahmed)

45. Sebat ve metanet

Sebat; kararlı olma, sözde durma, ahde vefa etme, bir konuda iyi düşündükten sonra verilen karardan dönmeme anlamlarına gelir.

Sebat, ahlâkî faziletlerden biridir. Bu fazilete sahip kişiler sözünde sâbit, görüşlerinde kuvvetli, işlerinde cesur ve yürekli kimselerdir.

Sebat ve metanet sahipleri yapacakları işleri önceden iyi düşünür, lehinde ve aleyhinde olan bütün sebepleri karşılaştırıp ölçer, tercih sebeplerini bularak karar verir; böyle verilmiş karardan da artık dönmezler. İrade ile ilgili olan bu fazilete sahip olmak büyük bir meziyettir. Ne sevinç, ne üzüntü, ne menfaat, ne de heyecan, kısaca hiç bir şey böyle sebat ve metanet sahibi metin bir adamı kararından döndüremez.

Önderler ve önemli mevkilerde bulunan kişiler sebat ve metanet sahibi olurlarsa, çevrelerindeki insanlar için cesaret ve güven kaynağı durumuna gelirler. Böyleleri, işlerinde daha başarılı olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *“Ey müminler, bir düşman topluluğu ile karşılaştığınız zaman, sebat edin ve Allah'ı çok anın ki, kurtulabilesiniz.”* (Enfâl, 45). Bu ayette, sebat ve metanetin, harpte zafere erişmek ve kurtuluşa ulaşmak hususundaki önemine işaret edilmiştir. Gerçekten de bu ahlâkî fazilete sahip olmayanların doğru karar vermeleri, işlerinde başarılı olmaları, düşmana galip gelmeleri pek güçtür. ⁸

Yanlış bir işte ısrar, sebat ve metanet değil, inattır. Düşmanlıkta, küskünlükte, kinde ısrar bu kısma girer. İnat bir fazilet değil, bilakis noksanlık ve kötü ahlâkın özelliklerindendir.

46. Selamlaşma

Selam; barış, rahatlık, esenlik manalarına gelir. Selamlaşma, Müslümanların birbirleriyle karşılaştıkları zaman, karşılıklı

olarak sağlık ve esenlik dilekleriyle birbirlerine dua etmeleridir. Yani birinin diğerine “Selâmün aleyküm” (Selam sizin üzerinize olsun, Allah her türlü kazâdan ve beladan sizleri korusun!) demesi; diğerinin ise: “Ve aleyküm selâm ve rahmetullahi ve berekatüh” (Allah’ın selâmı, rahmet ve bereketi sizin de üzerinize olsun!) şeklinde cevap vermesidir.

Müslümanlar arasında bir dostluk ve iyi niyet işareti olan selamı vermek sünnet, almak ise farzdır.

Ebu Hüreyre (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Nefsimi kudret elinde tutan zâta yemin olsun ki, iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız! Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz şeyi size haber vereyim mi? Aranızda selamı yaygınlaştırın!” (Müslim, Ebu Davud, Tirmizi)

Ebu Hüreyre (ra)’dan rivayet edilmiştir:

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: “Müslümanın Müslüman üzerinde 6 hakkı vardır.” “Onlar nedir Ya Resûlallah?” diye sordular. Peygamberimiz de şöyle buyurdu:

- Onunla karşılaştığında selam ver,
- Seni davet ettiğinde davetine icabet et,
- Senden nasihat istediğinde ona nasihat et,
- Hapşırduğunda Allah’a hamdettiğinde, “Yerhamükelah!” de,
- Hasta olduğunda onu ziyaret et,
- Öldüğünde cenazesine iştirak et. (Müslim, Ahmed)

Ebu Hüreyre (ra)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (sav) şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz bir meclise vardığında selam versin. Oturduğu meclisten kalkmak istediği zaman da selam versin. Önce verdiği selam, sonraki selamından daha üstün değildir.” (*Ebu Davud, Tirmizi*)

Berâ (ra)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlüllah (sav) şöyle buyurdu:

“İki Müslüman karşılaştıklarında el sıkışırlarsa, birbirlerinden ayrılmadan önce günahları bağışlanır.” (*Ebu Davud*)

47. Sıdk (doğruluk)

Sıdk; her şeyde doğru olma, söz ve fiilin birbirine uygun olması demektir. Bir va'din yerine getirilmesi bakımından sözün doğru olması 'sıdk' olduğu gibi bir olayın haber verilmesi bakımından da sözün doğru olması 'sıdk'tır. Sıdk, peygamberlerin de bir vasfıdır.

“Ey İman edenler! Allah'dan korkun ve sadıklarla (doğrularla) beraber olun!” (Tevbe Suresi, 119)

Onlar ki, yalan yere şahitlik etmezler; boş sözlerle karşılaştıkları zaman, yüz çevirip vakarla geçerler.” (Furkan Suresi, 72)

“Artık o pis putlardan kaçının ve yalan sözden kaçının.” (Hac Suresi, 30)

“(Münafıkların) kalplerinde bir hastalık vardır; Allah da hastalıklarını artırmıştır. Yalan söylediklerinden dolayı onlar için elemli bir azap vardır.” (Bakara suresi, 10)

Bu konuda Peygamberimiz (sav)’in bazı sözleri şöyledir:

Ebu Hüreyre (ra)’den rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

“Münafığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, vaad ettiği zaman, vaadini yerine getirmez, kendisine güvenildiği zaman ihanet eder.” (Buhari, Müslim, Tirmizi)

Münafık, diliyle iman edip, kalbiyle iman etmeyendir. İmanı olan bir kimsede bu 3 haslet olursa ona münafık denmez, fakat “Münafık alametleri var” denilir.

Safvan b. Suleym (ra)’dan rivayet edilmiştir: Resûlullah (sav)’e “Mümin korkak olur mu?” diye soruldu. O da “Evet, (olur)” dedi. “Mümin cimri olur mu?” diye soruldu. Yine “Evet, (olur)” dedi. “Mümin yalancı olur mu?” diye sordular. Peygamber (sav): “Hayır!” (Mümin yalancı olmaz) dedi. (Beyhaki, Malik)

Nevvas b. Sem’an (ra)’den rivayet edilmiştir. Peygamberimiz şöyle buyurdu:

“Seni tasdik eden bir (din) kardeşine, bir sözü anlatırken senin yalancı olman, büyük bir hıyanet olur.” (Ahmed, Ebu Davud)

Abdullah b. Amir (ra)’den rivayet edilmiştir.

Bir gün (çocukluğumda) Peygamber (sav) bizim evimizde iken annem “Gel! Şunu sana vereyim.” diyerek beni çağırdı. Resûlullah (sav) “Ona ne verecektin?” diye sordu. Annem de

“Hurma verecektim” dedi. Resûlüllah(sav): “Dikkat et! Eğer sen ona bir şey vermezsen, (bunu onu aldatmak için söyler-sen) sana bir yalan günahı yazılır” dedi. (Ebu Davud)

Muğire (ra)’den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“Benim namıma yalan söylemek, herhangi biri namına yalan söylemek gibi değildir. Kim kasden benim namıma yalan söylerse, ateşte oturacağı yeri hazırlasın.” (Buhari, Müslim, Tirmizi, Ebu Davud)

İbn Abbas (ra)’den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“Kim rüyasında görmediği bir şeyi, gördüm diyerek yalan söylerse, ahirette ona iki arpa tanesini düğümlemesi emredilir. Hâlbuki onları hiç düğümleyemeyecektir. (Düğümlemeyemediği müddetçe de o cehennemde kalacaktır.)” (Buhari, Tirmizi, Ebu Davud)

Ebu Said El-Hudri (ra)’den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“Doğru, güvenilir tacir (mahşer gününde) peygamberler, sıddıklar ve şehidlerle beraberdir.” (Tirmizi)

Abdurrahman b. Şibl (ra)’den rivayet edilmiştir:

Peygamberimiz (sav), “Muhakkak ki, tüccarlar facirlerdir (günahkârlardır).” dedi. “Ya Resûlallah! Allah alış-verişi helal kılmadı mı?” dediler. O da “Evet (helal kıldı). Fakat onlar yemin eder günaha girerler, konuşur yalan söylerler.” dedi. (Ahmed, Hâkim)

“Bizi aldatan bizden değildir.” (Müslim)

Bir maslahat için tevriye yollu, tevilli konuşmaya müsaade edilmiştir.

Suveyd b. Hanzala (ra)’den rivayet edilmiştir.

Resûlullah (sav)’in yanına gitmek için yola çıktık. Yanımızda Vail b. Hucr da vardı. Yolda onun düşmanları önümüze çıktı ve onu yakaladılar. Ben onun benim kardeşim olduğunu söyledim ve yemin ettim. Onlar da onu bıraktılar. Resûlullah (sav)’e geldik ve ona Vail b. Hucr’u kardeşim diye yemin ederek kurtardığımı anlattım. Resûlullah (sav) **“Doğru söylemişsin, Müslüman Müslümanın kardeşidir”** buyurdu. (Yaptığım şeyi güzel buldu). *(Ebu Davud)*

48. Sılâ-i rahim

Akraba ve yakınları ziyaret etme, hallerini ve hatırlarını sorma, gönüllerini alma demektir.

Sıla-i rahimin birkaç derecesi vardır. En aşağı derecesi akrabalarımıza karşı tatlı sözlü, güler yüzlü olmak; karşılaştığımızda selamlaşmayı, hal hatır sormayı ihmâl etmemek; daima kendileri hakkında iyi şeyler düşünmek ve hayır dilemektir. İkinci derece de ziyâretlerine gitmek ve çeşitli konularda yardımlarına koşturaktır. Bunlar daha çok bedenî hizmetlerdir. Özellikle yaşlıları zaman zaman yoklayarak, yapılacak işleri varsa onları takip etmek kendilerini sevindirecektir. Sıla-i rahimin üçüncü ve en önemli derecesi akrabalara malî yardım ve destek sağlamaktır. ⁹

“Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’tan ve akrabalık bağlarını kesmekten sakının.” (Nisâ, 1)

9. Bkz: Şamil İslam Ansiklopedisi, Sıla-i Rahim maddesi.

Eba Eyyup El-Ensari şöyle der:

Bir adam Peygamberimize “Ya Resûlallah! Benim cennete girmeme vesile olacak bir ameli haber ver” dedi. Resûlullah (sav) de “Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmadan ibadet edersen, namazı kılar, zekâtı verirsin ve sıla-i rahimde bulunursun” buyurdu. (Buhari)

“Kim Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorsa sıla-i rahim yap-sın (akrabalarıyla irtibatını kesmesin!) (Buhari)

“Her kim rızkının bol olmasını ve ecelinin gecikmesini isti-yorsa akrabasını görüp gözet-sin.” (Buhari)

Zerre bt. Ebu Leheb (ra)’dan rivayet edilmiştir:

(Bir gün) “Ya Resûlallah! İnsanların en hayırlısı kimdir?” diye sordum. O da “Rab azze ve celleden en çok korkanı, en çok sıla-i rahim yapanı, iyiliği emredip, kötülükten de nehyedeni-dir.” buyurdu. (Ebuş-Şeyh, Beyhaki)

Cubeyr b. Mut’im (ra), Peygamberimizden şöyle nakletmiştir:

“Akralık bağlarını kesip koparan (sıla-i rahimi terk eden) kimse cennete giremez.” (Buhari)

49. Sır saklama

Sır saklama, en mühim ahlâki özelliklerdendir. Birinin bize gizli kalması şartıyla söylemiş olduğu şahsi veya içtimai şeyler, emanet kapsamına girer. O sırrı ifşa etmek haram olduğu gibi, emanete hıyanet de olur. İnsanlar arası kırgınlıkların, düşman-lıkların çoğu, sır saklayamama yüzünden çıkar.

Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. hazm (ra)'den, Hz. Peygamber (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“İki kişi bir yere oturduklarında emanetle otururlar. Onlardan birisinin arkadaşının (aralarında konuşup da anlatılmasını) çirkin gördüğü bir şeyi ifşa etmesi helal olmaz.” (*Beyhaki*)

Cabir b. Abdullah (ra)'den, Hz. Peygamber (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Bir şahıs başka birine bir şey anlatıp da sağına soluna baktığında o (söylemiş olduğu şey) emanettir.” (*Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed*)

Cabir b. Abdullah (ra)'den, Hz. Peygamber (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Üç meclis haricinde, meclisler emanet yerleridir. (Onlar da) haram bir kanı dökmek, zina, haksız yere başkasının malını gasbetmek.” (*Ebu Davud, Ahmed*)

Meclislerin emanet yeri oluşu, konuşulanların başkalarına anlatılmasının haram olduğunu ifade etmek içindir. Mecliste konuşulanların başka yere taşınması, emanete hıyanet olur.

Muaz b. cebel (ra)'den, Hz. Peygamber (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“İhtiyaçlarınızı temin ederken onu gizlemekle (Allah'dan) yardım isteyiniz. Muhakkak ki her nimet sahibine hased edilir.” (*Deylemi*)

50. Sözünde durma

Ahde vefa kısmına bakınız.

İkinci
Kısım
GÜZEL
HASLETLER
164

51. Şecaat

Şecaat; cesur olmak, yiğitlik, kahramanlık, zorluklar ve tehlikeler karşısında yılmamak, korkmamak, başkalarına zulüm etmemek, fakat kendisine zulmedilmesine de izin vermemek demektir. Kuvve-i gadabiyenin vasat, orta derecesidir. Zıddı, korkaklıktır.

Peygamberimiz (sav) şöyle dua ederdi:

“Allahım! Ben cimrilikten, korkaklıktan, yaşlanıp da bunamaktan, dünya fitnesinden ve kabir azabından sana sığınırım.” (Buhari, Müslim)

52. Tahdis-i nimet, küfran-ı nimet

Tahdis-i nimet, kişinin Allah'ın kendisine olan nimetlerini –övnerek değil- şükrederek anlatması demektir. Küfran-ı nimet ise, kendisinde var olan nimetleri inkâr etmek, nankörlük etmek demektir. Duha Suresinde “*Rabbinin sana olan nimet(ler)ini anlat.*” (Duha, 11) buyrulur tahdis-i nimete teşvik edilmiştir. Peygamberimiz de “Allah'ın nimetini söylemek, anlatmak şükürdür, anlatmamak, gizlemek ise küfran-ı nimettir” (Ahmed) buyurmuştur. Fakat bu nimetleri anlatma iftihar, gurur şekliyle olmamalıdır.

Kur'ân ve sünnet, tahdis-i nimeti övmüş, küfran-ı nimetten sakındırmıştır; ama bu konuda bazı yanlış anlama ve uygulamalar da olabilmektedir. Bazı insanlar tahdis-i nimet yapıyorum diye-

rek kendilerindeki nimetlerle iftihar eder, gururlanırlar, kibirlenirler. Bazıları da tam tersine tevazu yapıyorum zannıyla Allah'ın kendilerine olan nimetlerini inkâr cihetine (küfran-ı nimete) giderler. Bu iki halde İslamiyetçe yasaklanmıştır.

Bu iki halden kurtulmak ancak, insanın kendisinde var olan nimetleri, meziyetleri, faziletleri ikrar edip, fakat bunların sahibinin kendisi olmadığını, bunların Allah tarafından ihsan edildiğini, dolayısıyla meziyet ve faziletlerin hakiki sahibinin Allah olduğunu söylemekle olur.

Meselâ, çok kıymetli, süslü bir elbiseyi biri bize giydirse ve onunla çok güzelleşsek. Halk bize "Mâşâallah! Çok güzelsin, çok güzelleştin." dese, eğer biz tevazu niyetiyle "Hâşâ!. Ben neyim, hiç. Bu nedir, nerede güzellik?" desek, o vakit nimete nankörlük (küfrân-ı nimet) etmiş oluruz. Dolayısıyla elbiseyi bize giydiren şahsa karşı hürmetsizlik etmiş oluruz. Eğer tahdis-i nimet yapıyorum zannıyla "Evet ben çok güzelim, benim gibi güzel nerede var, benim gibi birini gösteriniz." dersek, bu da gurur, kibir, iftihar olur.

İşte gururdan ve nimete karşı nankörlükten kurtulmak için "Evet ben güzelleştim, fakat güzellik elbisenindir ve dolayısıyla bu elbiseyi bana giydirenindir, benim değildir." denilmelidir. Bu, hem tahdis-i nimet, hem de tevazudur.

53. Teenni

Teenni, her hangi bir iş yapılacağında ihtiyatlı davranma, acele etmeme, işin sonunu düşünme, temkinli davranma demektir. Teenni ile sabır, mana bakımından birbirine yakın olmakla beraber, aynı şey değildirler.

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

“Teenni Allah’tan, acele ise şeytandandır.” (Tirmizi)

“Kim teenni ile hareket ederse başarılı olur veya yaklaşır. Kim de acele ederse hata eder veya hataya yakın bir iş yapar.” (Taberani)

54. Tevazu

Tevazu, kendini büyük görmemek, kendinden küçüklere küçük muamelesi yapmamaktır. Bunun zıddı ‘tekebbür’dür. Kendini büyük görmek, bulunduğu derecenin çok üstünde saymak, geçici şeylere güvenerek ona buna çalım satmak ve gururlanmaktır ki, çok kötü bir huydur.

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

(Allahın getireceği kavim) müminlere karşı (son derece) mütevazı, kâfirlere karşı izzetlidir.” (Maide, 54)

İyaz b. Himar (ra)’dan Peygamberimizin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Allah bana birbirinize mütevazı olmanızı vahyetti. Hatta kimse kimseye iftihar etmesin (diye de emretti).” (Müslim, Beyhaki)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim büyükenerek kibirlenirse Allah onu aşağı indirir. Kim de Allah’a olan huşuundan, saygısından mütevazı olursa Allah onu yükseltir.” (Beyhaki)

Hız. Âişe şöyle demiştir: Yoksul bir kadın bana hediye vermek istedi; ben ona acıdığım için kabul etmedim. Daha sonra bunu Resûlüllah (sav)'e anlattım. O da şöyle buyurdu: “Keşke onun hediyesini kabul etseydin de, karşılığında sen de ona bir şey verseydin! Sakın onu hakir görmüş olmayasın! Ey Âişe! Mütevazı ol! Muhakkak ki Allah mütevazı olanları sever, kibirlenlere ise gazab eder.” (*Ebuşşeyh, Deylemi*)

Kibir ve ucub maddelerine de bakınız.

55. Ülfet

Ülfet; insanlarla hoşça geçinme, güzel bir şekilde görüşüp konuşma, dostluk, arkadaşlık, cana yakın olma demektir. İnsanlar toplum içinde yaşadıkları için birbiriyle tanışıp görüşmeye, iyi geçinmeye mecburdurlar. Ülfetin zıddı ‘uzlet’ tir.

Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

“Mümin ülfet eder ve kendisi ile ülfet edilir. Ülfet etmeyen ve kendisi ile ülfet edilmeyen kimsede hayır yoktur. İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olanıdır.” (*Ahmed*)

56. Vaad

Vaad, her hangi bir şeyi yapacağına dair söz vermek demektir. Söz verildiğinde, samimi ve içten olarak o sözü yerine getirmeyi niyet etmek gerekir. Yalan söylemek veya vaadini yerine getirmemek münafıklık alametidir. Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur:

“Vaad (verilen söz) borç gibidir. Vaad edip, arkasından da vaadinden dönene yazıklar olsun! Vaad edip, arkasından da

vaadinden dönene yazıklar olsun! Vaad edip, arkasından da vaadinden dönene yazıklar olsun!” (*İbn Asakir*)

Bir şey vaad edip meşru bir mazeretten dolayı vaadini yerine getiremeyen kimse mazurdur. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurur:

“Kişi kardeşine bir şeyi vaad eder, niyeti de vaadini yerine getirmek olur, fakat (meşru bir mazeretten dolayı) yerine getiremezse, bundan dolayı ona günah yoktur.” (*Ebu Davud, Tirmizi*)

Bir şey vaad ederken “İnşallah” yani “Allah dilerse, izin verirse” denilmelidir.

Peygamberimiz (sav)’e müşrikler bazı sorular sormuşlardı. Peygamberimiz de onlara ertesi gün cevap vereceğini söyledi, fakat inşallah demedi. Bunun üzerine vahiy gecikti. Daha sonra “*Ben yarın şu işi yaparım deme! Ancak Allah dilerse, izin verirse (inşallah yaparım) de!*” (*Kehf, 23, 24*) ayeti nazil oldu.

Bu ayet, halk arasında “Bu işler İnşallah’la, Maşallah’la olmaz” gibi sözlerin de yanlış olduğunu göstermektedir.

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurur:

“Allah birisinin acele etmesinden dolayı acele etmez. İnsanların işinden dolayı da korkmaz. Allah’ın dilediği olur, insanların dilediği değil. İnsanlar bir işin olmasını isterler, Allah da bir işin olmasını ister. İnsanlar hoşlanmasalar da, Allah’ın dilediği olur. Allah’ın yakınlaştırdığını uzaklaştıracak yoktur. Allah’ın uzaklaştırdığını da yakınlaştıracak yoktur. Allah’ın izni haricinde hiçbir şey olmaz.” (*İmam Suyuti, Ed-Dürrü’l-Mensur*)

Ahde vefa bölümüne de bakınız.

57. Vakar

Vakar; ciddi ve ağırbaşlı olma, temkinli davranma, mevki ve kişiliğin gereğini hakkı ile koruma, hafif meşrep olmama anlamlarına gelir.

Halk arasında 'ağırbaşlılık' olarak bilinen vakar, sahibine hürmet duyguları kazandıran bir fazilettir. Vakarın kibre kaçmaması, hatta vakarlı birinin aynı zamanda mütevazı (alçak gönüllü) de olması gerekir. Bu iki huy birlikte bulunduğu zaman tam bir fazilet olur. *"Rahmân'ın öyle kulları vardır ki, onlar, yeryüzünde sükûnetle (vakarla) yürürler"* (Furkan, 63) ayeti ve Rasûlüllah (sav)'in, cemaatle namaza başlanmış bile olsa, camiye gelenlerin koşarak acele etmemesini, vakar ve sükûneti elden bırakmamasını tavsiye eden hadisi (Buhari, Ezan, 21) her Müslümanda bulunması gereken vakarı ifade etmektedir. Peygamberimiz daima, hürmet duygularını davet eden bir vakar ve aynı zamanda sevgiyi celbeden bir tevazu halinde bulunurdu.¹⁰

10. Şamil İslâm Ansiklopedisi, Vakar Maddesi.

ÜÇÜNCÜ KISIM

K Ö T Ü H A S L E T L E R

Üçüncü
Kısım
KÖTÜ
HASLETLER

171

1. Cimrilik

Cimrilik, harcanması gereken malı harcamaktan kaçınmak, para ve malı çok sevdiğinden dolayı, başkasına bir şey vermemek demektir. Aile fertlerinin bakımı, akrabaların görülüp gözetilmesi, fakirlere zekât ve sadakayla yardım edilmesi, dinimizin emrettiği mal ile yapılan ibadetler kısmına girer. Maddi durumu iyi olduğu halde, bu görevlerini yerine getirmeyen bir şahıs, cimrilik yapmış ve günaha girmiş demektir.

Pek çok ayette cimrilik kötülenmiştir. Bu konuda bazı ayetler şöyledir:

“Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme, büsbütün de açıp tumsuz olma. Yoksa pişman olur açıkta kalırsın.” (İsrâ, 29)

“Onlar ki hem cimrilik ederler, hem de herkese cimrilik tavsiye ederler ve Allah’ın kendilerine fazlından verdiği şeyleri de saklarlar. Biz de böyle nimetleri gizleyen nankörlere hor ve rüsvay edici bir azap hazırladık.” (Nisâ, 37)

“Allah’ın lütfundan, fazlından verdiği (bolca) nimetlerde cimrilik edenler, (zekât, sadaka vermeyenler) sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilakis bu onların kötü-

lüğünedir. Cimrilik yaptıkları şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah işlediklerinizden haberdardır." (Al-i İmran, 180)

"De ki, Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız tükenir korkusuyla cimrilik ederdiniz. Hakikaten insan çok cimridir." (İsrâ, 100)

Câbir b. Abdillâh (ra)'dan Resûlüllah (sav)'in şöyle dediği nakledilmiştir:

"Zulümden sakının! Çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklar olacaktır. Cimrilikten de sakının! Çünkü cimrilik sizden öncekileri helak etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye, haramları helâl saymaya sevketmiştir." (Müslim)

"Her sabah gökten iki melek iner. Birisi: 'Allahım! İnfak edene, infak ettiğinin yerine yenisini ver' der, diğeri de: 'Allah'ım! Cimrilik edene de telef ver (malını yok et)' diye dua ederler." (Nesei)

Bu konuda cömertlik ve zekât kısmına da bakınız.

2. Dünya sevgisi

Dünyayı Allah için sevmek güzel, nefsanî arzular itibariyle sevmek yanlış ve tehlikelidir.

Üstad Bediüzzaman şöyle der: "Arkadaş! Dünyanın üç yüzü vardır: **Birisi**, ahirete bakar; onun tarlasıdır. **İkincisi**, Allah'ın güzel isimlerine (Esmâ-yı Hüsnâya) bakar. Onların tecelli ettiği aynalar hükmündedir. (Güneşin nur ismine ayna olması gibi). **Üçüncüsü**, kasten ve bizzat kendi kendine bakar. Bu yönüyle

insanların hevesatına, keyiflerine ve bu fânî hayatın tekliflerine medar olur. Nur-u imanla dünyanın ilk iki yüzüne bakmak, mânevî bir cennet gibi olur. Üçüncü yüz ise, dünyanın fena yüzüdür ki zatî ve ehemmiyetli bir kıymeti yoktur.”¹

Aşağıya, nefsanî arzular yönüyle dünyayı sevmenin yanlışlığına işaret eden ayet ve hadisleri kaydediyoruz.

“Ey insanlar! Rabbinizden korkun ve öyle bir günden sakının ki, (o gün) baba çocuğu namına bir şey ödeyemez; çocuk da babası namına bir şey ödeyecek değildir. Şüphe yok ki Allah’ın vaadi haktır; öyle ise sakın dünya hayatı sizi aldatmasın; sakın o aldatıcı (şeytan) sizi Allah(ın affına güvendirmek) ile aldatmasın.” (Lokman, 33)

Hasan-ı Basri (ra) Peygamberimiz (sav)’den şöyle rivayet etmiştir:

“Dünya sevgisi bütün hataların başıdır.” (Beyhaki)

Kab b. İyaz (ra) Peygamberimiz (sav)’den şöyle rivayet etmiştir:

“Her ümmetin bir fitnesi vardır, ümmetimin fitnesi de maldır.” (Tirmizi)

Seuban (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Yemek yiyenlerin yemek çanağı etrafında toplanmaları gibi, diğer ümmetlerin size karşı ittifak ederek, yardımlaşmaları (ve size hücum etmeleri) yakındır. Biri sordu: “Bizim o gün az olduğumuzdan dolayı mı?” Peygamberimiz şöyle buyurdu: “Hayır, bilakis siz o zaman sayıca çok olacaksınız. Fakat selin sürüklediği çer çöp gibi olacaksınız. Allah düşmanlarınızın

kalbinden sizin korkunuzu çıkaracak, sizin kalplerinize de zayıflık sokacak.” Yine birisi: “O zayıflık nedir Ya Resûlallah!” dedi. Peygamberimiz şöyle buyurdu: “Dünya sevgisi ve ölüm korkusu.” (*Ahmed, Ebu Davud*)

Üçüncü
Kısım
KOTU
HASLETLER

174

Dünyayı Allah için, İslam’a hizmet için sevmekle ilgili bazı hadisler de şöyle:

“Âhireti için dünyasını, dünyası için âhiretini terk eden, ikisini de kazanıncaya kadar sizin hayırlınız değildir. Dünya âhirete ulaştırıcıdır. (Dünyayı terk ederek) insanlara yük olmayınız.” (*Kenzü’l-Ummal, c. 3, s. 238, hn: 6334*)

“İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki; (o zamanda) kimin sarısı, beyazı (yani altını, gümüşü), yoksa yaşama hakkı olmayacaktır.” (*Taberani, Ramuz, 6241*)

“Ahir zaman olduğunda insanların mutlaka dinar ve dirhemi olması gerekir. Ta ki, kişi onlarla dinini ve dünyasını ayakta tutabilsin.” (*Kenzü’l-Ummal, hn: 6333. Taberani’den naklen*)

“Fakirlik ashabım için saadettir. Fakat ahir zamanda mümin için zenginlik saadet olacaktır.” (*Kenzü’l-Ummal, hn: 6338, Rafi’den naklen*)

3. Ene ve enaniyet

‘Ene’ ben demektir. İddia, kibir, gurur, bencillik anlamında kullanılır. ‘Ene’ kelimesinden türetilen ‘enaniyet’ de; benlik, bencilik, gurur, kibirlilik, kendini beğenmişlik manalarına gelir.

Bu konuda kibir, ucub bahislerine bakınız.

4. Gıybet

Gıybet, birisini gıyabında hoşlanmayacağı şekilde anmaktır. Kur'ân'da şöyle buyrulur:

"Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bazıları günahtır; birbirinizin kusurunu araştırmayın; biriniz diğerinizi gıybet etmesin. Sizden bir kimse ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphe yok ki Allah tevvabdır (tevbeleri kabül eder), rahîmdir (merhamet eder)." (Hucurat, 12)

Ebu Hüreyre (ra)'dan rivayet edilmiştir:

Peygamberimiz (sav) "Gıybet nedir bilir misiniz?" diye sordu. Sahabeler "Allah ve Rasülü daha iyi bilir" dediler. Resûlullah (sav): "Kardeşinin arkasından, onun hoşuna gitmeyecek bir şekilde konuşmandır" buyurdu. "Söylediğim şey kardeşimde varsa gıybet olur mu?" diye soruldu. Resûlullah (sav): "Söylediğin şey onda varsa gıybet, yoksa iftira etmiş olursun" buyurdu. (Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai)

Ebu Hüreyre (ra) Resûlullah (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Kim dünyada (gıybet ederek) kardeşinin etini yerse, kıyamet günü kardeşinin ölmüş eti ona getirilir ve: '(Bu kardeşini) hayatta iken nasıl yedinse, ölüsünden de ye!' denilir. O da o etten yer ve yüzünü buruşturarak feryat eder." (Ebu Ya'la, Taberani)

İbn Abbas (ra) şöyle rivayet etmiştir:

Resûlullah (sav) miracda cehenneme baktığında, bir topluluğun kokmuş leşleri yediklerini gördü, Cebrail'e: "Ey Cibril! Bunlar

kimlerdir?” diye sordu. Cebrail (as) da: “Bunlar (gıybet ederek) insanların etlerini yiyenlerdir” dedi. (*Abmet*)

Esmâ bt. Yezid, Peygamberimiz (sav)’ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Mümin kardeşinin ırzına gıybetle tecavüz edildiğinde onu müdafaa eden kimseyi, Allah’ın cehennemden azad etmesi, onun Allah üzerindeki hakkıdır.” (*Ahmed, Taberani, İbn Ebi’l-Dünya*)

Nemime bahsine de bakınız.

5. Gurur

Gurur; büyülenme, kibir, kendini beğenme demektir. Hakkı çiğneyen, insanları küçük gören, kişinin hâlidir. Kendini yüksek ve değerli tutmadır. Kendini başkalarından üstün, başkasını ise aşağı görme hastalığıdır. Övünme, şeref anlamlarında da kullanılır.

Bu bahis için kibir, ucub, mubahat bahislerine bakınız.

6. Hased

Hased; başkasının elinde olan nimetleri çekemeyerek, o nime-tin zevalini, yok olmasını istemektir. Hased öyle kötü nefsanî bir hastalıktır ki, bazı insanları imandan alıkoymuş, cemaat ve milletlerin ihtilaf ve tefrikaya düşmesine sebep olmuştur. Hatta iblisin Allah tarafından lanetlenip kovulması, Adem (as)’a hased etmesinden dolayıdır.

Hasedin bu kötülüğünden dolayı, Cenab-ı Hak “*Haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden, sabahın Rabbine sığınırım*” diye dua edilmesini ümmeti Muhammed’e talim etmiştir.

Kendilerine kitap verilenler (yahudiler ve hristiyanlar), ancak kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki azgınlıktan (hasetten) dolayı ihtilafa düştüler. (Al-i İmran, 19)

“Onlar ancak kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki azgınlıktan (hasetten) dolayı ayrılığa düştüler.” (Şura, 14)

“Aralarındaki azgınlıktan dolayı” (بَغْيًا بَيْنَهُمْ) lafzını tefsir âlimleri ekseriyetle ‘hased’le tefsir etmişlerdir. Ehl-i kitabın ilim sahipleri oldukları halde, ihtilaf ve tefrikaya düşmelerinin, hep hasedden olduğuna işaret eden başka ayetler de vardır. (Bkz: Bakara: 213, Casiye: 17) Bu ayetler ümmet-i Muhammed arasında çıkacak tefrika ve ihtilafın da ‘hased’den olacağına işaret ederek, bizleri ikaz eder.

“Yoksa Allah’ın lütfundan insanlara (Peygambere ve müminlere) verdiği şeylerden dolayı onlara haset mi ediyorlar? Hâlbuki biz İbrahim ailesine de kitap ve hikmet vermiştik ve onlara büyük bir saltanat vermiştik.” (Nisa, 54)

Bu ayet, Yahudiler hakkında nazil olmuştur. Onlar Tevrat’ta ahir zamanda bir peygamber geleceğini okuyup, bekliyorlardı. Fakat o peygamberin kendi içlerinden çıkacağını zannediyorlardı. Kendi içlerinden çıkmayınca hasedlerinden ahir zaman peygamberini inkâr ettiler. Buna işaret eden başka bir ayette şöyledir.

“Allah’ın bazınızı bazınızdakinden üstün kılmaya vesile yaptığı (dini veya dünyevi) şeyleri temennî etmeyin (birbirinize hased etmeyin). Erkeklerle çalışmalarından bir nasîp vardır; kadınlara da

çalışmalarından bir nasîp vardır. Allah'tan lütfunu isteyin! Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir.” (Nisa, 32)

Ebu Hüreyre (ra)’den rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“Hasetten kaçın! Muhakkak ki hased, ateşin odunu yeyip bitirmesi gibi, hasenatı, sevapları yer, bitirir.” *(Ebu Davud, Beyhaki)*

Zübeyr b. Avam (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Diğer ümmetlerin hastalığı size de geldi; hased ve buğz. İşte o tıraş edicidir. Ben saç tıraş eder demiyorum, o dini tıraş eder. Nefsim elinde olan (Allah) a yemin ederim ki, iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Bunu aranızda yerleştirecek bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selamı yaygınlaştırınız.” *(Tirmizi)*

Damre b. Salebe (ra)’den rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“İnsanlar birbirine haset etmedikleri müddetçe hayır üzerindedirler.” *(Taberani)*

Muaviye b. Hayde (ra)’den rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“Sarımsağın balı ifsat etmesi, bozması gibi, hased de imanı ifsad eder, bozar.” *(Deylemi)*

Ebu Hüreyre (ra)’den rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“Bir kulun kalbinde iman ve hased ictima etmez, bir araya gelmez.” *(Beyhaki)*

Enes (ra)'dan Peygamber (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Fakirlik nerdeyse küfür olacaktı. Hased de neredeyse kadere galebe edecekti.” (*İbn Ebi Şeybe, Beyhaki*)

*Asmai (ra) şöyle demiştir: “Bana ulaştığına göre Allah Azze ve Celle şöyle demiştir: Hased eden, nimetimin düşmanı, kaza-
ma (hükmüme) öfkeli, kullarım arasındaki taksimatıma razı
olmayandır.” (Beyhaki)*

*Hasan-ı Basri (ra) şöyle demiştir: “Muhacirlerin ensardan üs-
tün olmalarının sebebi, kalplerinde onlara karşı bir haset ol-
mayışındandır.” (Abdurrezzak, İbn Ebi Şeybe, Abd b. Humeyd,
İbn-ül Münzir)*

Üstad Bediüzzaman şöyle der:

“Hasedin çaresi: Hased eden adam, haset ettiği şeylerin âkıbetini düşünsün. Tâ anlasın ki, rakibinde olan dünyevî güzellik, kuvvet, mertebe ve servet, fânidir, muvakkattir. Faydası az, zahmeti çoktur. Eğer uhrevî meziyetler ise, zaten onlarda haset olamaz. Eğer onlarda dahi haset yapsa, ya kendisi riyakârdır; âhiret malını dünyada mahvetmek ister. Veyahut hased ettiği şahsı riyakâr zanneder, haksızlık eder, zulmeder.”²

7. Hırs

Hırs, bir şeyi aşırı derecede istemek, şiddetle arzu etmek, üzerine çok düşmek anlamına gelir. Daha çok dünya malına karşı olan aşırı isteği ifade için kullanılır.

Enes (ra) anlatıyor: Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Âdemoğlunun iki vâdi dolusu malı olsaydı, mutlaka bir üçüncüyü isterdi. Âdemoğlunun karnını ancak toprak doyurur. Allah tevbe edenlerin tevbesini kabûl eder.” (Buhari, Müslim, Tirmizi)

“Âdemoğlu ihtiyarladıkça onda iki şey gençleşir: Mala karışı hırs ve hayata karşı hırs.” (Buhari, Müslim, Tirmizi, İbnu Mâce,)

Ka'b İbnu Mâlik (ra) anlatıyor: Resulûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm buyurdular ki:

“Bir sürüye salınan iki aç kurdun sürüye verdiği zarar, kişinin mal ve şeref hırsıyla dinine verdiği zarardan daha fazla değildir.” (Tirmizi)

Üstad Bediüzzaman şöyle der: “Hırs ihlâsı kırar. . . Uhrevi amel-leri zedeler. Çünkü: Bir ehl-i takvânın hırsı varsa, insanların teveccühünü, muhabbetini ister. Teveccüh-ü nâsa [kazanma yollarına] riayet eden, ihlâs-ı tâmmı bulamaz. Bu netice çok ehemmiyetlidir.”³

İktisad bölümüne de bakınız.

8. Hubb-ucah (makam sevgisi)

Hubb-u cah, makam sevgisi demektir. Bu makam maddi veya manevi olabilir. Halk tarafından sevmek, onların gözünde

3. Lem'alar, Altınbaşak Neşriyat, s. 153 (İktisad Risalesi'nden).

meşhur olmayı istemek hubb-u câh olduğu gibi, her hangi bir makamı, idareciliği istemekde hubb-u caha girer. İdareciliği istemeye hubb-u riyaset de denilmiştir.

Üstad Bediüzzaman şöyle der: “İnsanda, ekseriyet itibariyle hubb-u câh denilen hırs-ı şöhret ve hodefüruşluk ve şan ü şeref denilen riyakârane halklara görünmek ve nazar-ı âmmede mevki sahibi olmaya, ehl-i dünyanın her ferdinde cüzi-küllî arzu vardır. Hattâ o arzu için, hayatını feda eder derecesinde şöhretperestlik hissi onu sevkeder. Ehl-i âhiret için bu his gayet tehlikelidir, ehl-i dünya için de gayet dağdağalıdır. Bu duygu, pek çok kötü hasletin menşei, kaynağı olduğu gibi, insanların en zayıf damarındır da.”⁴

İdarecilik, nefse oldukça lezzetli, tatlı gelen; aynı zamanda mesuliyetli, veballi zor bir vazifedir. Bu yüzden şeriat, liyakati olmayanları ondan şiddetle tahzir ederek, onların bu işten uzak durmasını istemiştir.

Elmalılı Hamdi Yazır tefsirinde şöyle der: “Ehliyeti olmayanlara idarecilik vermek haramdır. Ona bırakılması haram, talebi haram, kabülü de haramdır. Ehliyeti olanlara kabülü caiz, talebi mekruhtur. Meğerki taayyün etmiş olsun. Yani o işe ondan başka ehil bulunmazsa o zaman taleb vacib bile olur.”⁵

Ebu Hüreyre (ra)’den rivâyet edildiğine göre, Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur:

4. Mektubat, Altınbaşak Neşriyat, s. 297. (29. Mektub’un 6. Risalesi, Hucumat-ı Sirtte’den)

5. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, Azim Dağıtım, c. 5, s. 59. (Yusuf (as) Suresi, 56)

“Muhakkak ki siz, idareciliğe (makam ve mevkiye) çok hırs-lısınız. Hâlbuki (fenâ idâreciler için) idarecilik, kıyâmet gü-nünde pişmanlık olacaktır. O cah ve mansıb ne güzel sûtana-dır (emmekle doyulmaz), fakat (azil de) memeden fenâ bir ayrılıştır (ki hüznü çekilmez).” (*Buhari, Ahmed*)

Abdürrahman İbn-i Semüre (ra) şöyle demiştir:

Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana bir kere şöyle öğüt verdi: “Ey Abdurrahman İbn-i Semüre! Sakın emir olmak isteme, (kimseden başkanlık talebinde bulunma). Eğer sen isteyerek sana emâret ve riyâset verilirse istediğin şey ile (yalnız) bira-kılırsın (Allah’ın inâyetine mazhar olmazsın). Eğer emâret ve riyâset, sen istemeden tevcîh olunursa (Allah tarafından) yar-dım olunursun, (güzel idare edersin).” (*Buhari*)

Ebu Zerrr (ra)’dan rivâyet edildiğine göre, Nebî (sav) ona şöyle buyurmuştur:

“Ey Ebu Zerr! Ben seni (idarecilik konusunda) zayıf görü-yorum. Ben kendi nefsim için neyi seviyorsam, senin için de seviyorum. Sen iki kişiye de olsa başkan, idareci olma. Yetim malına da veli olma!” (*Beyhaki. Şuabu İman, c. 5, s. 45*)

Enes b. Malik (ra)’dan Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediği riva-yet edilmiştir:

“Kişiyi dininde veya dünyasında insanların ona parmakla işaret etmesi (meşhur olması) şer olarak yeter; ancak Allah’ın koruduğu müstesna.” (*Beyhaki şuabu iman, Müsned-i İshak*)

Sa’d b. Ebi Vakkas (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle dediğini ri-vayet etmiştir:

“Muhakkak ki Allah müttaki, (gönlü) zengin, gizli kulunu sever.” (Müslim)

Zeyd b. Eslem babasından şöyle nakletmiştir:

Ömer (ra) mescide geldi. Orada Peygamber (sav)’in kabri başında Muaz’ı ağlarken buldu. Ona “Seni ağlatan nedir?” diye sordu. O da şöyle dedi: “(Beni ağlatan) Resûlullah (sav)’den duymuş olduğum bir sözdür. O şöyle buyurmuştu: “Riyanın azı bile şirktir. Kim Allah’ın veli kullarına düşmanlık ederse Allah’a harp ilan etmiş olur. Allah muhakkak ki, itaat eden, iyilik yapan, müttaki, gizli kullarını sever. Öyle ki, onlar (bir mecliste) olmadıklarında aranmazlar, bulundukları zamanda tanınmazlar. Onların kalpleri hidayet kandilleridir (insanlara doğru yolu gösterirler). Bütün karanlıklı yerlerden (fitnelerden, onlar kolaylıkla) çıkarlar.” (İbn Mace, Hâkim, Beyhaki)

Üçüncü
Kısım
KOTL
HASLETLER
183

9. İkiyüzlülük

İkiyüzlülük, bir kısım insanlara başka, diğerlerine başka bir yüzle gitmek demektir. İkiyüzlülük, münafıklık alameti olarak kabul edilmiştir.

Ebu Hüreyre (ra) Peygamber (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“İnsanların en şerlilerini ikiyüzlü insanlar olarak bulursunuz. Öyle ki, onlar bir kısım insanlara bir yüzle, başkalarına bir yüzle gelirler.” (Malik, Buhari, Müslim)

Enes (ra) Peygamber (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kim iki dilli olursa (birinin yanında başka, öbürünün yanında başka konuşursa), kıyamet gününde Allah ona ateşden iki dil yapar.” (İbn Ebi’-d-Dünya, Taberani, İsbehani)

10. İstihza (alay etmek)

İstihza; bir şeyle veya bir kişiyle eğlenmek, insanları hafife almak, tahkîr etmek, başkasının kusur ve noksanlarını söz, işaret veya yazı ile teşhîr etmek, toplumda küçük düşürmeye çalışmak demektir.

Müminleri birleştirmek, kaynaştırmak, Kur'ân ve sünnetin en büyük hedeflerindendir. Bu yüzden bir zehir gibi, bu birliği bozma istidadında olan istihza ve istihzanın menbâi olan gurur ve kibir de yasaklanmış, haram kılınmıştır. İstihzayı kaldırmaya vesile olan şefkat ve merhamet de teşvik edilmiştir.

Kur'ân'da şöyle buyrulmuştur:

“Ey iman edenler! Bir topluluk başka bir toplulukla alay etmesin, belki de onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar. Kadınlar da başka kadınları alaya almasınlar, belki onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar. Birbirinizi ayıplamayın; birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın; inandıktan sonra yoldan çıkmış olmak ne kötü bir isimdir. (Bu tür fiillerden) tevbe etmeyenler, işte onlar zalimlerdir.” (Hucurat, 11)

“İnsanları arkadan çekiştirip, kaş göz hareketleriyle alay edenlerin (hümeze ve lümezenin) vay haline!” (Hucurat, 1)

Bu konuda Peygamberimiz (sav)’in bazı hadisleri de şöyle:

“Birbirinize haset etmeyiniz! Birbirinize öfkelenmeyiniz! Birbirinize sırt çevirmeyiniz! Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu terk etmez, onu hakir görmez. Ey Allah’ın kulları kardeş olunuz! Kişiye şer olarak Müslüman kardeşini hor görmesi yeter. Her Müslümanın diğer Müslümana malı, ırzı ve kanı haramdır.” (Müslim, Ahmed, Ebu Davud)

İstihza, kul hakkına tecavüzdür.

“Müslümanların en hayırlısı, Müslümanların elinden ve dilinden selamette kaldığı kimsedir.” (*Müslim*)

“Kim bir Müslümana eziyet ederse, o bana eziyet etmiş demektir. Kim bana eziyet ederse, o da Allah’a eziyet etmiş olur.” (*Taberani*)

“Haksız yere Müslümana eziyet eden, Allah’ın evini yıkmış gibidir.” (*Taberani*)

“(Mahşerde) insanlarla alay eden şahsa cennetin bir kapısı açılır ve ona ‘Buraya gel!’ denilir. Üzüntü ve gamla o kapıya gelir. Geldiği vakit kapı onun yüzüne kapatılır. Sonra ona başka bir kapı açılır ve ‘Buraya gel!’ denilir. Yine üzüntü ve gamla o kapıya gider, kapıya yaklaştığı anda kapı yüzüne kapatılır. Bu hal devamlı tekrarlanır. Hatta ona bir kapı (gerçekten) açılır ve ‘Buraya, buraya!’ denilir, fakat o (ümidini kestiğinden) kapıya gitmez.” (*Kenzü’l-Ummal*, 8328)

“Miraca çıkarıldığımda, ateşten makaslarla derileri kesilen erkeklere rastladım. Bunlar kimlerdir? Ya Cebrail!” dedim. “Bunlar zina için süslenenlerdir” dedi. Sonra bir pislik çukuruna rastladım çok pis kokuyordu. Oradan acı acı bağırımlar işittim. “Bunlar kimlerdir? Ya Cebrail!” dediğimde: “Bunlar zina için süslenen ve onlara helal olmayanı yapan kadınlardır” dedi. Daha sonra memelerinden asılan bir gurup kadınlara ve erkeklere rastladım. “Bunlar kimlerdir ey Cebrail!” deyince de: “Bunlar kaş ve gözleriyle işaret ederek insanlarla alay ve gıybet edenlerdir.” dedi. Bu Allah’ın (cc): “*Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı (el, kaş, göz işaretleriyle) alay etmeyi ve ayıplamayı adet edinenlerin vay haline.*” (*Hümeze*, 1) ayetiyle bildirilmiştir.” (*Beyhaki*)

Bu konuda latife, mizah bölümüne de bakınız.

11. Kibir, tekebbür

Tekebbür; büyükmek, büyüklük taslamak, ululuk iddia etmektir. Kendini başkalarından üstün görerek onları aşağılamak manalarına da gelir.

Üçüncü
Kısım

KÖTÜ
HASLETLER

186

Abdullah b. Mes'ud (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremeyecektir.” Bir adam “Kişi elbisesinin güzel olmasını sever, nalinlerinin güzel olmasını sever (bu da kibir midir?)” dedi. Peygamberimiz (sav) “Allah güzeldir, güzeli sever. Kibir, hakkı kabül etmemek ve insanları küçük görmektir” buyurdu. (Müslim, Tirmizi)

Harise b. Vehb (ra) Resûlüllah (sav) şöyle derken işittim demiştir:

“Dikkat ediniz! Size cennetlikleri haber vereyim mi? Her zayıf ve zayıf görülen kimsedir. Öyle ki, Allah’a yemin etse, Allah onu yemininde doğru çıkarır. Size cehennemlikleri haber vereyim mi? Sert, insafsız, kaba, cimri, kibirli olan bütün insanlardır.” (Buhari, Müslim, Tirmizi)

Amr b. Şuayb (ra) dedesinden Resûlüllah (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kibirli insanlar (dünyada büyüklük taslayanlar) kıyamet günü insan şeklinde zerrecikler gibi mahşer yerine çıkarılacaklar. Her taraftan zillet onları kaplayacak. Cehennem’de adına “Boles” denilen bir hapishaneye sevkedilecekler, üzerlerinde ateşlerin ateşi yükselecek. Cehennemliklerin kan, irin ve tortuları onlara içirilecektir.” (Tirmizi)

12. Küskünlük

Küskünlük, iki Müslümanın aralarının bozulması yüzünden birbiriyle irtibatı ve konuşmayı kesmeleridir. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

“Birbirinize kin tutmayınız, birbirinize haset etmeyiniz, birbirinize sırt çevirmeyiniz, birbirinizle irtibatı kesmeyiniz, Allah’ın kulları kardeş olunuz! Bir Müslümanın kardeşiyle üç günden fazla konuşmayı terk etmesi helal değildir.” (Buhari, Müslim)

“Bir Müslümanın diğer Müslümandan üç günden fazla uzaklaşması (konuşmayı kesmesi) helal değildir. Birbirleriyle karıştıktıklarında biri bir tarafa, diğeri bir tarafa gider. Onların hayırlısı (küskünlüğü terk ederek) ilk selam verendir.” (Buhari, Müslim)

Üçüncü
Kısım
KOTU
HASLETLER

187

13. Malayani

Malayani boş, faydasız söz ve iş manasına gelir. Kur’ân ve sünnette müminlerin boş söz ve işlerden uzak durmaları emredilmiştir.

Cenab-ı Hak, Müminun Suresinin başında “Müminler muhakkak felaha ermiştir. Onlar ki, huşu ile (Allah’a gönülden bağlı olarak) namaz kılarlar” buyurduktan sonra “Onlar ki, boş söz ve işlerden uzak dururlar.” (Müminun, 3) buyurur. Namazdan hemen sonra ‘boş işlerden uzak durma’nın zikredilmesi konunun ehemmiyetini ortaya koyar.

Bu konuda Peygamberimizin bir hadisi şöyledir:

“Kişinin malayani şeyleri terk etmesi, onun Müslümanlığının güzel olduğunun alametidir.” (Ahmed, Tirmizi, Taberani)

Üçüncü
Kısım

KOTU
HASLETLER

188

14. Minnet

Minnet, iyilik etmek manasına geldiği gibi, yapılan iyilikleri birer birer sayarak başa kakmak anlamına da gelir. Bu ikinci anlamda olan minnet haram olup, fena bir huydur; yapılan iyilikleri siler. Bir ayet-i kerimde şöyle buyrulmuştur:

“Ey müminler! Sadakalarınızı, minnet altında bırakarak ve eziyet ederek boşa çıkarmayın.” (Bakara, 264)

Peygamberimiz bir hadisinde şöyle der:

“Üç zümre var ki, Allah kıyamet gününde onlara bakmaz: (Onlarda) anne ve babasına asi olan, içki içen, verdiği şeyleri başa kakan insanlar.” (Bezzar, Hâkim)

Fakat iyilik edilen kimse nankör olursa, uyarılabilir, nankörlüğe son verilmesi kendisinden istenebilir.

Üstad Bediüzzaman şöyle der:

“Ey ehl-i kerem ve vicdan! Ve ey ehl-i sehâvet ve ihsan! İhsanlar (iyilikler) zekât namına olmazsa, üç zararı var. Bazen de faydasız gider. Çünkü Allah namına vermediğin için, manen minnet ediyorsun, biçare fakiri minnet esareti altında bırakıyorsun. Hem makbul olan duasından mahrum kalıyorsun. Hem hakikaten Cenab-ı Hakkın malını kullarına vermek için bir tevziat me-muru olduğun halde, kendini sahib-i mal zannedip bir nimete nankörlük ediyorsun.

Eğer zekât namına versen, Cenab-ı Hak namına verdiğin için bir sevap kazanıyorsun, bir şükrân-ı nimet gösteriyorsun. O muhtac adam dahi sana tabasbus etmeye (dalkavukluğa) mec-

bur olmadığı için, izzet-i nefsi kırılmaz ve duası senin hakkında makbul olur. Evet, zekât kadar, belki daha ziyade nafîle ve ihsan yahut sair suretlerde verip riya ve şöhret gibi, minnet ve insanları zelil etmek gibi zararları kazanmak nerede? Zekât namına o iyilikleri yapıp, hem farzı edâ etmek, hem sevabı, hem ihlâsı, hem makbul bir duayı kazanmak nerede?” 6

15. Medih

Medih, yapılan güzel işlerden dolayı insanları övmek demektir. Bir şahsı İslami güzel hasletlerinden dolayı, gıyabında övmek, insanları da onun gibi olmaya teşvik etmek, cemiyet arasında fazilet ve kemalin artmasına sebep olabileceği için iyidir. Fakat o şahsı yüzüne karşı övmek, onun gururlanmasına, kendini beğenmesine sebep olacağı için doğru değildir. Ayrıca kâfirleri, fasıkları veya çirkin işleri övmek haramdır.

Medhin zıddı ‘zemmetmek’ yani kötölemek, yermek, birisi hakkında fena sözler söyleyerek onun kötü hallerini ortaya çıkarmaktır. Herhangi bir insanı haksız yere yermek de haramdır.

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

“Meddahları (insanları yüzlerine karşı övenleri) gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçınız.” (Buhari)

“Yeryüzünde fasık övüldüğü zaman Allah gazaba gelir.” (Beyhaki)

Ebu Seleme babasından, o da Resûlüllah (sav)’den şöyle rivayet etmiştir:

“Nefsîmî kudret elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, ümmetîmden bir kısım insanlar kabirlerinden maymun ve hınzırlar

suretinde çıkacaklar. Onlar ehl-i isyana (günahkârlara) dalkavukluk edip, onların isyanlarına sükût edip, güçleri yettiği halde nehyetmeyenlerdir.” (Hatib)

Bir şahsı ıslah etmek, nasihat etmek amacıyla “Sen şöylesin, böylesin, fakat şunları da yapman, şunları da terk etmen gerekir” şeklinde yapılan övmeler, yalan olmamak şartıyla caizdir. Bir menfaat ve çıkar için yapılan övmeler (dalkavukluklar) haramdır.

16. Mubahat

Mubahat, kişinin maddî ve manevî bazı özelliklerinden dolayı kendini övmesi, böbürlenme demektir. Buna ‘tefahur’ da denilmiştir. Övünme, kibir ve riyanın bir karışımıdır. İmam Gazali, “Doğru sözün çirkini, kişinin kendini övmesidir” der.

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

“İnsanları küçümseyip yüz çevirme, yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Muhakkak ki Allah, kendini beğenip, övünen kimse-leri sevmez.” (Lokman, 18)

Konuyla ilgili olarak ucub maddesine de bakınız.

17. Nemime

Nemime; koğuculuk, ‘falan senin hakkında şöyle dedi’ diyerek insanlar arası laf taşıyarak insanları birbirine düşürmek demektir. En büyük günahlardan biridir. Aşağıda geleceği gibi Peygamberimiz, “Nemmam insanların cennete giremeyeceğini” söylemiştir.

Günümüzde gıybet, dedikodu oldukça yaygınlaşmıştır. ‘Falanca senin hakkında şöyle dedi’ diyerek laf dolaştıranlar, çoğunlukla

kendilerini nemmam olarak görmez ve fitne çıkardıklarını düşünmezler. Onların niyeti –kendilerince- muhataplarına iyilik yapmaktır. Fakat onların niyeti ne olursa olsun, bu, neticeyi değiştirmez. Bu çeşit laf getirmeler hiçbir zaman iyi bir şeyi netice vermemiştir. Muhatap şahıs seviliyor ve ona yardımcı olunmak isteniyorsa, yanlış konuşan şahıs ikaz edilmelidir. Eğer söylenen söz doğru ise laf taşımak yerine, laf taşıdıkları şahsa nasihat edilerek o şahıs ıslah edilmeye çalışılmalıdır.

“Çok yemin eden, aşağılık, daima ayıplayan, kovuculuk peşinde gezen, hayra mani olan, haddi aşan, günahkâr, zorba, bunlarla beraber bir de soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiçbirine, mal ve oğulları var diye itaat etme.” (Kalem, 10, 14)

Enes (ra) Peygamber (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Fitne uykudadır. Onu uyandırana Allah lanet etti.” (Rafii)

Esma bt. Yezîd (ra)’dan şöyle rivayet edilmiştir:

Resûlullah (sav) **“Dikkat ediniz! Sizin en hayırlınızı bildireyim mi?”** buyurdu. “Evet” dediler. Resûlullah (sav) **“Onlar öyle kimselerdir ki, görüldükleri zaman, Allah hatıra gelir. Şerlilerinizi haber vereyim mi?”** dedi. “Evet” dediler. Peygamber (sav) **“Koğuculukla dolaşanlar, dostların arasını bozanlar, iyi insanların hatalarını, ayıplarını arayanlardır”** buyurdu. (Buhari, Ahmed)

Huzeyfe (ra) Peygamber (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Nemmam (insanlar arası laf taşıyarak, onları birbirine düşüren kimse) cennete giremeyecektir.” (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi)

İbn Ömer (ra) Peygamber (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Nemime ve kin ateşdedir. İkisi bir Müslümanın kalbinde bir araya gelmez.” (Taberani)

Abdullah b. Yûsî (ra)'den rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

“Hased (sıfatına) sahip olan, insanlar arasında söz taşıyan (onları birbirine düşüren), hıyanet hasletine sahip olan, insanları küçümseme hasletine sahip olan bizden değildir.” Sonra Allah Resûlü şu ayeti okudu: “Mümin erkeklere ve mümin kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.” (Ahzab, 58) (Taberani, İbn Merduye, İbn Asakir)

İbn Abbas (ra)'dan rivayet edilmiştir:

Resûlüllah (sav) azab çeken iki kabre uğradı ve dedi ki “Bunların ikisi de azab çekiyor. Büyük bir şeyden dolayı da azab çekmiyorlar. Fakat bilakis yaptıkları şey (Allah katında) büyüktür. Bunlardan biri insanlar arası laf getirir götürür (onları birbirine düşürürdü); diğeri de def-i hacet esnasında bevlinin üstüne sıçramasına aldıriş etmezdi.” (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesei, İbn Mace, İbn Hüzeyme)

18. Nifak

Nifak; dil ile mümin veya dost görünüp kalbde küfür ve düşmanlığı gizlemek anlamındadır. Böyle bir insana ‘münafık’, ‘zülvecheyn’ (ikiyüzlü) denir.

Sıdk ve ikiyüzlülük kısmına da bakınız.

19. Öfke, gadap

Hiddetlenmek, şiddetli kızgınlık, sertlik anlamlarına gelir. Öfke, insanları kırmaya, şiddet kullanmaya sevkeden rûhî sebeplerden, hallerden biridir.

Allah, öfke duygusunu kendi varlığımızı, maddi-manevi hukukumuzu muhafaza için vermiştir. Eğer bu duygu olmasaydı, ne varlığımızı, ne de haklarımızı koruyamazdık. Fakat bu duygu, kontrol altına alınamadığı takdirde, başkalarının hukukuna tecavüz etmemize ve diğer insanlarla aramızdaki ilişkilerin bozulmasına sebep olabilir.

İslâmiyet'te öfke, bir duygu olması yönüyle değil, başkalarının haklarına tecavüz edilmesi yönüyle kötülenmiş, mümin kulun öfkesine hakim olması öğütlenmiştir. Allah Kur'ân'da öfkelenildiği zaman kendine hâkim olanları şöyle över:

“(Onlar öyle kimselerdir ki) Öfkelendikleri zaman (insanları) bağışlarlar.” (Şura, 37)

Ebu Hüreyre (ra) şöyle dedi:

Cenab-ı Hakkın “*öfkelerini yutanlar*” ayeti hakkında Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: “Kim öfkelenildiği zaman, (muhatabına bir şey yapmaya) gücü yettiği halde, öfkesini yutarsa, Allah onun kalbini emniyet ve imanla doldurur.” (*Abdürrezzak, İbn Cerir*)

“Güçlü kimse güreşte rakibini yenen kimse değildir, güçlü kimse öfke anında nefesine hâkim olandır.” (Buhari, Müslim)

İbni Ömer (ra)'dan rivayet edilmiştir:

İbn Ömer Peygamberimiz (sav)'den "Allahın gazabından beni ne uzaklaştırır" diye sordu. Peygamberimiz (sav) da ona "Öfkelenme!" dedi. (*Ahmed, İbn Hibban*)

Buharinin rivayet ettiği bir hadiste şöyledir: Bir adam Peygamber (sav)'e "Bana bir tavsiyede bulun" dedi. Peygamberimiz (sav) ona "Öfkelenme!" dedi. Adam isteğini birkaç kere tekrar etti, her defasında Peygamberimiz ona "Öfkelenme!" dedi.

Ebud Derda (ra)'dan rivayet edilmiştir:

Bir adam Peygamberimize "(Yapdığım takdirde) benim cennete girmeme vesile olacak bir ameli gösterir misiniz?" dedi. Peygamberimiz ona "Öfkelenme! Senin için cennet var" buyurdu. (*Taberani*)

20. Riya

Riya; iş, söz ve davranışlarda gösterişte bulunma, bir iyiliği veya salih bir ameli Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle değil de, insanların sevgisini kazanmak için yapma demektir. Bu davranışta bulunan kimseye, 'riyakâr' veya 'mürâî' denir.

Riya, insanlar arasında manevî nüfûz, şan ve şöhret, maddî çıkar sağlamak adına yapılır. Dünyaya âit maddî-manevî çıkar elde etmek için, dini duyguların istismar edilmesi riyanın en kötüsüdür. Bu tür davranışlar, hilekârlık ve yalancılıktır. İnsan şeref ve haysiyetine hakarettir.

Riyakârane ibadet veya iyilik yapanlar, bu fiillerinden dolayı hiçbir sevap alamazlar. Riyakârane zekât verenler hakkında Kur'an'da şöyle buyrulmuştur:

“Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan (infak eden) kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez.” (Bakara, 264)

Bu ayetlerde hayır yapma teşvik edilmiş, ancak hayır yaparken kalp kırılmaması, fakirin küçümsenmemesi, eziyet edilmemesi ve yapılan iyiliğin başa kakılmaması, gösteriştan kaçınılması emredilmiştir. Aksi halde yapılan hayırdan fayda ve sevap yerine karşılık olarak günah ve azap gelir.

Riyakârane namaz kılanlar hakkında da şöyle buyrulmuştur:

“Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını cidiye almazlar. Onlar gösteriş yapanlardır.” (Maun, 4-6)

Sahabelerden Mahmud b. Lebid (ra) şöyle demiştir:

Bir gün Resûlullah (sav) yanımıza geldi ve “Ey insanlar! Gizli şirkten kaçınınız!” buyurdu. Oradakiler “Ya Resûlallah! Gizli şirk nedir?” diye sordular. O da şöyle dedi: “Bir adam kalkar namaz kılar, ona bakan insanların görmesi için namazını güzel kılmaya çalışır. İşte bu gizli şirkdir.” (İbn Huzeyme)

Yine Mahmud b. Lebid (ra) şöyle demiştir:

Resûlullah (sav) “Sizin için en çok korktuğum şey, küçük şirkdir” buyurdu. Oradakiler “Küçük şirk nedir Ya Resûlallah?” dediler. Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: “Riyadır. Kıyamet

gününde amellerin karşılığı verildiğinde Allah Azze ve Celle (riyakârlara) şöyle buyurur: Dünyada (amellerinizi) kime gösteriyorsanız onlara gidiniz (mükâfatını onlardan isteyiniz). Bakın bakalım, onlardan bir mükâfat görecek misiniz?" (*Ahmed, İbn Ebi'd-Dünya, Beyhaki*)

Cabir (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Allah azze ve celle şöyle buyuruyor: Amel işleyip de o amellerle benden başkasının rızasını isteyenlerin hepsinden ben beriyim, uzağım." (*Beyhaki*)

Ebu Hüreyre (ra) şöyle demiştir:

Bir gün Resûlullah (sav) yanımıza geldi ve "(Cehennemdeki) hüznün kuyusundan Allah'a sığınınız!" buyurdu. "Orada kimler olacak?" diye soruldu. "Amelleriyle riyakârlık yapanlar" buyurdu. (*Beyhaki*)

İhlâs bölümüne de bakınız.

21. Tama'

Tama', aç gözlülük, bir şeyi hırsla istemek, kanaatkâr olmamak demektir.

Peygamberimiz (sav) "Müminlerin hayırlısı kanaatkâr olanlar, şerlileri de tama'kâr olanlardır." (*Deylemi, Kudai*) buyurmuştur.

Kanaatla ilgili bölüme bakınız.

22. Tecessüs

Tecessüs; insanların gizli kusurlarını araştırmaktır ki, kötü bir ahlâktır. Kur'ân ve sünnet tarafından da yasaklanmış, haram kılınmıştır. Kur'ân'da şöyle buyrulur:

“Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının. Muhakkak ki bir kısım zanlar günahtır. Ve birbirinizin kusurlarını araştırmayınız!” (Hucurat, 12)

Enes (ra)'dan Peygamberimiz (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Ne mutlu o kimseye ki kendi kusuruyla meşgul olmak, onu diğer insanların ayıplarıyla meşgul olmaktan alıkoyar.” (Beyhaki)

Ebu Berze el-Eslemî (ra) Resûlullah(sav)'den şöyle rivayet etmiştir:

“Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmeyen kimselerin topluluğu! Müslümanların gıybetini yapmayınız ve onların ayıplarını araştırıp durmayınız. Çünkü her kim onların ayıplarını araştırırsa Allah da onun ayıplarını araştırır. O (şunu iyi bilsin); Allah kimin ayıbını araştırırsa (o ayıbı) evinde (en gizli bir köşede işlemiş olsa dahi) meydana çıkarmak suretiyle) o kimseyi (âlemin gözleri önünde) kepaze eder.” (Ebu Davud)

Abdullah b. Mes'ud (ra)'a bir adam hakkında “Bu falancadır, sakalından şarap damlıyor” denildi. Abdullah da “Biz insanların hatalarını araştırmaktan nehyolunduk. Fakat bize bir şey açıkça görünürse, onunla muamele ederiz.” dedi. (Ebu Davud)

Hiz. Ömer hilafeti döneminde gece sokaklarda gezerken, bir evden şarkı sesi duydu ve duvardan atlayarak içeriye girdi. Adamın içki içtiğini, yanında da şarkıcı cariyesini gördü. Adama ayıplayı-

cı sözler söyleyince adam şöyle dedi: “Ey Ömer acele etme! Ben bir hata işlemişsem, sen üç hata işledin. Allah “*Gizli kusurları araştırmayın*” (Hucurat, 12) dediği halde, sen araştırdın. Allah “*Evlere kapılarından girin*” (Bakara, 189) dediği halde, sen duvardan atladın. Allah “*Bir eve izin isteyip, selam vermeden girmeyin*” (Nur, 27) dediği halde sen izinsiz içeri girdin.” dedi. Hz. Ömer (ra) adama “Ben seni affedersem, sen de beni affeder misin?” dedi. Adam da “Evet” dedi. Ömer evden çıktı ve adamı cezalandırmadı. (Bu olayı kimseye de söylemedi.) (Hayatü’s-Sahabe’den)

Bu konuda ayıpları örtme maddesine de bakınız.

23. Tûl-ü emel

Tûl-ü emel, uzun emeller demektir. Uzun emeller, insanın ahireti unutup, dünyaya bağlanmasına sebep olur. Üstad Bediüzzaman, uzun emellerin insanı riyaya ve dünyaya sevk ettiğini ve ihlâsı kırdığını söyler. Uzun emellerin insanı sevk ettiği günahlardan kurtulmak için daima ölümü hatırlamak gerekir.⁷

“Onları bırak, yesinler (içsinler); zevk etsinler ve emelleri onları oyalaya dursun; (yaptıklarının akıbetini) ileride bilecekler.” (Hicr, 3)

Amr b. Şuayb (ra) dedesinden Resûlullah (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Bu ümmetin evvelinin salahati, iyiliği, kurtuluşu zühhd (dünyaya değer vermemek) ve yakın (kuvvetli iman) ileidir. Bu üm-

7. Bkz: Lem’alar, Altınbaşak Neşriyat, s. 170. Lem’a.

metin sonundakilerin helakı da cimrilik ve uzun emeller yüzünden olacaktır.” (Taberani, *İbn Ebi'd-Dünya, İsbehani*)

Cabir b. Abdullah (ra) Peygamber (sav)'den şöyle nakletmiştir:

“Ümmetim için en çok korktuğum; nefsanî arzulara uymaları ve uzun emeller beslemeleridir. Nefsanî arzulara uymak onları hakdan saptırır. Uzun emeller ise ahireti unutturur. Muhakkak ki bu dünya arkasını dönmüş gitmekte, ahiret ise size yönelmiş (gelmekte). Her ikisinin de çocukları vardır. Gücünüz yeterse siz dünyanın çocukları olmamaya çalışın (ahiret çocukları olun). Siz bu gün amel memleketindesiniz, hesap değil. Yarın ise hesap memleketinde olacaksınız, amel değil.” (Beyhaki, *Şuabu İman*)

Üçüncü
Kısım
KÖTÜ
HASLETLER

199

24. Ucub

Ucub, bir insanın zenginlik, güzellik, bilgi gibi özelliklerinden dolayı kendini diğer insanlardan üstün görüp beğenmesi, başkalarını aşağı görmesi demektir. Çok kötü bir huy olan kendini beğenme, kibir ve gururun da kaynağıdır. Sahip olduğu nimetlerin Allah'tan geldiğini ve yine bir gün yok olup gidebileceğini düşünmemektir. İnsanın aciz ve zayıf bir kul olduğunu unutmasıdır.

Ebu Hureyre (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Bir adam yolda yürürken omuzuna sarkan saçları ile elbisesini beğendi (bu yüzden kibirlendi de) birdenbire yere batırıldı. O, ta kıyamet kopuncaya kadar paldır küldür yere batmakta devam edecektir.” (Buhari, Müslim)

Ebu Hüreyre (ra) Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Üç şey kurtarıcı, üç şeyde helak edicidir. Kurtarıcılar; açıkta ve gizlide Allah’tan korkmak, öfkeli ve rıza halinde hakkı konuşmak, zenginlikte ve fakirlikte iktisaddır. Helak ediciler ise; kendine tabi olunan heva (nefis), itaat edilen cimrilik, kişinin kendini beğenmesidir ki onların en tehlikelisi de odur.”
(*Bezzar, Beyhaki*)

Bazı insanlar ibadetle, ilimle ucba düşerler. Hatta bu yüzden kendilerini diğer insanlardan üstün görür, kendilerini Allah’ın makbul kulu sanırlar. Hâlbuki bu ibadetlerin veya ilmin Allah tarafından kabul edilip, edilmediği belli değildir. Eğer Allah onları kabul etmezse yapılan bütün işler boşa gider. Hülasa; kişi ibadetle kendini beğenmemeli, “Acaba ibadetim Allah katında makbul mü?” diye düşünmeli ve korkmalıdır.

Üstad Bediüzzaman şöyle der:

“Sen, ey mağrur nefsim! Üzüm ağacına benzersin. Fahirlenme! (Sendeki meziyetlerle övünme!) Salkımları o ağaç kendi takmamış; başkası onları ona takmış.

Sen, ey riyakâr nefsim! ‘Dine hizmet ettim’ diye gururlanma. ‘Allah bu dini facir (günahkâr) bir adamla da kuvvetlendirir’ (*Buhari, Müslim*) hadisinin sırrınca, temizlenmiş olmadığın için, belki sen kendini o facir (günahkâr) adam bilmelisin. Hizmetini, ubudiyetini, geçen nimetlerin şükrü ve fitratın bir vazifesi ve farize-i hilkat ve netice-i san’at bil, ucub ve riyadan kurtul.”⁸

8. Tılsımlar, Altınbaşak Neşriyat, s. 91. (26. Söz’ün Hatimesinden).

25. Zina

Zina, en büyük günahlardandır. Peygamberimiz (sav) ahir zamanda zinanın yaygınlaşacağından ve aleni hale geleceğinden bahsetmiştir. Bu gün bu haber gerçekleşmiş, zina yaygınlaşmış ve aleni hale gelmiştir. Zinanın çirkinliği bedihi olduğu halde, onun bu kadar yaygınlaşması oldukça düşündürücüdür.

“Zinaya yaklaşmayın; çünkü o çirkin bir iştir. Ve ne kötü bir yoldur.” (İsra, 32)

“Çirkin işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın.” (Enam, 151)

Heysem b. Malik Et-Tai (ra)’den, Peygamber (sav)’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Allah katında şirkten sonra, zinadan daha büyük günah yoktur.” (Ahmed, İbn Ebid-Dünya)

Ebu Umame (ra)’dan rivayet edilmiştir:

Genç bir delikanlı Peygamberimizin meclisine gelerek “Ey Allah’ın Resûlü! Zina etmem için bana izin ver!” dedi. Bunun üzerine orada bulunanlar “Sus, sus!” diye onu engellemeye çalıştırlarsa da Peygamberimiz (sav) “Bırakın da yanıma gelsin!” dedi. Gencin yanına gelmesi üzerine de ona “Annenin zina etmesi senin hoşuna gider mi?” buyurdu. Genç “Hayır! Allah’a yemin olsun ki (hoşuma gitmez); Allah beni sana feda kılsın” karşılığını verdi. Hz. Peygamber “(Sen nasıl istemiyorsan) diğer insanlar da annelerinin zina etmelerinden hoşlanmazlar. Peki, kendi kızının zina etmesi senin hoşuna gider mi?” buyurdu. Genç “Hayır! Allah’a yemin olsun ki (hoşuma gitmez), Ey Allah’ın Resûlü! Allah beni sana feda kılsın” cevabını verdi. Peygamber (sav) bu kez “Sen hoşlanmadığın gibi diğer insanlar da kızlarının zina etmelerinden hoşlanmazlar. (Söyle bakalım) kızkardeşinin zina etmesi senin hoşuna gider mi?” dedi.

Genç buna da “Hayır istemem ey Allah’ın Rasulü! Canım sana feda olsun. Tabii ki bunu da istemem” dedi. Hz. Peygamber’in “İnsanlar da kız kardeşlerinin zina etmesini istemez. Peki, teyzenin zina etmesi senin hoşuna gider mi?” buyurması üzerine, yine “Canım sana feda olsun, ey Allah’ın Rasulü! Bunu da istemem” cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Diğer insanlar da senin gibi, teyzelerinin zina etmelerini istemez” dedikten sonra elini onun omzuna koyarak “Rabbim! Bu kulunun günahlarını bağışla, kalbini her türlü kötülükten arındır, onu zinadan koru!” diye dua etti. Bundan sonra hiç kimse bu gencin kadınlara dönüp baktığını görmedi. (Ahmed, Taberani)

Ebu Hüreyre (ra)’den, Hz. Peygamber (sav)’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Yedi zümreyi Allah gölgenin olmadığı (kıyamet) gününde kendi (arşının) gölgesinde gölgelendirecek.

- Adil imam (idareci, devlet reisi).
- Allah Azze ve Celle’ye ibadet ederek yetişen genç.
- Kalbi mescidlere asılı (mescidlerde namaz kılmaya düşkün) olan adam.
- Allah için birbirini seven, bu yüzden bir araya gelip, ayrılan kişiler.
- Güzellik ve zenginlik sahibi bir kadının davet ettiği ve “Ben Allah’tan korkarım” diyerek bu daveti reddeden adam.
- Sadaka veren ve sadakasını sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek derecede gizleyen adam.
- Yalnızken Allah’ı zikredip, gözlerinden yaş döken adam.” (Buhari, Müslim)

Resûlullah (sav)'den "İnsanları cennete en çok girmeye vesile olan şey nedir?" diye soruldu. O da "Allah'tan korkmak (takva) ve güzel ahlâktır" buyurdu. "İnsanların cehenneme girmesine en çok sebep olan şey nedir?" diye soruldu. O da "Dil ve tenasül aletidir" buyurdu. (Tirmizi, İbn Hibban, Beyhaki)

"Miraca çıkarıldığımda, ateşten makaslarla derileri kesilen erkeklere rastladım. Bunlar kimlerdir, Ya Cebrail?" dedim. "Bunlar zina için süslenenlerdir" dedi. Sonra bir pislik çukuruna rastladım; çok pis kokuyordu. Oradan acı acı bağırımlar işittim. "Bunlar kimlerdir, Ya Cebrail?" dediğimde: "Bunlar zina için süslenen ve onlara helal olmayanı yapan kadınlardır" dedi." (Beyhaki)

Ebu Hüreyre (ra)'den, Hz. Peygamber (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Âdemoğluna (iradesiyle yapacağı) zinadan nasibi yazıldı. Şüphesiz o buna erişecektir. Gözlerin zinası bakmaktır. Kulakların zinası (fuhşiyatla ilgili şeyleri) dinlemektir. Dilin zinası konuşmaktır. Elin zinası tutmaktır. Ayağın zinası (fuhuş yerlerine) yürümektir. Kalb arzu ve temenni eder, tenasül aleti ise bunu ya tasdik eder, ya da yalanlar." (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Nesei)

Peygamber (sav) "Helak edici olan yedi şeyden çekininiz." buyurdu. Sahâbîler: "Ya Resûlallah! Bu yedi şey nedir?" diye sordular. Rasûlullah: "Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir canı öldürmek, -haklı öldürülen müstesna-, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmanla savaşırken harbden kaçmak, zinayı hatırından bile geçirmeyen mü'min evli kadınlara zina iftirası atmak" buyurdu. (Buhari, Müslim)

El zinası

Ma'kûl b. Yesar (ra)'den, Hz. Peygamber (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Sizden birisinin elinin, kendisine helal olmayan bir kadının eline değmesindense, onun başına demirden bir milin sokulması, onun için daha hayırlıdır.” (Taberani, Beyhaki)

Göz zinası

“(Resûlüm!) Mümin erkeklere söyle: Gözlerini haramdan çeksinler ve ırzlarını korusunlar. Bu onlar için daha temizdir. Şüphe yok ki Allah onların yaptıklarından haberdardır.” (Nur, 30)

Abdullah b. Mes'ud(ra)'den, Peygamber (sav)'in Rabbi Azze ve Celle'den naklen şöyle dediği rivayet edilmiştir: “(Harama) bakma, şeytanın zehirli oklarından bir oktur. Kim benden korktuğundan dolayı onu terk ederse, o günahın yerini iman ile değiştirim ki, onun tatlılığını kalbinde hisseder.” (Taberani, Hâkım)

26. Zulüm

Zulüm, adaletin zıddıdır. Hak sahiplerine haklarını vermemek, herhangi bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koymak, hak yemek, eziyet, işkence ve baskı kullanmak, adaletsizlik yapmak, haddi aşmak söz ve fiilde aşırı gitmek demektir. Kelime olarak zulüm, azgınlık, gadr, karanlık, azab ve ezâ ile eş anlamlıdır.

Âlimler zulmü üç kısma ayırmışlardır:

Allah'a karşı işlenen zulüm: Bu zulüm şirk ve inkârdır. Kur'an'da şöyle buyrulur: “*Muhakkak ki, şirk büyük bir zulümdür.*” (Lokman, 13) Diğer iman esaslarını inkâr etmek, ibadet etmemekte Allah'ın haklarına bir tecavüzdür.

Kişinin kendine zulmü: Kişinin günah işlemesi kendi nefsine bir zulümdür. Bir ayet şöyledir: *“Eğer onlar, kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler, Allah’tan günahlarını bağışlamasını isteseler ve Peygamber de onların bağışlanmasını dileyeydi, elbette Allah’ı affedici, merhametli bulurlardı”* (Nisâ, 64)

İnsanların birbirine zulmüdür: Kul hakkına tecavüz. Adam öldürme, hırsızlık, zina, işkence ve benzeri fiiller. Zulüm denildiğinde en çok anlaşılan yaygın mana budur.

Aşağıya bu konuyla ilgili hadisleri kaydediyoruz:

Ebu Zerr (ra) şöyle demiştir: Peygamberimiz (sav) Rab Azze ve Celle’den naklen şöyle buyurdu: *“Ey kullarım! Zulmü ben kendime haram kıldım. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Birbirinize zulüm etmeyiniz.”* (Müslim, Tirmizi, İbn Mace)

İbn Mes’ud (ra) Peygamberimiz (sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Zulüm etmeyiniz! Sonra dua edersiniz, duanız kabul edilmez, (Allah’dan) yağmur istersiniz yağmur yağdırılmaz, yardım istersiniz size yardım edilmez.” (Taberani)

İbn Abbas (ra) şöyle demiştir:

Resûlüllah (sav) Muaz’ı yemene gönderdiğinde, ona *“Mazlumun duasından kork! Muhakkak ki, onunla Allah arasında perde yoktur”* buyurdu. (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Nesei, Tirmizi)

Ebu Hureyre (ra) Resûlüllah(sav)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“On kişiye amirlik eden kişi bile olsa, amir kıyamette elleri bağlı olarak gelecek, orada onun ellerini ancak yaptığı adalet çözecektir veya zulmü onu helak edecektir.” (Ahmed, Darimi)

Ebu Musa (ra) Peygamberimiz (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

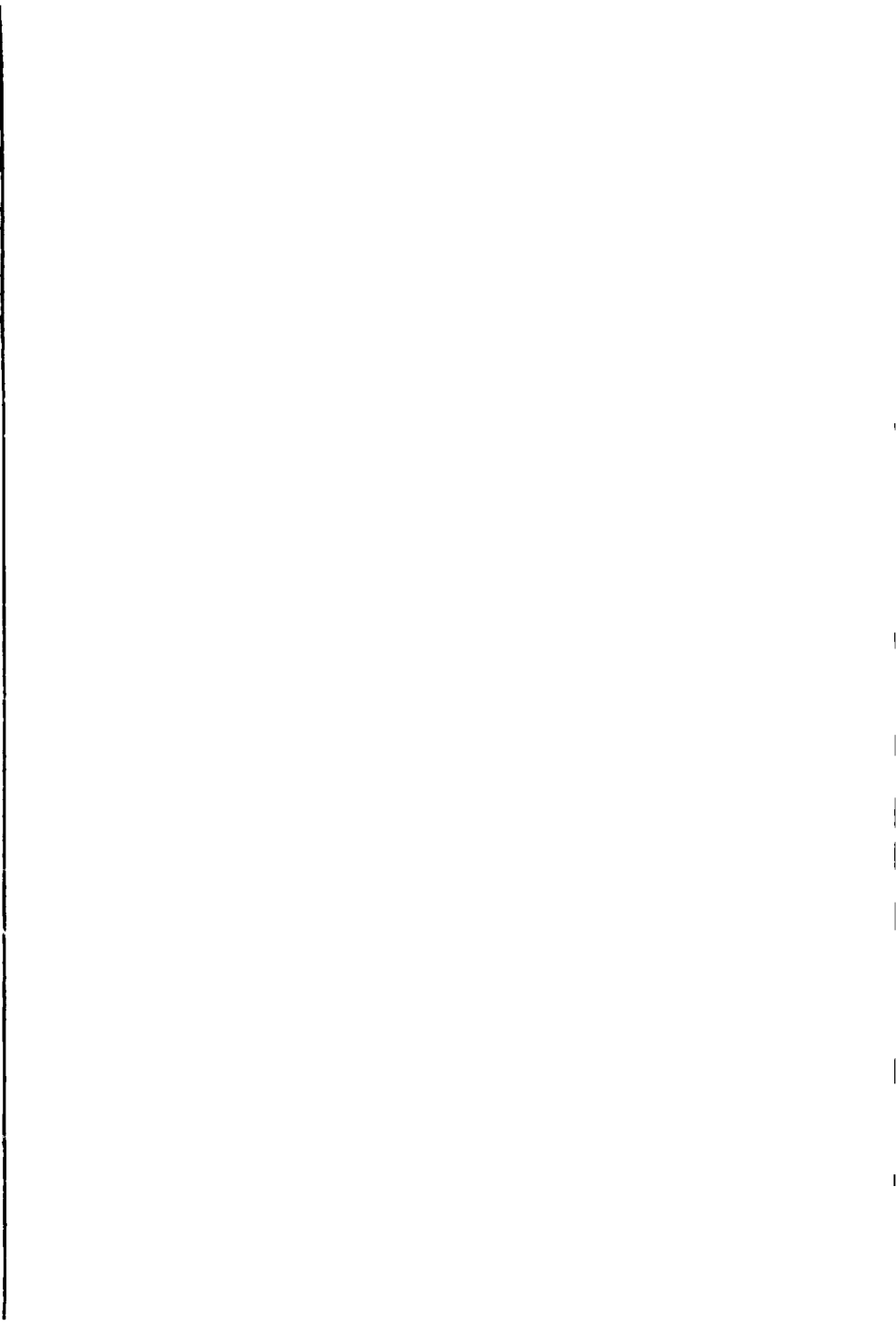
“Muhakkak ki, Allah zâlime mühlet verir. Fakat onu yakaladığı zamanda ona kurtulma fırsatı vermez.” Sonra Resûlullah (sav) şu ayeti okudu: “İşte (halkı) zalim bir halde bulunan şehirleri yakaladığı zaman Rabbinin yakalaması böyledir. Şüpheli yok ki onun yakalaması elemlidir, şiddetlidir.” (Hud, 102) (Buhari, Müslim, Tirmizi)

Ebu Hureyre (ra) Resûlullah(sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim bir Müslüman kardeşinin ırzına veya başka bir şeyine zulüm etmişse, dinarın, dirhemin olmayacağı günden önce, bu gün onunla helalleşsin! (Kıyamet gününde) eğer onun salih ameli varsa, ondan zulmü kadar alınır, (zulm ettiği kimseye verilir). Eğer hasenatı, sevapları yoksa zulmettiği şahsın günahları ondan alınıp buna yüklenir.” (Buhari, Tirmizi)

Ebu Hureyre (ra) şöyle demiştir:

Resûlullah (sav) “Müflis kimdir, bilir misiniz?” dedi. Oradakiler “Bizim aramızda müflis hiç bir dirhemi ve eşyası olmayan kimsedir” dediler. Resûlullah(sav) şöyle buyurdu: “Benim ümmetimden müflis, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelecek olan kimsedir. Ama kimine sövmüş, kimine zinâ isnadında bulunmuş; kiminin malını yemiş; kiminin kanını dökmüş, kimini de dövmüş olarak gelecek. Ve (kötülük yaptığı kimselerden) buna hasenatından, şuna hasenatından verilecektir. Şayet davası görülmeden hasenatı biterse, onların günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenecek, sonra cehenneme atılacaktır.” (Müslim, Tirmizi)

Ayet ve Hadisler

İslâm Ahlâkı

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde çok ciddi anlamda bir ahlâk erozyonu ve ahlâki vozlâşma yaşanmaktadır. Televizyonlar, gazeteler, dergiler, filmler, şarkılar ve bilhassa internet adeta birer ahlâk tahripçisi haline dönüş/türül/müştür. Yaygın iletişim araçları kontrollü ve müspet manada kullanılmadığından, günümüz insanının ahlâkını mütemadiyen tahrip etmektedir.

Garip olan ise, bu tahribatın ve tahribata hız kazandıran kitle iletişim araçları karşısında "Dur!" diyen bir yapının ve çalışmanın olmamasıdır.

Bütün bir toplum olarak bu ahlâk tahribine karşı acilen bir mücadele başlatılması gerektiğine inanıyoruz.

Elinizdeki kitap, günümüzde yaşadığımız bu ahlâki erozyona karşı yapılmış mütevazı bir çalışmadır. Kitapta yaklaşık yüz madde civarında ahlâki kavramın izahı, konuyla ilgili âyet ve hadisler yer almaktadır.

